

CEYHUN
ATUF
KANSU

ATATÜRK VE KURTULUŞ SAVAŞI

VARLIK YAYINLARI

CEYHUN ATUF KANSU

ATATÜRK

V E

KURTULUŞ SAVAŞI

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

FAYDALI KİTAPLAR : 98

Varlık Yayınları, sayı : 1517
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Ekim, 1969

Ellinci yıldönümünde dumanı hâlâ
tüten Türk Kurtuluş Savaşının mayası
adı güzel Türk halkına!

BU KİTAP ÜSTÜNE

“Atatürk ve Kurtuluş Savaşı” bir halk kitabıdır. Ulusal kurtuluş savaşı da, halkın değerini, gücünü çok iyi bilen bir önderin, Mustafa Kemal Atatürk’ün çevresinde halkın verdiği bir savaştır. Bu savaşı halka anlatmak demek, Atatürk’ün dayandığı halkın bu savaşa katkısını anlatmak demektir. Ben, tath, yalın, açık bir dille, işte bunu yapmak istedim. Bir kahvede, bir köy odasında otursam, nasıl anlatırsam o savaşı öyle anlattım. Kurtuluş savaşı ile ilgilenen genç kuşaklara dinletmek, bu savaşın halk dokusunu belirtmek için böyle masal gibi, destan gibi anlattım. Türk anlatı geleneğine uydum, araya şairler, olaylar, tekerlemeler, destansı çizgiler kattım. İşin yazı yanı, anlatı yanı böyle.

Bu anlattıklarımınla yapmak istediğim bir şey daha var ki, o da şu: Kurtuluş savaşları diyor, dünyanın bir kurtuluş savaşları çağı yaşadığından söz ediyoruz. Oysa, bağımsızlıkla ve devrimle biten ilk Ulusal Kurtuluş savaşımı, Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde, Türk halkı, Türk ulusu vermiş.

Ulusal Kurtuluş savaşlarının babası Mustafa Kemal Atatürk'se, bu savaşların ilk onurlu oğulları, kızları da bizim halkımızın bağrından, Anadolu'nun tükenmez insan kaynağından çıkmış. Böylece, Atatürk'ün savaşı, Türk halkının savaşı haline gelmiş. Bu anlattıklarım, Kurtuluş savaşının tarihinden çıkardığım bir yiğitleme, bir koğaklamadır; halkın damarından çektiğim bağımsızlık kanıdır.

Bu anlattıklarımı ben, Kurtuluş savaşını, Atatürk'ü can kulağıyla dinleyenlere, dinlerken o günleri yaşayanlara, o günleri özleyenlere anlattım. Bu yüzden, yalındır sözlerim, dilim masalsı, destansıdır.

Atatürk'ün savaşı ile halkın savaşı bir yerde birleşince Ulusal Kurtuluş savaşı olup çıkmış ve bu savaşın onurundan Türk halkına ne güzel bir destan kalmış, sıra sıra, ben bu destanı anlattım, oturup dinleyene, okuyup anlayana. Demek ki, dinleyen ilgilen-sin, okuyan anlasın diye böyle yazdım, böyle anlattım.

Yazar gibi değilim bu kitapta, anlatıcı gibiyim. Dinleyenler hoşlana, okuyanlar bağışlaya...

Ceyhun Atuf KANSU

1.

KURTULUŞ SAVAŞI

Günümüzden 60 - 70 yıl önce, İstanbul'da, Beşiktaşlı balıkçı Salih Reis'in oğlu Mehmet Emin, gür bir sesle :

*Ben bir Türk'üm dinim cinsim uludur
Sinem özüm ateş ile doludur,
Insan olan vatanının kuludur
Türk evlâdı evde durmaz giderim.*

diye haykırıyordu.

O yıllarda, millet olma ateşi Avrupa'yı - Balkanları sarmıştı. Alman milleti, Fransız milleti, İtalyan milleti kendi benliğine, varlığına dönüyor, her millet kendi başına buyruk, bağımsız yaşamak istiyordu. Mehmet Emin de "Ben bir Türküm" diyerek, Türk varlığını duyuruyor, dünyada bir Alman milleti, bir Fransız milleti varsa, bir de diliyle, toprağıyla, halkıyla, koç yiğitleriyle, halk bülbulü ozanlarıyla bir Türk milleti vardır dünyada, demek istiyordu.

O yıllarda, 1900'lerde filân, günümüzden çıkarırsak, çok değil, 60 - 70 yıl eder, millet olmanın gücüne erişmiş devletler yani ki dünyada her bir şeyi, kendi milletlerinin çıkarında, yararında gören büyük devletler, o zamanki devletimiz Osmanlı İmparator-

luğu içindeki milletleri kışkırtarak, devletimizden ayırmak, bizi de çökertmek istediler. Bileciğin oralarda, Söğüt yaylağına erişip, taze, diri Türk kamıyla Anadolu'da bir Türk devleti kuran Osman Beyin gününden altı yüz yıl geçmişti.

Söz gelişi, yedi devleti, yetmiş iki milleti sınırları içine alıp şanlı imparatorluk sancağı altında yaşatan Osmanlı Devleti de, zamana uyamayıp, bir yerinden çökmeye başladı. İnsan kocar, devlet göçer. Bir yerden taze kan gelmedi mi, devletin de benzi solar, gücü yiter.

Gördüler ya halimizi, o zamanın Avrupa'nın devletleri, aralarında gizlice konuşup Osmanlı Devletine "Hasta adam" dediler. Hasta adam.. En iyisi, vur ki ölsün. Dirilmenin bir yolu yordamı yok mu? Var ya, millet olup ayağa kalkmak, yedi düvelin karşısına Türk'üz diye dikilmek. Dilimiz, ilimiz, yolumuz, gülümüz var bizim. Biz Türk'üz, Âşık Veysel'in demesiyle:

*Türküz, Türkler yoldaşımız,
Hesaba gelmez yaşımız;
Nerde olsa savaşırsız
Türküz, türkü çağırırız.*

Dedik ya, her bir millet kendi çıkarını, kendi varlığını, kendi yararını düşünür. O sıralarda, büyük devletler de, düşmüşler kendi çıkarları için dünyayı bölüşmek sevdasına. Bölüşüp de gül koklayıp keyif sürmeyecekler. Koca fabrikaları var ki işlemeye pamuk ister, yün ister, demir ister. Pamukları dokudu--

lar, yünden iplik yaptılar, demiri çeliğe çevirdiler, şimdi de bunları sürmeye, satmaya pazar ister. Diktiler gözlerini başka milletlere. Kendi pamuğunu, yünü, demirini işleyemeyen milletlere. Alsınlar, sat-sınlar... Alsınlar, satsınlar... işte sömürgecilik çıktı bundan. Afrika'nın bir bölümü Fransa'nın, bir bölümü Alman'ın, bir bölümü İngiliz'in. Koca Hindistan zengin ki, sömürgecilerin herbirini çeker. Çıktı bir yarışma. Koca dünya pazarında bir yarışma, derken ardından bir anlaşmazlık çıktı. Sen alacaksın, ben satacağım diye geldi, Birinci Dünya Savaşı, yani Harbiumumi, bir kapıştı ki milletler, kan geldi sel gitti. Biz de vardık, Alman'ın yanında girdik bu savaşa, hesabımız tutmadı, Alaman bölümü yenildi, biz de yenilmiş olduk. Hasta adamdık ya, tam sırası dediler çöktüler üzerimize. Yıl efendim, 1918.. parmak hesabı tam elli bir yıl önce. O gün, Adana'nın Çukurovasında doğan çocuk, şimdi ellisinde, torun torba sahibi. Lâfı Çukurovadan açmamız başka. Yenilince, silâhlarımızı, askerlerimizi boşlayalım istediler. Silâhlarımızı istediler ki, hiçbir Türk direnmeye, kolayca bölüşsünler hasta adamın topraklarını, madenlerini, ormanlarını, mallarını. O sırada, Adana'da dünyaya gözlerini yeni açan Çukurovalı Hemdi'nin memleketinde bir paşa vardı. Yıldırım orduları paşası, Mustafa Kemal Paşa.

İstanbul Hükümeti sıkışmış. Yenik düştüğünden, sözü de geçmiyor. Yengili devletler derlirmiş ki: Toros tünellerini verin bize. Toros tünellerini alacaklar ki, oradan demiryolu ile doğru Anadolu'ya, Kon-

ya'ya, Eskişehir'e, Ankara'ya.. Yıldırım ordularının Paşası Mustafa Kemal Paşa, İstanbul hükümetine çekmiş telgrafi: Toros tünellerini vermem, hem de orduyu bozmam, askerleri dağıtmam, silâhları bırakmam diye.

O öyle diyor ya, İstanbul hükümeti çoktan girmiş yengili devletlerin baskısına: İngiliz, Fransız, İtalyanı sıkıştırıyor ki amanı yok. Yıldırım Ordularının Paşası, hem de, Anafartalarda düşmanın oyununu bozan Çanakkale Paşası, varıp gideyim demiş, İstanbul'da hal nedir? Devlet adamlarıyla konuşalım, bir de durumu anlatalım. Türk yurdunu kurtarmaya bir çare var mıdır İstanbul beyleriyle, paşalarıyla bir konuşalım.

Mustafa Kemal Paşa varır ki İstanbul'a, İstanbul denizinde bir donanma: Yabancı gemiler... İstanbul'un toprağında pat, pat, pat, askerler, İngilizin, Fransızın, İtalyanın askerleri. Orayla konuşur, burayla danışır. İstanbul hükümetinin bir çaresi yoksa, milletin bir çaresi vardır diye düşünür. Koyar kulağını milletin yüreğine: Güpür... güpür. Yaşiyor Türk milleti... Azdan çoktan, yavaştan hızlıdan, usuldan yüceden, gizliden açıktan bir ses ki: Ölmeye, sinmeye niyeti yok milletin. Bu millet, Anadolu Türk milleti. Eski millet, koçak millet, öyleyse çaresi vardır. Kurtulmanın, hasta adam yatağından kalkıp dirilmenin, yurdu bölüşmeye gelmiş milletlerin karşısına dikilmenin.

İşte günler.. Mayıs günlerini gösteriyormuş o sıra. İstanbul'un ala baharı vermiş çiçeği tepelere..

Vermiş ya, Mustafa Kemal'in İstanbul'un çiçeğini görececek hali yokmuş. Ben bir Anadolu paşası olayım da, elbette, milletle bu işe bir çare bulurum deyip 19 Mayıs 1919'da bindiği gibi Bandırma vapuruna, Karadeniz'in sularını yara yara geçmiş koçaklar, yiğitler, garipler yurdu Anadolu toprağına.

Tarihçiler, yani milletlerin başından geçen acı tatlı olayları yazıp çizenler, Mustafa Kemal'in bu 19 Mayıs 1919'da Samsun toprağına ayak basmasıyla, Türk Kurtuluş Savaşının başladığını yazarlar.

Bir kurtuluş savaşı ki, mert güle, nâmert ağlaya. Biz de, tarihçilere uyup hikâyemizi 19 Mayıs 1919'da başlatıp kurtuluş savaşımızı anlatalım dedik sizlere. Bir millet kurtulmak için nasıl birleşip iç düşmana, dış düşmana savaş açar, sonunda da nasıl kurtulur, anlatalım dedik.

Hikâyemizi iyi dinleyin kardeşler, bu sizin hikâyenizdir, millet gücümüzün hikâyesidir.

Samsun'a çıkmakla, Anafartalar paşası ve de Toros tünellerini düşmana vermeyen Yıldırım Orduları Paşası, Mustafa Kemal Paşa, bir Anadolu paşası oluyor ki şimdi de, düşüyor milletin önüne, millet sarılıyor ellerine, yiğit vurula, düşman savrula, bir kurtuluş savaşı veriyor ki, cihan öğrenesin...

2.

İZMİR'İN KAVAKLARI

*İzmirin kavakları
Dökülür yaprakları
Bize derler Çakıcı
Yakarız konakları...*

İzmir'in kavakları hışlayıp duruyordu, duruyordu ya, yapraklarında kan vardı. Mustafa Kemal Paşa, Bandırma vapuruna binip Anadolu yolculuğuna çıkmadan bir gün önce, yani 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'e çıktılar. Koşar ayak seğirtip, Kadifekale'ye Yunan bayrağını diktiler ve de bir bölük askerle durup İzmir'in güzel denizine ateş açtılar. Bu işi Yunanlılar, yalnız başlarına yapmadılar. Arkalarında Fransız, İngiliz, İtalyan, Amerikan devletleri vardı. Şundan belli ki, Yunan askeri İzmir toprağına çıktığında, İzmir denizinden 17 parça savaş gemisi toplarını karaya dikmiş duruyordu. Bu gemilerin kiminde İngiliz, kiminde Fransız, İtalyan, kiminde Amerikan bayrağı vardı. 6 parça Yunan savaş gemisi de, İzmir denizine demir atıp, gözlerini İzmir toprağına çevirmişti. Mustafa Kemal Paşamız, bu haberi almış gidiyordu. İzmir'i de verdiler ha?.. diye, diye, cigaranın birini söndürüp birini yakıyordu Bandırma vapurunda.

Bir kez üleşmeye başlamasınlar yurdumuzu, bugün İzmir, yarın Antalya, öbür gün Kütahya hepsi gidecekti. Gitmesi ne, Adana'ya Fransızlar, Urfa, Maraş ve Anteb'e İngilizler girmişlerdi bile. Girsinler... Mustafa Kemal Paşa: "Girdikleri gibi çıkarlar..." diyordu. Bu yurt Türk malıydı. Olmuş olmuş bir iş olmuş, dört bir yandan sarılmıştık. Ama uyanacağımız, dirileceğimiz, dikileceğimiz günler de vardı. Yurdun yiğidi eksik değildi. Daha o gün, güzel İzmir'in basılıp Yunan'a geçtiği gün, 15 Mayıs günü, yürüyen Yunan askerine karşı direnip dikilen Askerlik Şubesi başkanı yiğit Fethi Bey şehit olmuştu.

İlk günün şehitlerinden biri de gazeteci Hasan Tahsin'dir ki, onun hikâyesini anlatmak dilimize borçtur.

Kardeşlar, daha bir gece önce, İzmir'in yurtseverleri ve de aydınları Reddi İlhak bildirilerini bastırıp halka dağıttılar. Reddi İlhak, yani "İzmir'in, Yunanlılara verilmesini kabul etmiyoruz, yedi devlet bir olup verse bile, biz İzmir'i kurtarmak için çarpışacağız" demekti. Bu bildiriler elden ele dolaştı, gece Yahudi maşatlığında bir toplantı yapılacaktı. Yurdunu seven oraya gelsin, dendi. Gecenin yıldızları dökülürken, İzmir'in yurtsever halkı maşatlıkta toplandılar, dediler ki:

"Canımız bahasına da olsa, İzmir'i kan dökmeden Yunanlılara bırakmıyacağız. Öyle sessiz, savaşırsak bırakırsak bu yurdu, düşmanlar daha da azarlar, yapmadıkların komazlar. Kana kan ödeyelim ki, varlığımızın gücü duyulsun, İzmir'in sokaklarına kanı-

mız dökülsün ki, yarın oradan, direnmenin koca çiçekleri fişkırsın, bu Türkler, kolay kolay yurt vermezler yabana diye, saldırgan devletler bir düşünsün, bir taşınsın.”

O gece, maşatlıktaki toplantıda genç gazeteci Hasan Tahsin de vardı. Kabı kabına sığmıyordu. Elin-den gelse bir ordu kesilecek, Yunanın üzerine yürüyenekti. Öylesine hınçlı, öfkeliydi. Gece toplantısı sona erdi. Bir cephanelikten halka silâh dağıttılar. Böylece sabah oldu. Hasan Tahsin, İzmir’in Korđonbo-yu’na indiğinde İzmir denizinin donanma kesildiğini gördü. Yumruklarını sıkı. Çoğu Rum olan kalabalığın arasına karıştı. Saat tam 7.30’da, İzmir’in kavakları sabah yeliyle hışılarken, Yunan gemilerinden bir deniz birliği karşıya çıktı. Hasan Tahsin’in içi yandı, can evine ateş doldu. Gazetesinin adı, “İnsan Hakları” idi. İnce kalemikle, hep bu hakları savunmuştu. Bir insan insan gibi, bir millet millet gibi yaşamalıydı. Onurlu, özgür, mutlu ve bağımsız...

Ama, bak çıkıyorlardı, habire çıkıyorlardı. İnsan olarak onurumuzu, millet olarak bağımsızlığımızı çiğnemeye. Dur bakalım... Hıncı iyice bileniyordu, kutsal bir bıçaktı yüreği. Yanında, tabanca vardı, gece toplantısından dolmuş mermilerle. Bir mektup gibi taşıyordu onu. Milletın sesi gibi, zamanı gelince, düşmanın yüzüne çarpacaktı. Hey, yiğitler, koçaklar yurdu Türkiye, sen böyle namuslu, yurtvermez çocuklarının yüreğiyle ayakta duracaksın! Maşatlık-taki gece toplantısından bir ses uğulduyordu kafasın-

da: "Yunan egemenliğini kuzu gibi kabul edecek misin?"

Hayır!... Hiç kimsenin egemenliğini kabul etmiyorum, etmeyeceğim. Ben Türk yurdunda, yalnızca Türk egemenliğini kabul ederim. Böyle dedi ve tabancasını yokladı.

Yunan gemilerinden habire asker dökülüyordu karaya. Entariler giyinmiş Efzon askerleri ki, dans eder gibi, hopleya zıplaya ayak basıyorlardı kutsal toprağımıza. İzmirli Rumlar o cümbüşü kapıp koyvermişlerdi. Gül atıp, gül topluyorlardı Yunan askerlerinin ayakları altından. Hasan Tahsin iyice girdi kalabalığa. Şimdi, bir Efzon taburu varıp gidiyordu. En önde, bayrakçısı, Yunan bayrağını göğe doğrultmuş, dağ çalımıyla yürüyordu.

"Kanla ödemeli şimdi bu sevinci," dedi Hasan Tahsin. Dur, dedi, şimdi sen gör bizim işimizi ve tabur köşeyi dönerken, tabancasını doğrultup, bayrakçının ta alnının ortasına yapıştırdı kurşunu... Adam, Yunan bayrağıyla birlikte seriliverdi yere. Hasan Tahsin: "İşte, bu ilk kurşun!" diyerek, yan sokaklara daldı. Daldı ya, İzmir toprağına ayak basıp kırk yıllık yurdu imiş gibi rahat rahat yerleşeceğini sanan Yunan askeri, bu ilk kurşunun bir kötü haber olduğunu hemen anladı.

Bu kurşunu atan el susturulmazsa, ardından, yeni eller çıkardı ortaya. Böyle düşünerek Yunan alay komutanı bir sürü Efzon askerini, yan sokaklara dalan Hasan Tahsin'in ardına saldı. Hasan Tahsin tabancasındaki kurşunları boşalta boşalta kaçtı, ama

eni sonu onunki bir tabancaydı, bir yaman belâlı yürekti; öte yanda, İzmir denizindeki donanmasıyla bir saldırganlar ordusu vardı. Efzonlar yetişip, İzmir'in bu ilk savaşçısını bir sokağın başında kafatasından vurdular. Hasan Tahsin bir sevdalı İzmir kavağı gibi devrildi yere.

Devrildiği yerden, yeni kavaklar sürecekti. Bandırma vapurunda Mustafa Kemal Paşa hep bunları düşünüyordu. Ve de biliyordu halk toprağından yeni kavaklar süreceğini. Hesabı buydu, ilk kurşun çoğalacaktı. Ayvalık'ta, Aydın'da atılacaktı. Anadoluya vardığında ilk işi, Hasan Tahsin'in attığı kurşun'un anlamını bütün yurda duyurmak olmalıydı. Millet işte böyle direnmeliydi. Bir Anadolu kasabasından, Havzadan, bütün yurda şöyle seslendi: "İzmir'in ardından Manisa ve Aydın'ın düşmanlarca alınması karşısında sessiz, durgun, baş eğik kalmayınız. Uyanınız! Ulusal bağımsızlığımızı çiğniyorlar. Dikiliniz. Haklarınızı savunmak için birleşiniz, örgütler kurunuz, düşmanın karşısına çıkınız: Kanlı kavaklar olunuz. Toprağın senin bu, ey halk, yer yer toplan, İzmir'in, Manisa'nın, Aydın'ın düşmanlarca alınmasına ayak dire, karşı gel; toplantılar yap, konuş, tel yazılar çek, sesini duyur: Varım ben, varım... Ben Türk halkıyım. Uyan ve toparlan. Bağımsızlık elden gitti mi, sana yeniden veren olmaz. Sen kazanacaksın, alacaksın onu." Samsun'da bir Anadolu toprağına çıksın, şu deniz bitsin, Mustafa Kemal Paşa, telgraf başına geçecek, gece gündüz halkına böyle seslenecekti.

Hasan Tahsin'in attığı kurşun boşa gitmemeliydi. Ne diyordu, halk türküsü:

*Şu İzmirden çekirdeksiz nar gelir
Sırma cepken ince bele dar gelir
Şu gençlikte ölüm bana zor gelir.*

*Güzel İzmir Kordonboyu şen olsun,
Beni senden ayıranlar kör olsun.*

3.

POZANTI İSTASYONU

*Mardinden de, Karacaoğlan Mardinden
Çeken bilir ayrılığın derdinden
Koçhisardan, Hasan dağın ardından
Acep gezsem ala gözlüm varmola?*

Karacaoğlan, Türkçenin çiçek dilini Hasan Dağının eteklerinden alıp Ulukışlaya varmış olsaydı ve de oradan, demiryolu boyunca yürüyüp, Çiftahanlardan aşağıya, Toros tünellerinden geçerek, Çukurova yüzünde Pozantı'ya varsaydı, ne görürdü 1918 yılının aralığında? Ala gözlü sevdiğinin yerinde, Fransızın üç top, iki makinalı tüfek ve 600 gök gözlü askerle Pozantıyı tuttuğunu görecekti. Mustafa Kemal Paşanın İstanbul'a gelmesiyle, İstanbul hükümetinin gevşekliğinden yararlanan Fransızlar 1918 yılının aralık ayında Adana'yı, Çukurovayı, tâ Toros tünellerinin başına, Pozantıya kadar aldılar. Aldılar almasına ama, yiğitler yaylası Toroslar da, halk silâhlanıp karşı durdu. Sonradan, Sinan Paşa çeteleri, Fransızı bir bozdular ki Pozantıda, "Alırdık almasına ama, vermiyorlar vermesine," deyip, çekilip gitti oralardan gök gözlü askerler, oralar gene Karacaoğlanın ala gözlü kızlarına kaldı. Aralık ayında da ha Çukurova düzündü pamuk bitmemiştir. İnce çi-

men örtüsü ovada yayılır durur. Daha yukarılarda yaprak dökmeyen bebe boyu çalılar, daha daha yücelerde kara çamlar, sedirler boy alır gider. Bizim Çukurovadan, Karaisalıdan İmdat çavuşun beşinci çocuğu Hamdi yeni yeni dünyaya gülüyordu. Bunların evi Karaisalıda bir kerpiç evdi. İmdat çavuş, doğudan göçmüştü buralara. Şimdilerde, küçük kasabada demircilik yapıyordu. Araba, kağını tekeri, saban demiri, bıçak mıçak onarıyordu, ne varsa oralar da demir adına. Çavuş adı iki yerden gelmeydi. Birincisi, Balkan savaşında, keskin nişancılığından adı çavuşa çıkmıştı. Edirne'de vurulmuş, bir iki ay Bulgara tutsak kalmış, sonra kaçıp Karaisalıya gelmişti. Sol ayağı aksıyordu. Topal çavuş diyorlardı ona, yüzüne yüzüne değil, arkasından. Ne dedik, keskin nişancıydı, demirciydi dedik. Bir de, Ağustos-Eylül sıraları, Çukurovaya Doğu Anadoludan pamuk toplayıcılar geldiğinde, ırgat başılık yapar, onlara çavuşluk ederdi. İmdat Çavuş adı bir de burdan gelmeydi, sarı güneş ırgatların dilinden. İmdat Çavuş, Birinci Dünya Savaşına katılamadı. Pamuk toplama mevsimi dışında günlerini, yıllarını hep Karaisalıda, demirci dükkânında geçirdi. Hamdi, Birinci Dünya Savaşı sonunda, Çukurova güz çiçekleriyle kokarken doğdu. İmdat Çavuş, Mustafa Kemal Paşanın adını daha, Balkan savaşında Edirne'de duymuştu. Mustafa Kemal o zaman daha paşa değildi. Onun paşa olduğunu, Adana'da öğrendi. Çukurova toprağını düşmana bırakmak istemediğini duydu. Karaisalıya da

dağılmıştı bu haberler. Ne var ki, millet savaştan, yoksulluktan, sıtmadan öyle kırılmıştı ki, kımıldanacak hali kalmamıştı. Çukurovaya bir güz yağmuru, çisil çisil düşerken, bir gün, Karaisalıda İmdat Çavuşun demirci dükkânına bir adam geldi. Adamın başında kabalak, sırtında boz asker ceketi, bacaklarında şalvar, ayaklarında çarık vardı. Ne askere, ne başıbozuğa benziyordu.

İmdat Çavuş, ilk görüşte bu adamın, dükkâna, pulluk işi, teker işi için gelmediğini anladı. "Ne ola ki?" diye geçirdi içinden. Adam:

— Sözüüm çok gizli, hem de çok önemlidir, deyip İmdat Çavuşu, dükkânın alacakaranlığına çekti. İmdat Çavuş kulak kabartıp adamı dinledi. Adam söyledi, İmdat Çavuş dinledi.

Adam:

— Ben, dedi, Sinan Paşa çetesinin adamıyım. Sinan Paşa çetesini Mustafa Kemal Paşa kurdurmuştur ve de Pozantı dağlarının başında. Ne yapacağını sorarsan, Pozantıdan Adanaya düşman askerini temizlemek, Çukurovayı geri almaktır. Mustafa Kemal Paşa, Sinan Paşaya yazdığı mektupta Karaisalı bölgesinin, direnme için en uygun bölge olduğunu bildirmiştir. İnsanları has ve yiğit olduğundan.

Sinan Paşayı sorarsan, bir candarma yüzbaşısı olup, adı Ali Ratıp'tır. Mustafa Kemal Paşanın buyruğunu alır almaz, üniformasından soyunup, kara kalpak kara gocuk giymiştir ki, halk arasına katışıp çete olmaya. Adını da Sinan'a çevirmiştir ki, halk arasında Sinan Paşa diye anıla. Şimdilik dört dağ topu, bir

makinalı tüfeğiyle yaya atlı bine yakın askeri vardır ve de durağı Pozantıdır. Bu çete, Kurtuluş Savaşına baş koyup, bir millî cephe olmuştur. Halktan, subaylardan çok katışan oldu, Pozantıda, bir vagon-da gazete bile çıkarmaktadır ki, Çukurovanın hakkını dünyaya yayan, “Yeni Adana Gazetesi”ni, bu vagon-da Ahmet Remzi Bey, çeteci çıraklarıyla dizip basmaktadır. Ve de belki de duymuşsundur, Karaisalı müftüsü Mehmet Efendi halka: “Padişah, İngilizin eline düşmüştür, kötülük ve bozgunculuk yapmaktadır. Dince de, milletçe de padişaha uymak doğru değildir. Memleketi kurtaracak millî çetelere katışmak, bu çetelerin komutan ve başkanlarına yardım etmek din ve vatan borcu” demektedir. İmdat Çavuş sözün burasında.

— Duydum, duydum, dedi. Nasıl duymam! Karaisalı olur da insan duymaz olma mı?

— İşte, dedi, Pozantı çetecisi, Sinan Paşa bize görev verip Çukurovaya yaydı. Halktan gönüllü toplanıyor. Çevrede yiğitliğiyle, yurtseverliğiyle ün salmış kim varsa, Pozantıya kaçınsın gelsin, Millîci olsun diyor, kısa sözüm budur. Ne varki, silâhımız az, atımız bineğimiz yok. Gelen silâhıyla, atıyla gelirse, pek hora geçecek. Haydi, Tanrının izniyle...

Adam geldiği gibi, çıkıp gitti, Karaisalı çarşısında toz oldu. İmdat Çavuş ocağı söndürdü, dükkânı kapadı. Evine yollandı. Gül bebek Hamdi, kerpiç evin alacasında uyuyordu. İmdat Çavuş, duvarda asılı çakmaklı tüfeğini indirdi, silip öptü. Karısı akşam

sofrasını sermişti. Hiçbir şey sormuyordu. İmdat Çavuşun bir yerlere gideceğini anlamıştı.

— Yarın, dedi, İmdat Çavuş, dükkânı, büyük oğlum İbrahim açacak, benim işimi o görecek. Yanımda yetişmiştir, işin üstesinden gelir. Demircinin oğlu demirci olur.

Sonra kalktı, oğluyla çıktı. Karaisalının dışına dek, gece karanlığında İbrahimle yürüdüler.

— Ah, oğul! dedi, bir atımız olsaydı... Bir atımız olsaydı... Bir çakmaklı tüfeğimizle bir canımız var... Ne ise... yarın erkenden dükkânı açarsın. Beni sora-babam gitti dersin. Açılma, olur ki başınıza bir iş gelir. Demirciliğin, ırgatbaşılığın vakti değil bizim için. Demiri işlemek, pamuğu toplamak için vatan gerek bize. Onu da aldılar elimizden. Bu yüzden, oğul, ben, Mustafa Kemal Paşanın Pozantı millicilerine katılıyorum. Buraları alana, demirci dükkânımı düşman gölgesinden kurtarana, pamuk tarlalarını halka verene değin inmem oralardan. Yerim Pozantı dağlarıdır. Ananı hoş tut. Kardaşlarına iyi bak. Bebe-ler okşanmak, sevmek ister. Elin, Hâmdinin saçla-rında olsun.

Gece iyice inmişti. İmdat Çavuş, Karaisalı kır-larından, yağmurlu tepelere vurdu. Çalıların arasın-dan, topak keklik gibi hopladı gitti. İlerde, bir tabur Fransız askerini Pozantı geçidinde bozacak olan, Ku-vayı Millîye çetecilerine katıldı. Onun hikâyesini sı-ra düşerse anlatırız. Aralık ayı Çukurovada yağ-murlu bahar gibi geçer. Daha pamuklar bitmemiştir, şubatta ekerler pamuğu. Ortalığı güz çimeni бүрү-

müştür. Çukurova bizim kırımızdır. Pamuğu, buğdayı, hep bizimdir. Pamuğu buğdayı hep bizim olsun diye çıkmıştır Karaisalidan bir gece İmdat Çavuş. Gülbebesi Hamdinin, kızı Elifin, gene kızı Zülenin ve de ortanca oğlu Şamilin ne İzmirden, ne Pozantıdan bir haberleri yoktu. Ama haberleri olursa bir gün, babalarını kınamasınlar diye gitmiştir Pozantı dağlarına İmdat Çavuş.

Büyük oğlu İbrahim açmıştır demirci dükkânını. Karaisalı pazarına inen köylüler onarılacak bir şey getirirler birazdan. İbrahim yakar demirci ocağını, bekler. Bekler ki, sorsunlar ona:

— Nerede İmdat Çavuş?..

O da gizlesin sırrını. Ah, bir sır olmasa da, söylesen onlara:

— Millici oldu babam, gece çakmaklı tüfeğini alıp düştü yollara, Pozantıdadır şimdi, Sinan Paşa çetesinde... Bir gün ala bayrak inmeye buralara.

4.

YA BAĞIMSIZLIK, YA ÖLÜM!

*Havzaya varalım bir kulağımızı koyalım bir
Bağımsız yaşamak diyelim bir, dinle ne ses verir
Havza pazarına inmiş allı morlu köylüler
Çıkarlar ormanlardan gizli gizli çağıralım bir
Gelirler toplanırlar ateşimize onlar için yaktık
Özgür yüreklerinin soluğunu üflesinler bir.*

Yüreğimizden kan aka aka İzmir'in yarasına tuz basalım da, şimdi dönüp 19 Mayıs'ta Samsun toprağına çıkan Mustafa Kemal ne yapar, ne düşünür bir bakalım:

Can kulağını bana veren kardaşlar, Samsun'da Anadolu toprağına ayak basar basmaz Mustafa Kemal ilkin yurdun genel durumunu aklının masasına şöyle bir yatırdı: Hal nedir, durum nedir? Hal yaman, durum aman vermez aman! İstanbul hükümeti, alçaklığın, korkaklığın eline bir düşmüş ki, Türkün onurunu halı gibi sereyazmış yedi düşman önüne. Anadolu'ya iniyor bakıyor ki Mustafa Kemal, halk çaresiz, birliklerden erler koyuverilmiş, silâhları alınmış, koca koca alaylar dağılmış; yolları belleri eşkiyalar tutmuş, tarla belli değil, can belli değil; halk buğdayı bükmüş belini ki yiyecek yok; çıkırıklar çoktan durmuş giyecek yok, orta yerde, ata yurdumuz

kalmış, Türkün barınağı, sığınağı, gönencemiz, güvencemiz Türk yurdu: Gönülden yaralı, dört bir yanı çakallarla sarılı.

Ne yapmalı? Türkün bir yiğit paşası ol da bu durum karşısında, bir çare bulma olur mu? Kulak verip dinlemiş Mustafa Kemal Paşa ilkönce, hükümet ne der, bilgin bilgiç kişiler ne çare söyler diye?

Kimi dermiş ki, İngilizin kanadı altına girelim, kimi dermiş Amerikanın kanadı altına. Hiç kimsenin aklına, Türk halkının sıcak kanadı altına girip, halkın gücüne dayanıp ata yurdu kurtarmak için savaşmak gelmezmiş. Büyük devletlerin yamacına yaslanmış insanların sürdüğü çareye yüz vermemiş Mustafa Kemal Paşa. Bir devletin kanadına sığınıp yaşamaktansa ölmek evlâdır, demiş. Öyleyse... Öyleyse, ya bağımsız yaşarız, ya ölürüz. İşte, Samsun toprağına basar basmaz Mustafa Kemal Paşanın verdiği karar: Ya bağımsızlık, ya ölüm! Milletin gücüne sığınırız. Dövüşe dövüşe ölürüz. Ne varsa, Anadolu'nun gücünde var. Bu güce dayanıp kendi varlığımızı gösterebiliyor muyuz? Oldu oldu, olmadı olmadı. Olursa bağımsız yaşarız. Olmazsa ölürüz. Ama hiç olmazsa, savaşarak onurumuzla ölürüz. Tutsak olmeyiz. İşte Mustafa Kemal'in, Anadolu toprağında bulduğu çare: "Ya bağımsızlık, ya ölüm!"

Mustafa Kemal Paşa yaptıklarını ettiklerini, adı güzel kurtuluş savaşını, 1927 yılının ekiminde altı gün konuşup anlattı millete... Bu uzun konuşma, sonradan toplanıp basıldı. "Söylev" derler bu kitaba. Her bir Türkün okuması, başucundan ayırmaması, dara

sıkıntıya düştüğünde başvurması gerekli bir kitap. İşte, oradan okuyalım şimdi, Mustafa Kemal, Samsun'a iner inmez ne karar vermiş:

"Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu, ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan kendini kurtaramaz.

Yabancı bir devletin koruyuculuğunu istemek insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetici getirmeleri hiç düşünülemez.

Oysa, Türkün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yokolsun, daha iyidir.

"Öyleyse, ya bağımsızlık, ya ölüm!"

Ya bağımsızlık, ya ölüm! Yaşamak isteyen ulus böyle söyler. Böyle söyler de ata yurduna saldıranlara, silâhlanıp karşı çıkar. Öyle bir vakit ki, silâhlanıp vuruşmadıkça, vuruşup ölmedikçe, kimse bağımsızlık vermez insana. Bağımsızlığın bedeli kanıdır. Bilir de bunu, doğrultup atının başını dağlara, Koroğlu şöyle söyler:

*İki koçak bir meydana koşanda,
Ağzı gemli küheylânlar coşanda,
Gün batarken kan gövdeyi aşanda,
Titreşir yerle gök er savaşından.*

Yerle gök er savaşından titreşmedikçe ne ata yurdu kurtulur, ne bağımsızlık kazanılır. Milletini bu er savaşına çağırmaya düştü yollara Mustafa Kemal Paşa. Samsun'da altı gün kaldı. Oradan, Anadolu'nun içlerine daldı. Samsun'un Mahmur dağına aşır Havza'ya vardı. Yollarda türkü söyledi. Dağlar çiçek açmıştı. Çiçeklere bakıp bakıp: Ya bağımsızlık, ya ölüm, dedi... Ya bağımsızlık, ya ölüm, dağlardaki gü-lüm.

He hey, kardaşlar, başını Anadolu dağlarının du-manı bir sarmıştı ki, Havza'ya varınca, kutsal kitap üzerine andıçtı:

“Bağımsızlığa ulaşınca değin, bütün ulusla birlikte, özveriyle çalışacağıma kutsal inançlarım adı-na andıçtim. Artık ben Anadolu'dan hiçbir yere gi-demem.”

O sıralarda, İstanbul hükümeti, Paşanın, milletin önüne düşeceğini anlamış, tel yazı üstüne tel yazı çekip Havza'ya, Mustafa Kemal'i İstanbul'a geri çağırıyordu. O, halkını, özyurdunu bulmuştu, gider miydi? İstanbul hükümeti, onu “başkaldırıcı” sayı-yordu. Olsun, o, milleti adına, bağımsızlık adına, Tür-kiün atayurdu Anadolu adına başkaldırmıştı: Şimdi, şu türküyü, Havza kırlarında bağıra bağıra söyleme-nin zamanıydı:

*Belimizde kılıcımız kirmanî
Taşı deler mazrağımın tırmanı
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir.*

Büyük adamların kanında, halkın duru, güzel kanı dolandır. Bu türküyle, Mustafa Kemal Paşanın kanında, bizim halk ve hak âşığı Dadaloğlu'muzun kanı dolanıyordu. Padişah, bizi İstanbul'a geri çağırıyor, ferman etmiş gel diye, gelmeyeceğiz ve de gitmeyeceğiz. Ferman onunsa da, bu yurt, bu halk, bu çiçekli dağlar bizimdir, onların uğruna baş koduk, savaşıcağız.

Daha içerilere, Anadolu'nun güler yüzlü güneşine gitmeli. Böylece Havza'dan çıktı yola, Amasya'ya. Yol oralarda, Tersakan suyu boyunca gider. Tersakan suyu boyunca un değirmenleri vardır. Bu değirmenler, Anadolu'nun güzel, sarı buğdayını öğütürler. Ama, daha hazirandır. Buğdaylar ermediğinden, değirmenlerin çarkı dönmez. Olsun, biz döndürelim onları: Biz döndürmezsek, buğdayımız düşer yaban ellere. Bir yerden verelim bağımsızlık suyunu ki, başlasın çarklar dönmeye, mihnet taşları bir iyice öğütsün halkımızı, ne de olsa kandır savaştır önümüz, ama sonunda, değirmenlerin oluğundan bağımsızlık buğdayının unu akar ki: Anamızın helâl ettiği, ak süt oğlu. Bağımsızlık suyu olmadı mı, değirmenler gene işler işlemesine, ama milletin emeği boşa akar, buğdayımız yabanların çuvalına akar. Böyle düşünüp, böyle düşleyip, 21 Haziran günü, Mustafa Kemal Paşa, Ferhat'ın kayalara gürz sallayıp, sürme gözlü Şirin'e su getirdiği Amasya'ya vardı. Hani, onun işi de, Ferhat'ınkinden kolay değildi. Ferhat, bir Şirin için girmişti savaşa. O, bir millet için giriyordu, bağımsızlık suyunu getirmeye dağ bel aşırarak, gözleri

gök sürme Türk halkı için. Ayağının tozu ile, Amasya'dan telyazı ile bildirdi ki memlekete: "Ulusun bağımsızlığını yine ulusun kesin kararı ve direnişi kurtaracaktır." Amasya'da dört gün kaldı. Daha içerilere gitmeli... Kurtuluş ateşini iyice tutuşturmak için halkın yürek ocağına. Otomobiline bindiği gibi, Tokat üzerinden, Çamlıbel dağlarına sardırды. Pîr Sultan Abdal topraklarına.

*Halimizi hal eyledik
Yolumuzu yol eyledik
Her çiçekten bal eyledik
Arıya saydılar bizi.*

Sivas sokaklarına, yaftalar asmışlardı, "Mustafa Kemal hain, başkaldırmış, zararlı bir adamdır!" diye. Sen görürsün Hızır Paşa, el mi yaman? Bey mi yaman? Mustafa Kemal Paşa, bunca satılmışlığa, korkaklığa, oyuna düzene aldirmeden, Sivas üzerine yürüdü. Halimizi hal eyleyelim. Halimiz biline. Yolumuz biline: Ya bağımsızlık, ya ölüm. Halk çiçeğinden bay eyleyelim. Sivas'tan ulusun sesini dünyaya duyuralım: Halk bayrağı altında bağımsız yaşayacağız biz. Bağımsızlık arıları olacağız.

5.

ERZURUM GÜNLERİ

*Ot yiyor köylüler, çocuklar aç
Ocak sönmüş
Anadolu bir yere göçmüş.
İnsan kardeşlerimden ses gelmez
Karakış gediklerde yol vermez
Çocukların dona kesmiş ayakları.*

*Od yok ocak yok eski hanlarda,
Yolları tozudur Bayburt göçü
Erzincan yollarında bir garip toz.
Nerde benim insanlarım
Hani çocuklar Erzurum göçmüş
Ot biter taze tümseklerde.*

*İyice gördün mü Mustafa Kemal?
İyice gördüm.
Tek tek gördüm hepinizi.*

Mustafa Kemal Paşa, Erzurum göçü Mezararkalı Mevlût ağayı da gördü Erzurum'un Ilıca'sına vardığında. Günlerden üç temmuz günüydü. Sivas'ta bir gece kalmış, gecenin sabahında, bir bayram günü, hiç uyumadan yollara düşmüştü. Suşehri, Karabel, Erzincan, Tercan, vardı Ilıca'ya. Ilıca, Erzurum'un

konuk kapısıdır. Erzurum halkı Paşaya karşı çıkmıştı ikinci üzeri. İşte, orada Mevlût ağa ile karşılaştı. Mevlût ağa, Rus geldiğinden çoluğunu çocuğunu alıp Erzurum'dan Çukurova'ya göçmüştü. Şanlı sınır kalesi Erzurum'un bahtsızlığıydı bu. Üç Rus saldırısı görmüş, 1917'de Ruslar çekilip gittiğinde bu sefer, Ermeni çeteleri halkı kırıp geçirmişti. Türk ordusu, yeniden, Erzurum'a girdiğinde burası gün görmüş geçirmiş bir kent miydi, yoksa ıssız bir yıkıntı mıydı belli değildi. Çarşısı bozulmuş, hanları hamamları yıkılmış, medreseleri çökmüş, bar tutan insanları göçüp gitmişti.

Artık göçülmeyecek bir kent olsun diye geliyordu Erzurum'a Mustafa Kemal Paşa. Söğütlerin altına oturmıştı. İkinci güneşi Kopdağının oralara varmak üzereydi. İşte o sırada, beş on kağı ile yirmi otuz kişilik bir göç alayı gökbitiminden sökülüp geldi. Cevat Dursunoğlu, bir Erzurum hemşehrisi, bu olayı anlatıyor kitabında. Biz de yararlandık. Kurtuluş savaşımızın anlamını belirtir diye de, sizlere duyuralım dedik. Paşa, göç alayının başı Erzurumlu Mevlût ağaya soruyor:

— Ağa, böyle nereden geliyorsun? diye.

Yaşlı:

— Paşam, diyor. Rus gelirken göçmüştüm. Çukurovada idim Şimdi köyüme dönüyorum.

Mustafa Kemal Paşa, Mezararkalı Mevlût ağaya:

— Ağa, yoksa oralarda geçinemedin mi? diye soruyor.

Ağa yanıtıyor:

— Hayır paşam, Çukurova cennet gibi bir yer. Bir eken yüz biçiyor. Allah millete zeval vermesin. Bize tarla da verdiler, çayır da... Hamdolsun usaklar da çalışkandırılar. Değil Çukurova gibi bir yerden, taştan bile ekmeklerini çıkarırlar. Geçimimiz padişapta bile yoktu. Çok rahattık. Yalnız son günlerde işittim ki, İstanbul'daki "ırzı kırıklar" bizim Erzurum'u Ermenilere vereceklermiş. Geldim ki göreyim, bu "namertler" kimin malını kime veriyorlar?

Mustafa Kemal, Mevlût ağanın bu sözleri üzerine arkadaşlarına der ki: "Bu milletle neler yapılmaz!" Mustafa Kemal Paşanın Erzurum günleri bu sözlerle başlar: "Bu milletle neler yapılmaz!" Kardeşlar, Mustafa Kemal Paşanın bu sözlerinde ve de Erzurum günlerinde yaman bir ders vardır. Bu dersi bir de biz alalım da, millet babası, millet önderi nasıl olunur, bir millet nasıl kurtulur görelim.

Ayağının tozuyla, Mustafa Kemal Paşa, arkadaşlarını toplar Erzurum'da ve onlara der ki: Arkadaşlar, biz milleti kurtarmak için açıkça ortaya atıldık. Bu yol yürek ister, zor bir yoldur. Yolun başındayız, hepimiz yüreklerimizi bir tartalım, bakalım çeker mi bu ağır işi? "Önder olacakların, her ne olursa olsun, tutulan yoldan dönmemeleri, yurttan barınabilecekleri son noktada, son nefeslerini verinceye değin amaç uğruna özveriyi sürdüreceklerine işin başında karar vermeleri gerekir. Yüreklerinde bu gücü duymayanların işe girişmemeleri çok daha iyi olur." Hem sonra bu iş, sırtında üniforma, elinde dev-

letin mühürü, el altından yürütülecek iş değil: Milletin içine, onu severek, ona inanarak katılanların sökeceği bir iş.

Bu sözünde de durdu Mustafa Kemal Paşa ve koca bir Osmanlı paşası hemide madalyalı, nişanlı bir Anafartalar paşası iken, üzerinde Padişahın yaverlik urbası ıslayıp dururken nişanlarından söküldü, urbalarından döküldü bir günde, ve milleti kurtarmaya, milletin arasına karıştı bir Anadolu hemşehrisi gibi Erzurum'da. Bakın bu nasıl oldu: Erzurum'a geldiğinin beşinci günü, vakit gece, Padişah tel açtı Mustafa Kemal Paşaya: İstanbul'a gel, dedi. Mustafa Kemal Paşa, yurdun durumunu anlattıysa da, Padişah direnip: "Hava değişimi al, Anadolu'da bir yerde otur, ama bir işe karışma" diye seslendi telin bir ucundan. İşe karışma demesi, milleti uyandırma, milletin önüne düşme de yabancılar tutsaklık zincirini kolayca geçirsinler boynumuza demekti. Ve de Padişah: "İlle de gelmelisin!" diye dayatınca, Mustafa Kemal Paşa "Gelmem!" diye kesti attı. Osmanlı paşalığından da, Padişah paşalığından da ayrıldığını telle bildirdi İstanbul'a. Ne bir saray görevlisiydi artık, ne de sanı vardı. Anadolu hemşehrisi Mustafa Kemal Paşaydı o. Her şeyi silkip atmıştı sırtından, o geceden sonra kendi deyimiyle "Yalnızca ulusunun sevgisine, cömertliğine, yiğitliğine güvenerek, dayanarak yürütecekti işini. Güzel işini, kurtuluş savaşını. Bu işinde onun güç kaynağı, sevgili Türk halkı idi.

Burda da yaman bir ders var hepimize, millete inanma dersi. Bu sıralarda, Samsun'dan bir tel yazı

geker ona, mutasarrıf bey. Mutasarrıf, şimdiki vali gibi bir şey. Mustafa Kemal Paşaya yazıyor ki, boyun eğmeğe alışıktır bu halk, aldırmayım boş verin siz ona, biz yürüyelim, o arkadan gelsin, diyor. Hayır mutasarrıf bey, hayır! Ne yapılacaksa, halkla, milletle yapılır. Ne demek, biz yürüyelim, o arkadan gelsin demek. Düpedüz küçümsemek, hor görmek bu halkı. Bir Kurtuluş Savaşına giriyorsun. Başta milleti küçük görüyorsun. Kimin için, kiminle yapacaksın savaşı: Millet için, milletle. Birlikte yürüyeceğiz öyleyse, efendi! Millete inançtır bu. Halka inançtır. Mustafa Kemal Paşa öyle adamdır ki, o en kargaşalı günlerde, içinde demokrasinin ışığını yakmıştır.

Erzurum günlerinden kalma bir yaman ders daha var hepimize: Bitlis'ten, Erzurum'dan, Sivas'tan, Trabzon'dan, Van'dan gelen subay, müftü, öğretmen, tüccar, çiftçi, avukat, gazeteci, emekli memur elli beş delege Erzurum kongresi adıyla toplanıp, on dört gün tartışırlar. Ne yapacağız, kurtuluş yolu nedir diye? Bu kongrenin sonunda, bir bildiri yayınlanır ki, 3 üncü maddesinde şöyle yazar: "Ulusal gücü etken ve ulusal iradeyi egemen kılmak temel ilkedir." O günün türkçesiyle: "Kuvayı milliyeyi âmil ve iradeyi milliyeyi hâkim kılmak!" Ne demektir bu? Her işte milletin gücüne dayanmak, her şeye milletin isteğini üstün tutmak demektir. Açık açık, halk yönetimidir bu, bugünkü deyişle demokrasi'dir.

*Mustafa Kemal der ki, kısacası
Vandaki hemşehrim, görmediğim
Tirebolu kayıkçısı, Balaban dağındaki avcı*

*Görmeden sevdiğim Zara toprağının sapancısı
Kara çadır oba başı, çobanı ve köylüsü
Çiftçiler, çarşı esnafı ve kadınlar!*

*Elimi koyuyorum hepinizin omuzunuza,
Arkadaşlar diyorum hepinize:*

*“Kuvayı milliyeyi âmil ve iradeyi milliyeyi
hâkim kılmak!”*

*Omuzlarınıza atıyorum kolumu,
Gözlerinizdeki özleme bakarak söylüyorum:
Kısacası kurtulmak!*

Osmanlı paşası değil, üniforması yok, bir de İstanbul hükümeti dört bir bucağa ferman yaymış, yakalanması için. Ne gam? O şimdi, bir Anadolu paşasıdır, bir Erzurum hemşehrisidir. Bütün yurdu birleştirmeye çıkar yola, Sivas'a doğru. Ulusal kurtuluş savaşına çağırmaya halkı, ve parçalanamaz dediği yurdu kurtarmaya. İçinde bir umut vardır ki, Selçuklu hanımı Hüdâvend Hatun'un yaptırdığı çifte minarenin çinilerine benzer. İçinde, hışıl hışıl öter, kayın ağacı gibi bu çiniler. Türklüğün o güzelim uyar-günlerinde bir Selçuklu ustası yapmıştır bu çiniyi. Erzurum'un buğday toprağını pişirmiş, Kop dağından çiçek ezmiş boyamış, Tebriz'den Erzurum'a kervan yollarının üzerinden bir gökyüzü katmış ince mavi damarlarına, bir de, Erzurum yaylasından çayırlar yeşertmiş ki, hayvancı obalarında, koyunlar çingır çingır ötüyor.

Halkın çinisine bakan adamda, umutsuzluktan iz mi kalır? Alır, Erzurum halkının çinisini yanına, Mustafa Kemal Paşa, düşer yola... Bu da, umutsuzlara bir ders ola!..

6.

SİVAS TELGRAFHANESİ

Kardeşlar, geçende, Mustafa Kemal Paşanın Erzurumdan yola çıktığını söylemiştik. İki otomobil bunlar. O zamanın otomobilleri de yokluktan, dolma tekerlek, iç lastik yok. Dış lastiğin içine paçavra kumaş doldurup yola çıkıyorlar. 29 ağustosta Erzurum'dan kalkıyorlar, 30, 31 ağustos, 1 eylül derken, 2 eylülde demek ki 4 günde Sivas'a varıyorlar. İçinizde Sivashlı olanlar bilir, Sivas karı kışı ünlü bir yayla kentidir. Sivas deyince kerpiç, kavak bir de Kızılırmak akla gelir. Bir güzelce Türk ozanı, Cahit Külebi Sivas'ı anlatır:

*Ne yıldızlar kaynaşır gökyüzünde
Ne sevdâyla dolar taşar gönüller
Bir rüzgâr eser ki bıçak gibi
El ayak şişer
Sivas yollarında geceleri
Ağır ağır kağnılar gider.*

Kavağı, soğuğu ve minarelerinin deldiği o güzelim mavi Selçuk göğü ile ünlü bu Türkoğlu Türk kentin bizim Kurtuluş savaşımızda ayrı bir yeri vardır. Sivas kongresi dediğimiz, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden kopup gelen yurtseverlerin toplandığı

kongre, Sivas'ta açılmıştır. Tarihçiler, Kurtuluş savaşının gerçek başlangıcı diye bu kongreyi sayarlar. Bu kongre 4 eylül 1919'da Sivas'ta başlar. Sivas'ın bir lise konağı vardır, orada. Mustafa Kemal de, öteki delegeler de, o lisede yatıp kalkarlar. Kongre bu lisenin büyükçe bir sınıfında toplanır, yemeği de bu lisenin yemekhanesinde yerler. Uzun bir tahta masasının üzerine basit bir basma örtü serilmiştir. Şimdi akşam yemeği. Delegeler hep birlikte burada yemeklerini yiyecekler. Yemek odasının kapısı önünde bir okul tahtası var, bir kara tahta. O kara tahtada, akşam yemeği yazılı: Kuru fasulya, pilâv, üzüm hoşafı.

Sofranın çevresinde İstanbul'dan, Afyon'dan, Tokat'tan, Samsun'dan, Denizli'den, Erzurum'dan, Erzincan'dan, Bursa'dan, Eskişehir'den, Alayşehir'den, Hakkâri'den, Kastamonu'dan, Çorum'dan, Nevşehir'den, Bor'dan, Niğde'den, Saruhan'dan gelmiş yurtsever insanlar: Paşalar, subaylar, çiftçiler, öğretmenler, memurlar, din adamları, öğrenciler. Oturup şunları konuşuyorlar: Vatanın dört bir yanını düşman sarmıştır. İstanbul hükümeti hiçbir şey yapamıyor. Yapamadığı gibi, Anadolu'da yer yer uyanan sesi de boğmak istiyor: Nerede bir ulusal kıpırdanma varsa ezmeğe, sindirmeğe çalışıyor.

Mustafa Kemal'i padişah İstanbul'a çağırmıştı, Erzurum'dan. Hele Sivas'a varınca o, büsbütün kışkılanıyor İstanbul hükümeti. O zamanki İstanbul hükümeti şöyle düşünüyor: Aman, ses çıkarmayalım, başkaldırmayalım, önümüze ne sürerlerse razı olalım, boyun eğelim. Açıkçası, kurulmuş bir düzen

var: Padişah, İstanbul hükümeti, saray ve çevresindekiler, onların düzeni, rahatları, çıkarları. Yeter ki bu düzen bozulmasın. Bağımsızlık ne imiş? Kurtuluş savaşı ne imiş? Anadolu'nun ortasında kongre toplayıp, düşmana karşı gelmek, gerekirse savaşmak neyin nesi? İstanbul'daki padişah ve hükümeti böyle düşünüyor. Sivas'taki yurtseverler ise böyle düşünmüyorlar: Ne demek ses çıkarmayalım? Yunan İzmir'e girmiş. Fransızlar Adana'yı tutmuş. İstanbul denizinde düşman gemileri, bağımsızlığımız elden gidiyor. İstanbul hükümeti İngilizlerin eline düşmüş, onların buyruk kulu olmuş. Böyle bir durumda, yurdunu seven, rahatını, çıkarını, on paralık malını, Tanrının verdiği bir solukluk canını düşünür mü? Bağımsız yaşamazsak malın, rahatın, canın ne değeri kalır? Öyle ise, ulusça elele verip, Anadolu halkını örgütleyerek ve de ulusu yeniden silâhlandırarak, yurdumuzu saldıran düşmanların üzerine yürümeliyiz ki, düşmana ders ola, bir daha yurdumuza ayak basmaya, çekip gide, Türk ulusunun bağımsızlıktan başka bir şeye değer vermediğini anlaya.

Sivas kongresinde, keskin ayaz eylül gecelerinde, uykusuz duraksız delegeler bunları konuşurlar. İstanbul'un tatlı su aydınları, artık her şeyin bittiğine, Osmanlı Devletinin battığına inanmışlardır. Yapılacak şey ne? Onlara göre direnmenin, savaşmanın, bir yararı yoktur. Anadolu yoksuldur. Giderimiz gelirimizi tutmuyor. Öyle ise zengin, güçlü bir devletin kanadına sığınırız, bağımsızlığımızdan veririz ama, o devlet bizi, hiç olmazsa, başka devletle-

re karşı korur, bize yardım eder, yollarımızı, okullarımızı yapar, yiyeceğimizi, giyeceğimizi verir.' İşte, Sivas kongresinde, bu onursuz, bu sakat, bu yanlış düşünceye karşı Mustafa Kemal haykırır:

— Hayır efendiler! der, biz Sivas'ta, Anadolu halkını bir başka devlete satmak, bağımsızlığımızı pazarlık etmek için toplanmadık. Bizim tek bir gücümüz ve tek bir kaynağımız vardır: O da, Anadolu halkıdır. Hayır! Hiçbir devletin, ne kadar zengin, ne kadar güçlü olursa olsun, yabancı bir devletin koruyuculuğunu, bekçiliğini, gölgesini kabul etmeyeceğiz. Ya kendi gücümüzle kurtulacağız, namusumuzla, onurumuzla yaşayacağız, tam bağımsız olacağız, ya da öleceğiz! Bağımsızlığımız uğruna savaşp ölürsek, sonunda belki yurdumuzu baştan başa alabilirler, ama bu uğurda ölen bir ulusun toprağında, köle ve uşak yapacak insan bulamazlar. Öyle ise, parolamız: Ya bağımsızlık, ya ölüm!

Bu sözleri Mustafa Kemal, Sivas'ta söylüyordu. Anadolu'nun yüreği de bu sözlerde atıyordu. Paşa, Sivas toprağına kulağını koymuş, halkın yüreğini dinlemişti: Anadolu bağımsız yaşamak istiyordu.

Mustafa Kemal Sivas'ta halk gücünün ne yaman bir güc olduğunu anlamıştı. İstanbul'da, rahatlarını, çıkarlarını düşünen insanlar, memleketi satıyorlar, ama Anadolu Türk halkı, kendini satmak istemiyordu. İşler böyle gidince, İstanbul hükümeti büsbütün ürktü. Bu Mustafa Kemal'i ve arkadaşlarını yola getirmeliydi. İngilizlerle güzel güzel anlaşılan İstanbul hükümetinin başına dert açıyordu o: Tam anlaşacak-

lardı, nereden çıkarmıştı, Sivas'ta birtakım adamları toplayıp, bağımsızlıktan lâfetmeyi. Bizim işlerimiz tıkrırda, konaklarımız, yalılarımız, ünlerimiz, yıldızlarımız, faytonlarımız, altınlarımız var, bağımlı olsak ne farkeder? İngilizlerle de uyuşur mallarımızın, canlarımızın, çocuklarımızın, altınlarımızın geleceğini güvenlik altına alırız. Hem, biz İngilizlere gerekliyiz de. Onlar, ne de olsa, bu memleketin yabancısı. Dilini bilmezler, huyunu bilmezler. Biz İngilizlere çevirecekleri işlerde, dolaplarda yardımcı oluruz ki, onlar da kolay soya sömüre bu memleketi, bizlere de payımızı vere.

İşte, kardaşlar, İstanbul hükümeti bu hale gelince, Sivas kongresini ve de Mustafa Kemal'i yolu önünde bir engel gördü, kongreyi dağıtmak, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını yok etmek istedi. Kendine katiller kiraladı. Ama ördüğü çorap kendi başına dolandı. Hükümetin başındaki Damat Ferit Paşa adlı adamın, İngilizlerle işbirliği yapıp, Anadolu'daki namus ve bağımsızlık kavgasını boğmak istediği, yani İstanbul hükümetinin ulus düşmanı bir hain olduğu ortaya çıktı.

Variyor, Mustafa Kemal Sivas telgrafhanesine, orada Millici posta müdürü Zühtü Bey ve halk çocuğu telgrafçı Dursun Efendi var. Mustafa Kemal, gözleri yurt sevgisinin şavkıyla parlayan telgrafçı Dursun'a bir telyazı veriyor. Hainliği, ulusal uyanışı boğmaya kadar götüren İstanbul hükümetinin Dahiliye nazırına telin bir ucundan, Sivas'tan şöyle sesleniyor:

— Alçaklar! Cana kıyıcılar! Düşmanla birlik olup ulusa karşı haince düzenler kuruyorsunuz!..

Ama, İstanbul hükümeti hainliğin çemberinden çıkamadı, Anadolu'dan gelen bağımsızlık sesine kulaqlarını tıkadı. O zaman, bütün Anadolu, İstanbul hükümeti ile ilgisini kesti, bağlarını kopardı, artık onu tanımadığını bildirdi. Anadolu halkı, kulağını ulusun sesine tıkayan insanlara artık seslenmeyecek, onlarla konuşmayacaktı.

Ankara, Kastamonu, Diyarbakır, Sinop postanelerinde telgraf makinaları Millîcilerin eline geçti. Ankara'dan, İstanbul'a telyazı götüren teller de, Geyve Boğazında kesildi.

Sivas kongresi işini görmüş, 11 eylül 1919'da dağılmıştı. Kongre bir temsilciler kurulu seçmiş ve başına Mustafa Kemal Paşayı getirmişti. Mustafa Kemal Paşa, Sivas telgrafhanesinden, İngilizlerle işbirliği yapan ve Anadolu'nun sesine kulağını tıkayan Sadrazam Damat Ferid'e yeni bir telgraf çekerek, ulusun sesine, ve haklı isteklerine kulak verecek, yeni bir hükümet başa geçinceye kadar, Anadolu halkının, İstanbul hükümeti ile ilişkisini kestiğini bildirdi. Yani, kardaşlar, bu şu demekti: Anadolu kendi başının çaresine artık kendisi bakacaktı ve bu yolda, Sivas kongresinin seçtiği temsilciler kurulu bir Halk Hükümeti gibi görev yapacaktı. Sivas telgrafhanesinden, hain İstanbul hükümetine ve dünyaya duyurulan bu sesti. Anadolu kıyıdanmıştı, Sivas telgrafhanesinden kararını bildiriyordu: Ya bağımsızlık, ya ölüm! Anadolu halkı, hainliğin, satılmışlığın, korkaklığın

yurdu saran tellerini, bağlarını koparmıştı. Dağdan dağa diktiği telgraf direklerinden yalnız Sivas telgrafhanesinin sesi gidip geliyordu. Bu ses, ulusun, halkın gücüne inanmış yurtseverlerin sesi idi. Anadolu halkı, kendi kendisini kurtaracaktı. Bağımsızlık ölümle bilenen en güzel, en keskin halk bıçağı idi. Sivas telgrafhanesi dünyaya bu haberi veriyordu.

7.

B O Z K I R

Sevgili kardaşlar, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının, ulusun haklarına ve halka sırt çevirmiş İstanbul hükümetiyle nasıl ilgi kestiğini anlatmıştım. 18 aralık 1919 günü, Mustafa Kemal ve arkadaşları iki otomobil halinde Sivas'tan kalktılar ve Anadolu'nun bağrına daldılar.

Sivas'tan Ankara'ya bozkır geçilir. Yaylanın dağlarında kar vardır. Söğütler, kavaklar donmuştur. Kızılırmak, şarkışla'nın, Gemereğın oralarda, boz kayaların arasından, Sivas düzünden ığıltılı, ığıltılı akar. Sular yer yer mavi buza kesmiştir. Kerpiç köylerde yoksulluğın dumanı tüter ki, şarkışlı Serdarı'nın çalı çırpı ocağından çıkan kara mavi dert dumanı:

*Nesini söyleyim canım efendim
Gayri düzen tutmaz telimiz bizim
Arzuhal eylesem deftere sığmaz
Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim.*

*Benim bu gidişe aklım ermiyor
Fukara halini kimse sormuyor
Padişah sikkesi selâm vermiyor
Kefensiz kalacak ölümüş bizim.*

Kardeşlar, bu Serdarî Sivas'ın Şarkışlasından-
dır. 1918'de ölmüştür. Sivas toprağındaki, yani şimdi,
Mustafa Kemal ve arkadaşlarının geçtiği bozkır-
daki yoksulluğu, çaresizliği yaşamış olmalı ki bu acı
deyişi yazabilmiş olsun. İstanbul hükümeti, İngiliz-
di mingilizdi deyip yabancılarla anlaşıp devleti sat-
makla kalmıyor, Anadolu'nun bu yoksulluğuna, bu
çaresizliğine "ölümün, zulümün, fukaralığın" kol gez-
diği bu düzene de kulak asmıyor, çare aramıyor; Ana-
dolu halkı nasıl yaşar, ne yer, ne içer, ne giyinir bil-
miyordu bile. Bozkır böyle bir bırakılmışlık, çaresiz-
lik, yoksulluk içinde.

Kardeş, bizim Mustafa Kemal paşamız, sırtına
gocuğunu çektiği halde, bu yollarda bir üşüyordu ki,
hani nerdeyse donayazacaktı. Ne var ki, içinde ya-
nan ateş onu ısıtıyor, kerpiçlerin ve bozkırların için-
deki halk sıcaklığı yüreğine vuruyor. Yolları insan
güneşinin ışığında geçiyordu.

Sen, asıl ateşe bak: Bırak bozkır, sulariyle, dağ-
lariyle, gökyüzüyle donsun. İlk yaz geldi mi, nasıl ol-
sa, sular çözülür, dağlar kekik çimen yeşerir, gök-
yüzü allanır pullanır, mavi boncuk bileziğiyle, kız be-
beleri gibi donanır. Asıl sen, halktaki ateşe bak! O,
sönmüş mü, sönmemiş mi? Halkın içindeki kurtuluş
isteği donmuş mu, donmamış mı? Ulusun has ocağı
küllenmiş mi, küllenmemiş mi? Mustafa Kemal Pa-
şa da ona bakıyordu.

Ve, ulusun ocağına baktığında içi ısıyor, içi ısı-
mıyordu. Daha Sivas'ta çok güzel haberler almıştı.
Anadolu'nun dört bir köşesinden: Ulusal ocak tutuş-

muştı. Bağımsızlık ateşi yanmaya başlamıştı. Bu ateşi tutuşturanlar, bu ocağı yanar tutanlar çoğalıyordu. Bunlara artık, halk bir güzel ad da takmıştı: Millîci diyordu, kongracı diyordu, ya da, demirci ocağının baş ustasının adını anarak Kemalci diyordu. Millîcilerin, kongracıların, Kemalcilerin yaktıkları ulusal bağımsızlık ateşi Anadolu'da yer yer yanmaya başlamıştı: Trabzon'da, Erzurum'da, Ankara'da, Kastamonu'da...

Mustafa Kemal Paşa'nın bozkır yollarında giderken içi ısınıyordu Kastamonu ocağını düşünürken: İstanbul hükümeti Kastamonu'ya yeni bir vali atamıştı. Bu vali, Kastamonu'ya varıp yeni uyanmaya başlayan Millîciliği söndürmek için, satılık Damat Ferit Paşadan buyruk almıştı. O zamanlar, Ankara'da Millîci bir paşa, Ali Fuat Paşa vardı. Mustafa Kemal hemen ona tel çekmişti. Ankara'dan Millîci bir komutanı Kastamonu'ya göndere ki, satılık Damat Ferit'in oyununu boza. İşte, Albay Osman Bey, Kastamonu'ya doğru yola çıkmış, orada Millîcilerin bayrağını dikmiş, sonra İstanbul'un valisini Kastamonu'ya varamadan, daha İnebolu'dan yüz geri etmişti. Böylece, Kastamonu ve çevresi Millîcilerin yönetimi altına giriyordu.

Şimdi, bu güzel haberlerle Ankara'ya gidiyordu. Şu bozkır Sivasiyle, Kayserisiyle, Kırşehirli ile, Niğdesiyle, Çankırısi, Ankarasiyle, dağı taşı, çiçeği böceği, şarkısı türküsü ve de içli, ve dayanıklı insanıyla İstanbul'a karşı idi. Karşı idi ya, öyle bölük pörçük olmaz bu iş, dağınık hiç olmaz, ulusal kurtuluş sava-

şı birlik ister, bilinç ister, örgüt ister. Bozkırı geçerken Mustafa Kemal Paşa kafasını hep bu işe yoruyordu: Nasıl etmeli de yer yer yanan bu ateşleri bir büyük sinsin ateşinin çevresinde birleştirmeli; ulusal gücün sönmez, söndürülemez ateşi haline getirmeli. Buralar, bozkır deyip geçme, yüzyıllar önce, ilk Anadolu Türk devletinin tohumlandığı yerlerdi. Selçuk bozgunundan sonra, gene böyle, şimdi düştüğümüz yoksulluğa, çaresizliğe, dağınıklığa benzeyen bir çözüme gelmiş çatmış, ama Orta Asya bozkırlarından kopup gelen kanı taze Türk boyları, yeni bir devletin tohumlarını bu bozkırlarda atmışlardı. Görünürde kıraç, kurak görünen bozkır, Türk tohumunun kutsal toprağıydı: Ona atılan tohum direniyor, dayanıyor, günün birinde öyle bir baş veriyordu ki, gölgesi dört bir dünyayı tutan bir ağaç oluyordu. Kemalcilerin, Millîcilerin kurduğu yeni Türk devletinin, Anadolu'nun bozkır topraklarında kök salmasının bir anlamı var kardaşlar: Bu anlamı iyice belleyelim. Biz bozkırlardan göçüp gelmiş, Anadolu'da yeni bir yurt tutmuş dayanıklı bir halkız. Biz, bozkırın çilesini çeken, Türk halkıyız ve de dayanıklıyız ve de kolay kolay toprağımızdan sökülüp gitmeyiz.

Mustafa Kemal Paşa, Türkün has varlığının çiçeklendiği bozkırdan geçip, 24 Aralık 1919 günü Kırşehir'e geldi. Bu Kırşehir'de, gençlere söylediği sözler, sonradan yayınlandı. O gün, gençlere, Mustafa Kemal Paşa, Sivas'tan beri düşündüklerini söylemiş: Demiş ki, Ulus gücünü bilmeli, birleşmeli, örgütlen-

melî, ve de varlığını iç hainlere de, dış sömürgenlere de bildirmelidir.

Gençlerle konuşurken, o gün Mustafa Kemal, bir de demiş ki: Gençler, biliyor musunuz, yüzyılların kötü yönetimiyle, baskılı yönetimiyle kopup giden yanımız, yani eksikliğimiz nedir? Ulusça düşünmek, ulusça varlığımızı duymak gücünü yitirmemizdir. Böyle böyle her şeyi yukarıdan bekler hale gelmişiz. Sevgili Kırşehirli gençler, gördük ve görüyoruz tepemizdekilerin ettiklerini: Vatanı satayazdılar. Öyle ise? Artık yukarılardan beklemeyeceğiz kurtuluşu. Bağımsızlık ve kurtuluş ulusal gücün ürünü olacaktır. Ulusal gücün tek dayanağı ise ulusal örgüttür, ve ne var ki bu örgütlenme henüz eksiktir. Mustafa Kemal Paşa, 24 aralık 1919 günü Kırşehir'de böyle konuşmuştur. Bozkırlı Kırşehir gençleri bu sözleri cankulağıyla dinlemişler, iyi anlamışlardır. Nedenki, kardaşlar bu Kırşehir, yüzyıllar önce, Anadolu Türkliğünün en güzel örgütlerinden birinin Ahiliğin, yani zenaat kardeşliğinin, esnaf kardeşliğinin kurulduğu, çarşığı, işyerlerini halkça bir düzene bağladığı bir Oğuz kentiydi. Ahîlik örgütünün gücüyle, yüzyıllar boyu, urgancılıktan halıcılığa, demircilikten dokumacılığa, altın işçiliğinden çarık dikiciliğe değin bütün zenaat kollarında ve de işliklerde ve de çarşıda, kardeşliğe, eşitliğe dayanan sağlam, namuslu bir emek düzeni kurulmuştu: Devletin gücü de böyle bir düzenden taze kan alıyordu. Mustafa Kemal Paşa, hâlâ çarşısında Ahî doğruluğu tüten Kırşehir'de ulusun birleşmesini, ulusun örgütlenmesini istemekle çok

iyi etmişti. Örgütlenme ve elele verip emeği emeğe katma eski bir Türk geleneği idi de ondan.

Sözü uzun tutmayalım. Mustafa Kemal Paşa, Sivas'tan Ankara'ya yolları; bozkırın karlı güzelliğini tada tada, soğuk sulardan içe içe ve köyde kentte, handa konakta, kerpiç damda Kayseri'nin taş evinde, bozkırlı Türk halkının dayanıklı, soylu, içten ve güzel iç yapısını gözleye gözleye geçti. Bozkırın derin ateşinde ulusal kurtuluş cephesinin ocağı tutuşmaya başlamıştı. Bozkır ve onun yüzyılların çilesine dayanıp gelen halkı, bu sefer düşmana dayanacaktı.

Şunu da unutmadan söyleyeyim: Daha 2 ekim 1919'da, Sivas'taki Millîciler direnince, İstanbul'daki Damat Ferit hükümeti devrilmiş, Mustafa Kemal'in direnç sesi haklı çıkmıştı. Bu haberi Sivas'a bir Ankara telgrafçısı şöyle veriyordu: -

“Biz Ankara telgrafçıları Paşa hazretlerine saygılarımızı sunarız ve yurdumuzun başına büyük bir belâ olan bu hükümetin devrilmesi için, ulusun başında bulunup başarı sağlayışını kutlarız.”

Mustafa Kemal Paşa, Kırşehir'den kalktı ve işte bu yiğit telgrafçıların kentine, bir başka bozkır kalesine, Ankara'ya doğru yola çıktı.

8.

A N K A R A

Meşeli dağlar meşeli

Dibine halı döşeli

Kul oldum aşka düşeli

Sevdikçe, sardıkça ballar olası

Nolısı, nolısı, benim olası.

Bu güzel türkü, Ankara'nın Beypazarı'nda yakılmıştır. "Kul oldum aşka düşeli" diyor. Bir insana, bir zorbaya değil, bir sevgiye, bir inanca kul olmak! Bir tek şeyin, yurt ve bağımsızlık aşkının kulları, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları 27 aralık 1919 günü türküler ve bal verici çiçekler toprağı Ankara'ya ayak bastılar.

Geçen konuşmalarımızda, Sivas kongresinin, bir Temsilciler Kurulu seçip dağıldığını anlatmıştık. İşte bu Temsilciler Kurulu yurt ve ulus işlerini yönetmek, yürütmek, ulusal kurtuluş savaşının bayrağını Ankara kalesine dikmek için Ankara'ya geliyordu. Mustafa Kemal ve arkadaşları, yani temsilciler kurulu üyeleri, yani Ulusal kurtuluş cephesinin öncüleri Ankara'ya Dikmen tepelerinden girdiler. Dikmen tepelere yaslanmış bağlarıyla Ankara'nın yaylası gibiydi. Bu bağların ortasında, alt katı toprak, üst katı ağaç tabanlı, geniş pencereleli odalarıyla, kırmızı

tuğla duvarlı güzelim Ankara bağ evleri vardı. Mustafa Kemal'in otomobili bağ yollarında tozutuyordu, iğde ağaçları çoktan yaprak dökmüş, bağlar bozulmuştu. Bu bağları bir de eylülde görmeliydiniz. Renk renk üzümler asmaların yatağında uzanır, kuş üzümleri, gül üzümleri, kara üzümler, fesleğen üzümleri, hele seher vakitleri buğulanır, tüterdi. Ankara adının Engürü'den geldiği söylenir. Engürü eski dillerde üzüm demekmiş. Bu bağlara bakılınca Ankara'ya "üzüm ili" demek de varmış.

Mustafa Kemal, kurtuluş savaşını yöneteceği, Cumhuriyeti kuracağı, halkı, ulusu için birçok güzel işler yapacağı, hayatı boyunca yaşayacağı, sonunda güneşleri ve yıldızları altında yatacağı Ankara'ya, bu bağ yollarından giriyordu ilkönce.

Ankara'yı görüp gezenler bilir, Kızılay alanından Bahçelievlere bir yol gider. Orada, yolun solunda Güvenlik Parkı var. O parkın sağ kıyısından tutturun yukarıya caddeye, bu caddenin adı Müdafaai Milliye caddesidir, yani Ulusal Savunma caddesi. Ne demişti Mustafa Kemal, Ankara'ya yollara düşerken: Türk Ulusunun en belirgin istek ve inancı kurtuluştur, demişti. Yeryüzünde, ilk ulusal kurtuluş savaşının ateşini Anadolu'da o tutuşturmuştu. Bu savaş, saldıracı, bir başka ulusu yok edici, başka ulusların topraklarına göz dikici, başka ulusları boyunduruk altına alıcı, başka ulusların hayat kaynaklarını sömürücü bir savaş değildi, yani günümüzün deyimiyle Emperyalist bir savaş değildi. Tersine, Türk toprak-

larına saldıran, Türk halkını yok etmek isteyen, Türk ulusunun haklarını, kaynaklarını, yaşama gücünü boyunduruk altına almayı amaç bilen Emperyalizme karşı ulusal bir kurtuluş savaşı idi. Ulusun haklarını savunan bir haklı savunma savaşı, yani saldırıdan, sömürüden, boyunduruktan kurtulma savaşı idi. Türk ulusal kurtuluş savaşı, bu yüzden, dünyamızda Emperyalizmin her çeşidine karşı duran ilk kurtuluş savaşıdır.

Şimdi biz, adı o güzel kurtuluş savaşı günlerini hatırlatan Müdafaa-i Milliye caddesinden yürüyelim. Bu caddenin Eskişehir yoluyla kesiştiği yerde, ulusal Türk ordularının yüreği ve aklı, Genel Kurmay Başkanlığı önünde, bir akasya ağacını çevreleyen bir küçük anıt göreceğiz.

Atatürk, kurtuluş savaşını başlatmak üzere 27 aralık 1919'da, Ankara toprağına burada ayak basmıştır diye yazıyor anıtın taşlarında. Geçenlerde ölüp, Ali Fuat Paşa istasyonu ardındaki ulusal toprağına gömülen Ali Fuat Paşa, o tarihlerde Ankara'da 20 nci kolordu komutanıymış. Ulusal kurtuluş savaşına ilk katışanlardan biri olan bu Millîci paşa, 27 aralık 1919 günü Mustafa Kemal'e güzel bir karşılama töreni hazırlatmış. Ankara halkı, işte, Mustafa Kemal'i yedi yüz yaya ve de üç yüz atlı seymeniyle buradan karşılamış. Seymenler, Ankara zeybekleridir. Ankara çarığı üzerine dolak sarıp, bol potur giyerler. Sırtlarında sırma işli cepken ve içlerinde güllü kurusu renginde yumuşak mintanlar vardır. Bu seymenler, Ankara atlarına binip, elde silâh ve de güm-

bür gümbür Oğuz davulu Mustafa Kemal Paşayı orada karşıladılar. Mustafa Kemal Ankara'yı ilk orada selâmladı. Sağ elini askerce kalpağına götürüp: "Merhaba! Ankara hemşehrileri!" dedi, "yanınıza geldik ve yanınızdan gitmeyeceğiz. Hep birlikte ulusal kurtuluş cephesini güçlendirip, yeni Türk devletini burada kuracağız. Halkımıza dayanacağız ve her bir işimizi, dış işlerimizi, iç işlerimizi Anadolu'ya göre düzenleyeceğiz."

Oradan, o zamanki toz toprak bağ yollarından, şimdi geniş, güzel caddelerle bezenmiş Atatürk bulvarından, Ulus alanına Taşhan'ın önüne vardılar. Taşhan o zamanki Ankara'nın en canlı yeri idi. Şimdiki Atatürk anıtının karşısında, bir taş yapı vardı, bu yapı sonradan, ilk Türkiye Büyük Millet Meclisine barınak oldu. Bu taş yapının karşısında, yaprak dökmüş dört beş akasyasıyla Millet Bahçesi dedikleri hem park, hem kahve olan bir bahçe vardı. Bu bahçe ile Meclisin arasından bir toprak yol, Ankara İstasyonuna uzanırdı.

O zamanki Ankara istasyonu, bir iki taş yapıyla, şimdiki ıssız kasaba istasyonlarına benzerdi. Tek tük, faytonlar, Ankara'yı Eskişehir'e bağlayan bu istasyona gidip gelir, tirenlere yolcu taşırlardı. Eskişehir İngilizlerde olduğundan ve lokomotifler için kömür bulunmadığından tirenler de doğru, düzenli işleyemiyordu, lokomotiflerin ateşi Mihalıççık dağlarından kesilen ağaçlardan sağlanan odunlarla yakılıyordu.

Gene gezenler görenler bilir, bugün gece gündüz

kalabalık, ıslıl ıslıl Ulus alanında, o günlerde, çok önemli günler dışında pek kalabalık göremezdiniz. Taşhana yolcu getiren bir yaylı orada, bozkırın tek rahat taşıt aracı olarak dururdu. Yaylılar çoğu, Kırşehir'den, Çankırı'dan gelirdi. O günlerde, Ankara'ya, İstanbul'dan ve Anadolu'dan yeni konuklar, yeni insanlar geliyorlardı. Bu konuklar, Mustafa Kemal'in sesine uyup Ulusal kurtuluş cephesinin yüreği Ankara'ya koşan yurtseverlerdi. Anadolu'dan, bağı yanık, yüreği pek çiftçi, memur yurtseverler geliyordu. Çankırı yolundan gelenlerin çoğu İstanbul'dan kaçıp Mustafa Kemal'in bayrağı altına koşan aydınlar, öğretmenler, yazarlar, subaylardı, içlerinde, ulusal kurtuluş ordusuna yazılmaya gelen genç Harbiyeliler de vardı. Yaylılar onları taşırdı.

Bir Türk ozanının, Ahmet Muhip Dranas'ın Step te adında bir şiiri vardır. Step, bozkır demek. Bozkırın o günlerdeki otobüsü de yaylılardı.

*Yaylının rüzgârlanıp duran örtüsü
Kararsız deniz gibi bomboş gökyüzü;
Sonsuz günler boyunca Yemen türküsü
Öten çingirak, koşan atlar... ve step.*

Yaylı o yaylıydı, bozkır o bozkır. Ama sonsuz günler boyunca uzayan türkü değişmişti, Yemen türküsü değildi bu, Anadolu türküsüydü. İçten içe, garip garip, yanık yanık yurtseverler söylüyordu: Anadolu kurtulacaktı.

Bakın, onlar dolaşıyorlardı, Taşhan önünde: Bacaklarına dolak sarmışlardı ve başlarında bir Kuvayı

Milliye kalpağı. Ya İstanbul'dan gelmiştir bu aydın adam, ya da Anadolu'nun bir başka köşesinden varıp halkın arasına karışmıştır. Alan'da, yaylılardan, kalpaklı Kuvayi Milliyecilerden başka, yüklü buğdayına yaba dikilmiş bir kağrı, kağrının yanında, bir Ankara köylüsü de görülüyor. Bir de çarıklı, dolaklı, boz toprak ceketli, kabalaklı, bir Kuvayi Milliye askeri.

Ulusal kurtuluş cephesinin kalpaklı genç aydını şimdi, öteki yurtseverlerle konuşmaya, Millet Bahçesindeki kahveye girecek. Kağrısıyla, Haymana'dan buğday getiren köylü, Ankara'nın havasında tüten kurtuluş kokusunu ciğerine çeke, güzel günlere yora, Samanpazarı'na doğru yol alacak. Kabalaklı Kuvayi Milliye askeri, yürüye yürüye istasyona inecek.

İşte, geldi bu alana Mustafa Kemal Paşa. Aydın, köylü, asker! Ulusal kurtuluş savaşı başlıyor. Merhaba Ankara! Merhaba Anadolu! Merhaba yurtsever aydın, Merhaba çiftçi! Merhaba kökü ulusal toprağımıza bağlı köylü, Merhaba asker!

Taşhan'dan yukarı, Karaoğlan çarşısına çıkılır. Orası, bir eski Ankara çarşısıydı. Bir dar sokaktan sapılınca, Hacı Bayram mahallesindeki eski Ankara evlerine varılırdı. Bu evlerin ortasında, bir Anadolu ermişinin Hacı Bayram Veli'nin adını taşıyan güzel yapılı bir cami vardır.

Hacı Bayram Veli'nin sesi bir yerde, Anadolu halkının sesidir. Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya varınca, aydın, köylü, asker, bir halkın tarihinden ve gönlünden tüten o derin sesi duydu. Önemli olan hal-

kı tanımaktır. Bir halkı tanıyan ulusun gerçek gücünü tanır. Ulusal kurtuluş savaşının özü buradadır. Halkın savaşıdır bu. Halkını tanıyan, halkıyla yaşayan, halkıyla birlikte kazanır bu savaşı. Sen halkı bil halkı! Mustafa Kemal Ankara'da, Anadolu halkının yüce gönlünü buldu. Gönül ozanı Hacı Bayram Veli'nin dediği gibi:

*Bilmek istersen seni
Can içre ara canı
Geç canından bul anı
Sen seni bil sen seni.*

9.

HALKÇILIK BİLDİRİSİ

Kardaşlar, Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya geleli seksen gün olmuştu ki, 16 mart 1920 günü, öğleden önce İstanbul'dan şöyle bir telgraf aldı:

"Ankara'da Mustafa Kemal Paşa hazretlerine, bu sabah Şehzadebaşındaki Mızıka karakolunu İngilizler basıp, oradaki askerlerle İngilizler çarpışarak, sonunda şimdi İstanbul'u işgal altına alıyorlar. Bilgilerinize sunulur."

Bu teli, yurtsever, yiğit millici telgrafçı Manastırlı Hamdi Efendi çekiyordu. Böylece, 15 mayıs 1919 da Yunan askerinin saldırısıyla elden giden İzmir'den sonra... yani aradan bir yıl bile geçmeden 16 mart 1920'de, Osmanlı Türk devletinin yüzlerce yıllık başkenti İstanbul da yabancıların eline düşüyordu. Telgrafçı Hamdi Efendi Ankara'yla kısa süren tel konuşmasında, bazı bilgiler vermişti: İstanbul'a nasıl el koymuşlardı?

İstanbul sularında demirli duran savaş gemilerinden, İngilizler, İstanbul toprağına deniz erleri çıkarıyorlar ve bu erler İstanbul'a yayılıp, Beyoğlu, Harbiye, Tophane telgrafhanelerini basıyorlar. Sabahleyin-de, bizim erlerimiz uyurlarken, İngiliz deniz erleri Şehzadebaşı karakoluna girip, askerlerimizi uykuda bastırıyorlar. Erlerimiz ilkönce şaşırıyorlarsa

da, ileri fırlayıp silâha sarılıyorlar ve de çarpışmaya başlıyorlar ama ne çare altı erimiz şehit düşüyor ve Mızıka karakolu İngilizlerin eline geçiyor.

Bu bilgileri veriyor ya, bir zaman sonra, Şehzadebaşı telgrafhanesinden ses kesiliyor, Manastırlı Hamdi Efendinin tel sesi gelmiyor. Ne oldu ki? O saat anlıyor ki, Mustafa Kemal Paşa, yiğit Hamdi Efendinin telgrafhanesini de bastılar. Böylece, karakollarımızı basa, telgrafhanelerimizi kapata, sokaklarımıza yayıla, sesimizi sustura İngilizler İstanbul'u ele geçiriyorlar. Ne var ki kardaşlar, bir kentin ele geçirilmesi, bir ulusun ele geçirilmesi demek değildir. Evet... İstanbul, aşağı yukarı 700 yıl sürmüş bir Türk devletinin, Osmanlı Türk devletinin başkenti idi. Canlı, akıncı, adaletsever bir Türk boyundan, Kayı boyundan kök alan Osmanlı devleti, ilkönce Söğüt toprağında yayla dumanı gibi tütmüş, Oğuz töresinin beyliğini kurmuş, sonra genişleye yayıla, kılıç vura, yasa kura, adalet vere bir Türk devleti olup çıkmıştı. O sıra devletin başkenti de Bursa idi. Akıncı atalarımızın Avrupa topraklarına ayak basıp Balkanlara salmasıyla, Osmanlı Türk devleti genişlemiş ve başkent, bu sefer, Edirne olmuştu. 1453 yılında, bundan 515 yıl önce, Fatih Sultan Mehmet atamız, iki dünya arasında, Avrupa'yla Asya arasında kurulu İstanbul kentini almış ve o günden bugüne, yani 16 mart 1920'ye değin, kentler şahı İstanbul hiçbir saldırı ve de yaban çizmesi görmemişti. Tam 467 yıl Osmanlı Türk devletinin şanlı ve güzel başkenti olarak yaşamıştı.

Durun hele kardaşlar, İstanbul elden gitmeylen, Türk, dünyadan silinecek sanman, İstanbul bir ara elden çıksa da, Anadolu'nun ortasında direnen bir başka kent var: Şimdi de Ankara! Gel de gör, nâmert düşman hesabını Ankara'yla... Yaşamak isteyen bir ulus için yenilgi yoktur. Şunu bildin mi yenilmek yoktur: İnsan hayatı, ulus hayatı sonsuz bir savaştır. Yaşayan savaştır. Bir halk da yaşar ve de, dayanıp, direndi mi her savaştan, zaferle çıkar, bir ulusun gücüdür bu, yenemezsin, başkentini aldım yendim sanırsın, öte yandan halk dolanır, çıkar ki ortaya, eskisinden güçlü ve pırl pırl. Eski gider, yeni gelir. İstanbul gider, Ankara gelir. Hayat durmaz bir ulusun yaşama savaşı durmaz. Şehzadebaşı karakolunu basan bu hayat kuralını bilmiyor işte, bir ulusun hayatını ele geçirdim sanıyor. Sanıyor da, yaman aldanmıyor, şimdi Anadolu'da, yeni karakollarda, Kuvayı Milliye çetecileri silâhlanmaktadırlar. Şehzadebaşı karakolunu basar ve aklınca, ulusal sesi susturdum sanırsın, ne yaman aldanırsın: Şimdi ulusun sesi, bu sefer daha gür Ankara telgrafhanesinden duyulmaya başlar. Daha o gün, İstanbul'un acısı Anadolu'ya çöktüğü gün, Ankara'dan yiğit bir ses, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Temsilciler Kurulu adına Mustafa Kemal Paşa, bütün dünya saldırganlarına, bütün dünya sömürgenlerine bir "protesto" telgrafiyle şöyle haykırır:

"Ulusal bağımsızlığımızı temsil eden Millet Meclisi ile birlikte İstanbul'da bütün resmî dairelere İtilâf devletlerinin erleri açıktan açığa ve zorla gir-

mişlerdir. Bu arada, ulusal amaçlara uygun iş gören birçok yurtsever kimseler de tutuklanmıştır. Osmanlı ulusunun siyasi egemenliğine ve özgürlüğüne indirilen bu son yumruk; hayatımızı ve varlığımızı, ne pahasına olursa olsun savunmaya kararlı olan biz Osmanlılardan çok, yirminci yüzyıl uygarlık ve insanlığının kutsal saydığı bütün ilkelere: özgürlük, yurt ve ulus duygusu gibi bugünkü insan topluluklarının temeli olan bütün ilkelere ve bu ilkeleri ortaya koyan insanlığın genel vicdanına indirilmiş demektir.

Biz, haklarımızı ve bağımsızlığımızı savunmak için giriştiğimiz savaşın kutsallığına ve hiçbir gücün bir ulusu yaşamak hakkından yoksun bırakamayacağına inanıyoruz.” Evet hiçbir güç bir ulusu yaşamak hakkından yoksun bırakamaz. Ulusun gücü, er geç yurdun kutsal toprağında yeşerir ve, saldırgan güçleri, sömürgecilerin güçlerini boğar.

İşte öyle oldu. Mustafa Kemal ,Anadolu'dan bütün Türk ulusuna seslendi, dedi ki: “Ankara’da, olağanüstü yetkili bir Meclis ulusun işlerini yürütmek ve denetlemek üzere toplanacaktır.” Sevgili kardaşlar, Ulusal kurtuluş savaşımızı yürütmek için Anadolu’nun bağrında toplanan bu ulusal örgütün adı Türkiye Büyük Millet Meclisi idi. Türkiye Büyük Millet Meclisi, halk tarafından, halk adına, halk için seçilmiş yurtseverlerin kurduğu bir Ulusal kurtuluş cephesi idi. Halk tarafından, halk adına, halk için sözlerinin üzerinde basa basa duralım. Bu sözler, bir yönetim biçiminin, halk yönetiminin direklerini anlatan sözlerdir. Bu yönetimin insanlık dünyasında

adı demokrasidir. Türkçemizde buna Halk Yönetimi diyoruz. Türk kurtuluş savaşı işe, demek, Halk Yönetimini devletin orta direği yaparak başlıyordu. Her güzel işin orta direği halktır da ondan. Bir ulusal kurtuluş savaşı ne demektir? Bütün bir ulusun, köylü kentli halkın canını, kanını, malını, emeğini, gözyaşını ortaya döküp, ulusun kurtuluşu için savaşması demektir. Ulusun kurtuluşu adına yapılan bir savaşın temeli de elbette, ulusun kendisine, ulusun gücüne, ulusun katkısına dayanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 nisan 1920'de bu görüşle, açıldı. Temelini halk yönetimine dayadı, yoluna demokrasi-nin erdemli gücünü döşedi. Bağımsızlık ulusundur diye yola çıkarken, egemenlik de ulusundur diye, halka en büyük değeri verdi. Bağımsızlık için savaş, bir yerde halk için savaş demekti. Öyle ise halka dayanacaktı bu savaş. Ordusunda, yönetiminde, insanında, yasasında, işinde, tutumunda halka dayanacaktı. Bu yolun adını koymuştu Mustafa Kemal: Halkçılık diyordu.

Ankara'da kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi bu tutumunu Halkçılık Bildirisi adıyla, sevgili Türk halkına duyurdu. İlk iş, Türk halkını, vatan topraklarına ayak basmış emperyalizmin zulüm ve baskısından kurtarmak için Ulusal bir bağımsızlık savaşı vermektir. Bu savaşın bir ordusu olacaktı. Devlet nasıl halk kaynağından kurulmuşsa, bu ordu da, halk kaynağından kurulacaktı. Yani Ulusal bir halk ordusu olacaktı.

Bu ulusal ordu, vatan topraklarından son saldırı-

ganı atana değin çarpışacaktı. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Halkçılık Bildirisinde, Türk ulusuna şunları da bildiriyordu: Halkın içine düştüğü yoksulluğu da yok etmek. Halkı mutluluğa, özgürlüğe, esenliğe kavuşturmak.

Bağımsızlık savaşının amacı, sadece kutsal Anadolu topraklarından sömürgeci orduları sürüp atmak değildi. Türk halkı neden bu duruma düşmüştü? Neden dünya sömürgecilerinin ağında yoksul ve tutsaktı? İşte, Bağımsızlık savaşı bir yandan, Türk topraklarından emperyalizmin silâhlı güçlerini atacak, bir yandan, halkı boyunduruk altına vuran, halkı yoksul bırakan sömürgelik bağlarını da söküp sürecekti. Türkler yurtlarında hem bağımsız, hem de özgür ve mutlu yaşayacaklardı. Bağımsızlık savaşını açan Türkiye Büyük Millet Meclisinin yolu bu idi. Türk halkını bu yol için savaşa çağırıyordu.

İstanbul, sömürgecilerin, saldırganların eline düşmüştü. Ama, Ankara, hemen davranmış, yüreği pek, millici güçlerle sömürgecilerin, saldırganların karşısına dikilmişti. Sultanlar hükümeti, yurdu, ulusu satmıştı, Halk Hükümeti ise, ulusal bağımsızlığı kuracaktı. İşte 23 nisan 1920'de Ankara'da böyle bir devletin, Mustafa Kemal'in deyişiyle Halk Hükümetinin çiçeği açtı. Halk tarafından, halk adına, halk için! Böyle ortaya çıktılar, halkın ve hakkın bayrağını yükselterek, bağımsızlık savaşına başladılar. Sevgili kardaşlar... Ankara vardı halka dayandı ve çok güzel bir iş oldu: Türk ulusu savaş verip, onurunu, yurdunu kurtardı. Hemi Anadolu'yu, hemi İstan-

bul'u kurtardı. Halkın elinden kimse alamaz yurdu-
nu. Aldım sanar, yaman aldanır. 16 mart 1920'de İs-
tanbul'u aldım sanan devletlere bu dersi verdi Türk
halkı: Ankara'dan yürüdü, sürdü gitti İstanbul'dan
yedi devlet askerini...

10.

ULUSAL KURTULUŞ ORDUSU

*Demıştik - Yurduma salarken Yunan
Er olan, evinde kalmasın! Anam.
Kardeşler ocağı, yıkılan yanan
Toprağı düşmanlar almasın anam.*

*Bizlere silâhı, çantayı verdin
Gülüşe oynasa cepheye erdik
Dün gece buyrukla ateşe girdik
Yalvar da sabahlar olmasın anam!*

*Gurbette ölürsem adımı anma
Ayrılık adiyle hiç bana yanma
Şehittir evlâdın bir ölü sanma
Gözlerin yaşlarla dolmasın anam.*

*Kalkıp kuşlarla her seher seher
Bana bir Fâtîha okursan eğer
O büyük armağan ruhuma değer
Ellerin saçını yolmasın anam!*

(Milli Mücadele sırasında yazılmış
giirlerden : Hikmet RECEP)

Kardaşlar;

Anadolu'da Ulusal Bağımsızlık savaşının örgütü
kuruldu, Türkiye Büyük Millet Meclisi ulusun işleri-

ni yürütmeye başladı. İlk iş ne idi, asıl iş? Bağımsızlığı kazanmak. Adı üzerinde bağımsızlık savaşı. Savaş ne ile kazanılır? Silâhlı güçlerle, ordu ile kazanılır. Asıl iş, Anadolu halkını bağımsızlık ordusunda toplamak, sonra bu ordunun yiğit askerleriyle saldırganların üzerine varmaktır. Bu iş öyle kolay olmadı. Ordumuz dağılmıştı. Yunanlılar Salihli, Aydın, Nazilli, Alâşehir deyip Batı Anadolu'nun topraklarına yürüdüğünden, oralarda bulunan asker birliklerimiz, direnmek, dayatmak istemişti. Ne çare ki bir tümen dediğinde bir bölüklük asker yoktu. Hele hele, depolarda mermi, cephane iyice tükenmişti. Neyi süreceksin namluya da neyi atacaksın ve kimin ile atacaksın? Öyle bir bozgun içine düşmüştü Anadolu.

Böyle deyip de durmak olmaz, millet de durmadı. Nerede yürekli kimseler varsa, orada ulusal bir direnme örgütü kuruldu. Böyle böyle ortaya Kuvayı Milliye dediğimiz küçük ama yürekli halk ordusu çıktı. Bu küçük birliklerin başında efeler, ya da yurtsever subaylar vardı. Köyden kasabadan eli silâh tutan halk çocukları gelip bu efelere, bu subaylara katıldılar ve bir Kuvayı Milliye çetesi oluverdiler. Bu çetelerin çoğu elli kişiyi geçmiyordu. Geçmiyordu ya, yaman işler başarıyorlardı. Bakıyorsun bir gün düşmanın geçeceği bir köprüyü atıyorlar, öbürgün kayaların dibine çöküp bir düşman kolunu yan ateşine alıyorlar, onları darmadağın ediyorlardı. Bakıyorsun, bir başka gün, derin vadilere bakan tepelerde gizleniyorlar, babasının evindeymiş gibi yürüyüşe geçen bir düşman birliğini baskına uğratıp bozuyorlardı.

Adamlar neye uğradıklarını bilmiyorlardı. Derlenip toparlanmaya vakit bulamadan, bizimkiler ateş açıyorlar, onlar da yedikleri kurşunla, vadilerimizin bozulanık sularına gömülüyorlardı. Kimlerdi bunlar? Nerededirler bu adamlar? Düşman böyle sordursun, çeteler, ormanlarımızın dost ağaçları arasında yitip gidiyorlar, dağ başlarında yok oluveriyorlardı... 1920 yılının sonuna değin, bu Kuvayı Milliye çeteleri çok işler gördüler. Düşman karakollarını bastılar, köprüleri uçurdular, telgraf tellerini kestiler, yürüyüş kollarına saldırdılar. Geyve'de, Adapazarı'nda İngilizlere satılmış Halife birliklerini bozdular. Ankara'ya silâh ve adam kaçırdılar, ulusal bağımsızlık savaşının kutsal tekerine taş koyan iç hainlerin başkaldırısını bastırdılar, ulusal kurtuluş cephesinin adını ve gücünü herbir yana yaydılar, ulusal onurun ateşini yaktılar, bağımsızlık sevgisinin kutsal ateş yakıcıları oldular. Batıdan Doğuya, Kuzeyden Güneye, bu Kuvayı Milliye çeteleri, saldırıya uğramış yurdumuzun her köşesinde, gerçek yurtseverlik nedir namertlere gösterdiler. Adları da bir güzeldi: Kimi bir efenin, kimi halktan gelme bir yiğidin, kimi binbaşılardan yüzbaşılardan, kimi başını duman tutmuş bir yörüğün, kimi Anadolu'yu yurtseverlerin adını taşıyordu: Yörük Ali çetesi, Sökeli Ali Efe çetesi, Dokuzun Hasan çetesi, Yahya Kaptan çetesi, İpsiz Recep çetesi, Kanlı Bayrak çetesi, Şahin Bey çetesi.

Bu Kuvayı Milliye çetelerinden biri de, Adana'da kurulan Sinan Paşa çetesi idi. Bizim Karaisahlı

İmbat Çavuş, Pozantı dağlarında bu çeteye katılmış, Fransızlarla vuruşmuştu. Ulusal bağımsızlık savaşının en yaman çete savaşlarından biri Toros başlarında, Pozantı'da olmuş, yürekli çeteciler, 28 Mayıs 1920'de, Pozantı koyağında koca bir Fransız birliğini kıstırıp bozmuşlar, tutsaklamışlardı. Bu çetenin yiğitleri arasında Karaisalı'dan İmdat Çavuş ta vardı. Adana'da, Fransızın egemenliği kırılıp, Çukurova Millicilerin eline geçince, İmdat Çavuş Ankara'nın yolunu tuttu. O sıralarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anadolu'nun bağrında tutuşan bu kutsal direnme ateşlerini, bir ordu çevresinde toplayıp, halkın ulusal direncini bir ordunun bayrağı altında birleştirmek istiyordu. Ne de olsa, bu çeteler düzensiz ve yoksuldu. Kuvayı Milliye'nin ünlü komutanlarından Ali Fuat Paşa, Ankara'ya bir telyazı çekmişti. 1920 yılının 27 ekiminde. Diyordu ki: Askerlerin elbisele-ri ve de ayakkabıları paramparçadır. Dağlara kar yağmış, erler, karlı yollarda, çıplak ve yalınayak kalmışlardır. Aman diyordu Ali Fuat Paşa, Ankara'ya, aman asker için kaput, ayakkabı, pamuklu, elbise, yelek, kuşak gönderin. Türkiye Büyük Millet Meclisi, doğrudan doğruya ulusa başvurdu: Ulus, elinde ne varsa vermeliydi. Orduyu ulusun kendisi kuracaktı. Dağınık çeteler yetmiyordu. Ulusun ordusu, ulusun giydirdiği, beslediği, desteklediği, iyi eğitilmiş, düzenli bir ulusal kurtuluş ordusu olacaktı. Bu ordunun adı "Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları" adını taşıyacaktı. Evet çekirdek, Kuvayı Milliye çeteleri-

nin ateşinde pişmiş o halk çekirdeği idi: Direnen halktı. Ama, bu çekirdek, tam bir düzen toprağında beslenip büyütülerek Ulusal ordu haline getirilecek, işte bu ordu emperyalizme güçlü yumruğu indirecekti. Karaisali'li İmdat Çavuş Ankara'nın Elmadağına ilk kar değdiğinde varmıştı Ankara'ya. Kar havaları esiyordu. Göğsünde fişeklik, başında kabalak, ayaklarında çarık ve omuzunda filinta, bir iki gün, Ankara'nın Karaoğlan çarşısında dolanıp durdu, Sulu Handa yattı kalktı, kahvelerde dinlendi, hoşbeş etti. Yurdun dört bir yanından, ilk orduyu kurmaya, insanlar koşuyordu Ankara'nın sesine. Silâh gerekliydi, mermi gerekliydi, kaput gerekliydi, çarık gerekliydi, mintan gerekliydi, athya at, ordu atına saman gerekliydi. Sözün kısası bir düzenli ordu, bir düzenli asker gerekliydi, halkın ulusal savaşı için. İmdat Çavuş ilkönce Pozantı'dan yola çıkmış, Ulukışla'ya varmıştı. Oradan Ereğli bozkırını geçmiş, yorgunluk nedir bilmeden Konya'ya gelmişti. Dileği, Ankara'da Mustafa Kemal ordusuna kavuşmaktı. Mustafa Kemal bütün yurtseverleri, çetecileri, millicileri, kurşun sektirmezleri, deli fişek mavzerleri, yeğîn at sürücülerini, topçuları, gazileri Ankara'ya ordusuna çağırıyordu. Karaisali'nin Konya'ya vardığı gün, bir telâl Konya çarşısında şöyle bağıırıyordu, o gün duydu şunları Karaisali İmdat Çavuş:

— Ey ahali! Ankara'da halkımızın hükümatı ve de halkımız, düşman ile savaşa tutuşmuştur. Ordusuna, asker, silâh, süvari ve topçeker atı ve de herbir türlü yiyecek, giyecek herbir şey gereklidir. Tavla-

sında ve de avlısında binek atı olanlar ve de devesi olanlar ve dahi eşeği olanlar halkımızın ordusuna vere; ve nerede, eski silâh, kasatura, mavzer, filinta ve çakmaklı tüfek ve de kurşun, mermi ve de demir, nohut ve de bulgur, ve de askerin üstüne başına giydirecek bir şeyi varsa, Müdafaai Hukuk kapısına vara, ve orada, her bir gerekli şeyi Ankara ordusuna vere.

Karaisalı'lı İmdat Çavuş 1920 kasımında filân Ankara'ya gelmişti. Vereceği, yiyecekten, giyecekten, attan, deveden tek bir şeyi olmadığından, doğrudan doğruya kendisini, can mintanını götürüp teslim etti Ankara ordusuna ve de Pozantı'da Fransızı bozan çeteci, Ankara'da, Ulusal Kurtuluş ordusuna piyade eri yazıldı.

11.

İNEBOLU KAYIKÇILARI

*Gurşun attım fidana
Fidani vuramadum
İki sevdam var iken
Birini alamadum.*

Bu güzel, oynak Karadeniz türküsü “gurşunların” sevda uğruna harcandığı o tatlı barış günlerini söylüyor.

Ne var ki, Yunanoğlu Bursa’dan Anadolu içlerine sarkıyordu. Şimdi attın mı, saldırganı alnından vuracak “gurşun” arıyordu, 61 inci tümen piyadesi, bizim, Karaisalı’dan İmdat Çavuş... Hani “Möhimmat” derler, mermi, fişek, kurşun, mavzer... hepsi savaş gereçleridir bunların. Bunlar da pek azdı bizim Anadolumuzda Kurtuluş savaşı başlarken. İstanbul depolarında çokça mermi, tüfek var idi ama, savaş sonu silâh bıraktığımızdan, bu depolardan mermi tüfek çıkarmamız yasaktı. Kendi depolarımızın başına ve de kapısına kara zenci İngiliz nöbetçileri dikmişlerdi ki, yanaşanı yakıyorlardı.

Ama Anadolu’da da, Kurtuluş savaşı askerleri mermi, fişek bekliyordu. Öyleyse? Ne yapıp etmeli bu mermi fişekleri alıp Anadolu’ya taşımalı. Bu işin

yiğitleri de çıktı ortaya. Geceleri depoları basıyorlar, gizliden mavnalara, motorlara mermi tüfek yükleyip alıp götürüyorlardı. Ölümü göze alıp yapıyorlardı bunu. Neden ki, bizim İmdat Çavuşun tüfeği mermi bekliyordu ateşlenmeye.

İstanbul depolarından gizli gizli alınan “möhimmat” sandıklara doldurulup, gemilere taşınıyordu. Bu iş de oldukça tehlikeli bir işti.

İstanbul'daki düşman askerleri göz açtırmıyorlar, kuş sektirmiyorlardı. Kuşkulandılar mı bu gemileri basıyorlar, Anadolu kurtuluş savaşı için altın değerindeki “savaş gereçleri”ni aldıkları gibi, bunları can bahasına kaçırmış yiğit yurtseverlerin ardına düşüyorlar, bulduklarını öldürüyorlardı. Neyse ki, İstanbul'daki Milliciler, yani Anadolu'daki Ulusal Kurtuluş savaşına inanmış, gönül vermiş yiğit yurtseverler, bu işi öyle ustalıkla yönetiyorlardı ki “möhimmat yüklü” gemilerin çoğu yakalanmadan, İstanbul boğazını aşip Karadeniz'e açılıyor, dalgaları yara yara, Anadolu halkının tüfeklerine mermi, askerlerine tüfek taşıyordu.

Bütün bu gemilerin kutsal emanetlerini boşaltıkları yer İnebolu iskelesi idi. İnebolu, Karadeniz'e bakar. Ortasından bir dere iner. Derenin iki yanı yamaç yokuştur. İnebolu'nun denize bakan evleri bu yamaçlardadır. Güzelim bir İnebolu türküsü:

Çıkabilsem şu yokuşun başına

diye başlar. İnebolu'nun balıkçı, kayıkçı halkı ağlarını serip, kayıklarını bağladı mı, bu yokuşlardan vu-

rum ak evlerine. İnebolu'nun denizi bir belâlı denizdir. Dört bir yandan vuran yel, denizi bir harmanlar ki, dalgalar, İnebolu'nun uzağında demir atan gemilerin direklerini aşar. İstanbul Millicilerinin İstanbul depolarından kaçırıp, gemi ambarlarında sandıkladıkları "möhimmâtı" yüzleri poyraz yemiş gemiciler alıp İnebolu önüne getirirler. Getirirler ya, şimdi bu kız güzeli mavzerleri, kutsal kanatlı mermileri indirmeli ki, oradan Anadolu'ya, Ankara'ya, Mustafa Kemal'in ordusuna kavuşturmalı.

Burada iş, bizim yağız kayıkçılarımıza düşer. Mavnasını, kayığını alan, denizin ortasında bir o yana, bir bu yana vuran geminin yanına varır. "Haydaa!.. Haydaa!.. Haydaa!.." Şu göğsü bağı açık, başında keçe külâh, zıpka mintan, çıplak deniz ayaklı, ak sakallı yağız adam İnebolu kayıkçısı Salih Reistir. Geminin İnebolu denizine vardığını gördüğü gibi, bahçesi güllü, penceresi saksılı küçük evinden, İnebolu yokuşunu indiği gibi kayığına binmiştir ver etmiştir kürekleri: "Haydaa... Haydaa ki ne haydaaaa!.." Dalga bir vurur kayığa, kayık iner aşağıya... Dalga bir vurur aşağıdan kayık çıkar yukarıya, tâ geminin bordasına. "Ver... Halim kaptan. Hey canunu sevdiğüm sandıklar..." Çok usta olmalı bu sırada. Kayık tam bordaya kavuştuğunda, el çabukluğuyla alır sandığı Salih Reis. Aman çok ıslanmasınlar. Mustafa Kemal Reisin emanetidir bunlar ve Anadolu'muzun namusu. Salih Reis, bir sandık, iki sandık... gelir bir dalga... iner aşağıya... çıkar yukarıya üç sandık, derken yükler kayığı. "Haydaa... Hayda!.."

“Şimdi aşalum dalgaları, varalum İnebolu karasına, insan gülü toprağına...” Bir Salih Reis değil haa, İlyas kaptan, kayıkçı Kadir, kayıkçı Cemil, İnebolu’nun bütün yurtsever namuslu kayıkçı esnafı, menekşe boyalı, çimen boyalı, gökyüzü boyalı kayıklariyle, mavnalariyle oradadırlar. Denizin ortasında, dalgaların ortasında ve İstanbul’dan gelen geminin çevresinde. Ha babam yüklerler, ha babam yüklerler. Ve gece, yağmur iner taşırlar, gündüz Karadeniz’in deliboran dalgaları üstlerinden aşar taşırlar, Anadolu’nun namus yükünü İnebolu toprağına...

Yaşa Salih Reis yaşı! Karaisalı’dan İmdat Çavuş bekliyor bu mermileri atmaya, bekliyor bu tüfekleri ateşlemeye ve şimdi İnebolu’dan yeni bir türkü başlar: İnebolu iskelesinden, bu sandıklar, mermi, tüfek yani “möhimmat” dolu sandıklar kağınlara ve de eşek sırtlarına taşınırlar.

Kardaşlar, Karaisalı’dan İmdat Çavuşa, yani Kurtuluş savaşı cephesinin askerlerine bu mermileri, bu tüfekleri şimdi kağınlara, eşekler taşıyacaklardır. Harita bileniniz bir baksın: İnebolu, Kastamonu’nun iskelesidir. Kağınlara yüklenen “möhimmat” buradan, gıcır da gıcır Kastamonu yollarına vurur. Kastamonu, sonra yaz kış başı karlı, çamları dumanlı Ilgaz dağı, sonra Çankırı kırmızı, sonra Kalecik düzü, sonra Ankara ve oradan Eskişehir yöresinde dayanga tutmuş askerlerimiz. Bir uzun yol ki gündüzleri öğütür, geceleri yer, suları kurutur, ekmeği böler, yıldızları eskitir, dağları siler... Başlar kağınlara türküsü. Bir eski türkü, köylü Anadolu kadar eski:

*Sapı yüklettim kağnya,
Çok yalvardım Tanrıya
Rabbim sen kavuştur
Yüzü çifte benliye*

Dahdi dahdi...

Dahdi dahdi...

Bu türkü güzel ya, İnebolu toprağından, Anadolu askerinin namus yükünü alan kağnı kolları bu türküyü biraz değitirseler yeridir:

*Mermi yüklettim kağnya
Çok yalvardım Tanrıya
Rabbim sen kavuştur
Bizi şanlı orduya*

Dahdi dahdi

Dahdi dahdi

Kardeşlar, bu kağnıları güdenler, bu kutsal emanetleri koruyanlar, kırçıl gözlü öküzlerin gözlelerinden öpe öpe, dağ bel aştıranlar, erkekleri cephe-lerde vuruşan köy kadınlarıdır. Anadolu anaları, Anadolu bacılarıdır. Konak, konak... yorulmadan ve de çıplak ayak... yürürler kağnıların yanında. Kastamonu'ya varırlar. Oradan yeni bacılar, yeni analar alır kağnı kolunu, sararlar Ilgaz dağlarına. Heya yavrum... bizim Karaisali'dan İmdat çavuşumuz beklemektedir ki şimdi, sabırsız beklemektedir ve aman analar bacılar, askerin mermisi bitmektedir, gece gündüz demeyin ki, namlular dola, tüfekler ateş ala, Mustafa Kemal'in askerleri de, düşman oğlunu vura...

Bu bacılarımız, bu analarımız bizim, yaman ka-

dınlardır ve de yiğit kızlardır. Bunların içinde bir Kezban kadın varmış. Kağnı kolunun başında yürüyormuş karlı bir günde. Bu Kezban kadın, bırakacak kimsesi olmadığından altı aylık bebesini de taşıyormuş kucağında kağnı kolunun yanında ve, kar uçan havada. Bebe mosmor kesilmiş, mor gül olmuş dudakları. Kağnının üzerinde bir yorgan serili. O sırada, Ankara'ya giden atlı bir milletvekili, bu durumu görünce, atını durdurup:

— Ana! Ana!.. Şu yorganı al da, bebenin üstüne ört, donacak baksana! demiş.

Kezban ana, yorganı aralayıp göstermiş: Yorganın altında üç sandık cephane... ve bizim ala yavuz anamız demiş ki:

— Cephaneler ıslanırsa bozulurlar... Ama, bebe donup ölürse, bir dene daha doğururum...

Hele, işte kardaşlar; bu bizim Kezban analarımız, mermiyi, fişeği Ilgaz dağından aşırıp, Çankırı kırından geçirip böyle yetiştirmişler ki Karaisali'dan İmdat Çavuşa, o da Anadolu'nun namusu budur deyip, ateşleyip tüfeğini yedirmiş mermiyi gök gözlü yaban oğluna!..

12.

İNÖNÜ'DE BİR TEPE

Ana dilimiz Türkçe'nin en iyi ozanlarından biri olan Fazıl Hüsnü Dağlarca, "Üç Şehitler Destanı"na şöyle başlar:

*Sanki dünyanın ilk gecesi soğuk mu soğuk
İklimler yeni doğmuş, rüzgârlar körpe
Karın beyazlığıyla daha da heybetli
Metris tepe, Kanlı sırt, Adsız tepe.*

*Burası bir avuç kahramanın savunduğu yer
Tarihin kulaklarında altın küpe
Burası
Metris tepe, Kanlı sırt, Adsız tepe.*

Karaisali'dan bizim İmdat Çavuş, 1921 yılının mart sonlarında, işte bu tepelerin birindeydi. Günlerden 26 mart günü bitmek üzereydi ki, Bursa'dan ilerleyen Yunanoğulları Gündüzbey köyüne saldırdılar. İmdat Çavuş, 61. Tümen'de, çakmaklı tüfek çalan bir piyade eriydi. Kezban ana, mermiyi, Eskişehir'in Bozüyüğe bakan yüzündeki İnönü tepelerine erіştі-rince, İmdat Çavuş yüreklenmiş, "Bu Kezban ananın öfkesidir," deyip mermiyi namluya sürmüştü. Aslında Yunanoğlu bizden çoğudu. Askeri de çoğudu, tüfeği de çoğudu, mermisi ve de topu. Akşam inerken,

Yunanoğlu Gündüzbey köyüne girmişti. Tümen komutanı alayağız İzzettin Bey “Hele yiğitler’ Bu bizim bir köyümüzdür ve düşman eline geçmiştir, davranıp geri almak gerekir” deyince, gecenin karlı karanlığında tüfek çekip, İmdat Çavuş Gündüzbey üzerine yürüdü. Köy ortasında bir yaman savaş oldu. Ve de 61. Tümen piyademiz, bu bizim bir köyümüzdür deyip, geceyarısı, Yunanoğlunu, Gündüzbeyden söküp attı. Düşman da geri tepelere çekilip gitti. Mart ayazı dondurucu olur ve kırağı Gündüzbey köyünün ağaçlarını örter, öyle bir soğuk ki, İmdat Çavuşun aksayan sol ayağı da ağrır. Ağrır ama, güneşin doğmasıyla, Gündüzbey köyünün Türk askerleri elinde olduğunu gördüklerinden hepsi sevinir ve bu sevinçle, sol ayağında ağrısı kalmaz. O gün, yani 27 mart gelince, İmdat Çavuşun bölüğünü Metristepe derler bir tepeye çektiler ve de bu tepenin doğusunda bir dere vardı ki ince suyu buz tutmuştu, baharda naneler açıp sulağını nane kokusuna boğduğunda o dereye Nane dere, derlerdi. Ve de o gün, 61. Tümen komutanı buyurdu ki, bu Metristepeyi ve ille Nane dereyi, Yunan oğluna vermeyeceksiniz. İmdat Çavuş, yeni kazılmış bir siperde elde tüfek ve tüfeğin damarında Kezban ana yiğitlemesi mermi, tepeyi ve dereyi bekledi ki, akşama değin, epey mermi alış veriş oldu.

Sen Metristepeyi, bir vatan tepesi say. Karaisalı’nın koyun keçi yaylayan bir tepesi say ve de Nane dereyi bir Erzurum deresi say ki, yaz aylarında çağiltısı güzelim kayalara vura vura gider. İnönü tepelerinde askerlerimiz, bu tepeleri, bu dereleri kendi

köylerinin tepeleri, dereleri sayıp Fazıl Hüsnü Dağlarca âşığımızın dilinden şöyle dediler.

- *Düşman bizden, çokmuş, kolay
Ben Erzurumluyum hemşerim.
Erzurumun Gez köyünden
Köyümüz 40 hane
Evel Allah kırkını da bende say.*
- *Aman çavuşum, ver kütüğüme bir pay
Ben Çatalcalıyım hemşerim
Çatalcanın Çakıl köyünden
Köyümüz 30 hane
Evel Allah otuzunu da bende say.*
- *Bu hesaba aklım yattı hay hay
Ben İzmirliyim hemşerim
İzmirin Helvacı köyünden
Köyümüz 70 hane
Evel Allah yetmişini de bende say.*

Bu Metristepede, 28 mart gecesi çok kanlı bir savaş oldu. Ve de, 29 mart günü, İmdat Çavuş, Çepniköy denilen bir köyün sırtlarını tuttu arkadaşlarıyla. Sırtları tutacaksın ki, aşağıdan kıvrılıp gelen düşman piyadesine ateş açıp yılan yolunu keseceksin. Ne var ki, Yunanoğlu da, bizi bu tepelerden söküp atmak ister ki, Eskişehir yolunu açıp oradan, Ankara demiryolunu ele geçirip varsın Ankara'ya, Ankara kalesine Yunan bayrağını dikip, Mustafa Kemal'i ve ordusunu teslim aldım desin. Bu sırtları tutmamızın nedeni buydu kardaş. Say ki, Ankara'yı ve de Ana-

dolu'yu tutuyoruz bu sırtlarda. Bir verdik mi Çepniköy sırtlarını, tepe tepe giderdi elimizden yurdu-muz. Çepniköy sırtlarında, topraktaki karı küreye-rek yeni dayangalar kazdık. Tüfeklerimizin namlu-sunu, gelen düşmana doğrultup bekledik. Yunanoğ-lu, ikinci güneşi karlı tepelere inerken Çepniköy sırt-larına doğru yürüdü. Alacak ki tepeyi... Ama verme-dik tepeyi. İzzettin Bey buyurdu ki: “— Haydi ar-sanlarım, siperlerden fırlayasınız ve de süngü hücu-mu ile tepeyi kurtarasınız.” Allah Allah deyip, tepe-ye tırmanan Yunanoğlunu bir bozduk ki, kırdık ge-çirdik gök göz oğullarını. Ama, çok da şehit verdik. Bir kanlı düğün oldu ki, çoğu ecel şerbetini içti Yü-ce Tanrının elinden, yurt rahmeti üzerlerinde olsun, toprakları Çepniköy tepelerinde her bir vakit mavi çi-çek açsın. Böyle dedi bizim İmdat Çavuş Çepniköy sırtlarının başındaki siperlere dönerken ve de ak-şam inerken, “Rahman ve rahîm Allah adıyla” Fa-tiha okuyarak.

Düşman bu bozgunu almadı. 30 mart sabahı, bir başka tepeyi, Topçu tepeyi zorladı ki, oradan, bizim askeri kırarsa, besbelli daha kolay varırım diye dü-şündü Eskişehir ovasına. 61. Tümen komutanı İz-zettin Bey, sürdü bizi Topçu tepeye yürüttü. Koyak-lardan gidiyoruz ki, düşmana avlanmayalım. Mer-miler sekiyor ki, kanlı keklik. Yunanoğlu, Topçu tepeyi zorlarken ve de askerimizi yarmak üzereyken tepeye vardık, siperlere girdik girmedik, Yunan bir atıldı, üstün geldi, tepeyi elimizden aldı. Kahrolduk. Karaisalı'dan İmdat Çavuşa ve arkadaşlarına buy-

ruk geldi ki tepeyi düşmandan alalar. Alalar ya, artık tüfek işlemez olmuş, neden mi? Yunanoğlu ile Türkoğlu karşı karşıya. Buna boğaz boğaza, göğüs göğüse savaş denir ki, dipçikler ve süngüler işleye, kasaturalar bilene. İmdat Çavuş sekiyor ki, yaman sekiyor tepeyi kurtarmaya. Bir onlardan gök göz kapıyor, bir bizden kara kestane göz. Onlar almak istiyor tepeyi, biz vermek istemiyoruz. Güneş saati kaldı ki, ikindidir köy yerinde ve de İmdat Çavuş kanlı süngüsünü silip: "Hamdolsun!" dedi, dedi ki tepe bizim elimizde. Ama saldırgandır yurdumuza göz dikenler, bırakmak istemiyorlar tepemizi. Güçlenip yeniden geldiler üstümüze, arkadan asker alarak ve yepyeni İngiliz tüfekleriyle. Akşam iniyor. İmdat Çavuş, ateşledi eski tüfeğini, ısıttı akşam göğünü. Isıttı, Mustafa Kemal'in yanık yüzünü ve bakalım Ankara'dan gelip, Topçutepenin üzerine inen Mustafa Kemal'in akşam yıldızı ne dedi?

Mustafa Kemali gördüm düşümde

Daha, diyordu.

Uğruna şehit olasım geldi, hemen

Sabaha, diyordu.

Al bir kalpak giymişti, al

Al bir ata binmişti al

Zafer irak mı dedim

Aha, diyordu.

Aha! dediği yere, sabah alacasında vardık ve de, Yunanoğlunu temelli attık tepeden. Vardık 31 mart sabahına: İmdat Çavuş arkadaşlarını saydı, eksilmiş-

ti gece yıldızları gibi çoğu ve çoğu, sabahla yitip gitmişti aramızdan. Bir kanlı gök alıp gitmişti, 61. Tümenin yiğitlerini... Düşman geri çekildi o gün. İzzettin Bey dedi ki: "Kardaşlar, bugün de Hayriye sırtlarını geri almak vardır düşmandan ve iyice kırmak düşmanı." İmdat Çavuşun tüfeği yorulmuştu, temizleyip yağladı namlusunu, nisan gülü bir yerlerde kokarken. Vardılar Hayriye tepelerine, ilkönce tüfek ateşi ve ondan sonra göğüs göğüse savaş verip, kanlı güller ödeyip, Hayriye tepelerini Yunanoğlundan geri aldılar. 1 nisan sabahı oldu. Bir yerlerden çiğdem kokuları, badem kokuları ve de bahar kokuları geliyordu. Hayriye tepelerindeki toprak siperinde uyuduğu tavşan uykusundan uyandığında İmdat Çavuş, uzaklarda Gündüzbey köyünün bahçelerinde zerdali ağaçlarının çiçeklendiğini gördü. "Demek bahar geldi ola?" dedi içinden. "Biz vururken dallar da almış çiçeği yürümüş!.." O sıra.. siperlere de bir haber geldi ki, baharın gelmesinden güzel: "Yunanoğlu çekiliyor!" diye bir haber. İmdat Çavuş soluklandı sevinçle. Ah... aman... sabah alacasında dağlar ardında bu alaza nedir? Düşman çekilirken Bozüyüğü ateşe vermiş, Bozüyük yanıyor dediler. İmdat Çavuşun, Karaisalı yanıyormuş gibi yüreği yandı ve de, öğleye doğru Ankara'dan Mustafa Kemal Paşanın telyazısı geldi:

İnönü savaş meydanında Metristepede Batı cephesi komutanı ve genel kurmay başkanı İsmet Paşaya diye başlıyordu telyazı ve bir yerinde: "Siz orada yalnız düşmanı değil, ulusun ters alın yazısını da.

yendiniz. Düşman çizmesi altındaki kara yazılı topraklarımızla birlikte bütün yurt bugün, en kıyıda köşede kalmış yerlerine dek utkunuzu kutluyor. Düşmanın yurdumuzda sonsuz yayılma isteği, dayancınızın ve yurtseverliğinizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu..." diyordu.

İmdat Çavuş, Türk ulusunun kara alinyazısını ak yazı zerdali çiçeğine çeviren bu savaşa katıldığından ötürü öyle bir kıvanç duydu ki, kendi kendine:

"Karaisalı'da oğullarımız ve kara bahtlı kadını-mız bu güzel haberi duymuş mudur ola?" diye sordu. Günlerin yorgunluğuyla sıcak tüfeğini bebe gibi dizlerinde yaylattı ve de fişekliğinden bir fişek çıkarıp: "Bu senin gözlerindir Kezban ana!" deyip, fişegin namuslu gözlerinden öpüp, sevinç gözyaşı döktü.

13.

ANADOLU İMECESİ

*Veriyoruz paşam, ben Nevşehir çarşısından
Gelme bir çarığım, giysin beni piyade
O giydikçe ısınır toprak, ayaklarım üşümez
Al benim son çarığımı
Ben Mucurlu bir çorabım, beni kızlar ördü
Dut ağaçları altında, kırmızı dut yiyerek
Kırmızıdır nakışı
Arasına bahçelerden bir gül koydum
Giysin beni topçu neferi
Kış gelende ayakları donmasın
Güllerine kuytu bahçelerimizin
Aman paşam bir şey olmasın
Çıkardım gömleğimi veriyorum
Kılıç salsın giyende süvariler
Yaz sıcağında ağustos güneşinin ellerinden
Terlerini alsın.*

(Ceyhun Atuf Kansu:
Sakarya Meydan Savaşı)

Kardaşlar :

1921 ağustosunda Anadolu halkı yaman bir imece verdi. Bilirsiniz bizim güzel bir köy töremiz vardır, adına imece derler. Bir işi köycek, hep birlikte

bir ucundan tutup yapmaktır, bir işi birlik olup bitirmektir. 1921 yazında, Anadolu bozkırının ortasında, Ankara'nın sınırlarına düşman dayandığında Mustafa Kemal Paşa ulusal bir imeceye çağırdı ki milleti, hep birlikte, Yunanlıları topraklarımızdan söküp atmaya, kimi can verdi kimi mal. Kimi at verdi, kimi at üzerinde mızrak salladı. Kimi top ateşledi, kimi Kaman dağlarından odun taşıdı. Kimi Haymana fırınlarından ekmek aldı getirdi. Buğdayı olan yüz yarımın kırk yarımını askere bıraktı. Demircisi kılıç dövdü asker için, marangozu dipçik yaptı, dökümcüsü kama döktü. Tesviyecisi demiri işledi, saraç çarık dikti, kayış yaptı ve de Anadolu'nun arabacı esnafı araba yapmaya koyuldu ki, hepsi ordu için. Anadolu halkı, elinde dört tekerlekli yaylısı varsa onu, öküz arabası varsa onu, kağnısı varsa onu ve hayvanlarını koşumlariyle birlikte götürdü Mustafa Kemal'in bu ulusal kurtuluş ordusuna verdi. Bu imece neden gerekti? Nasıl oldu? Gelin kardaşlar, şimdi onu konuşalım:

Yıl 1921, yaz ortası, temmuzun yirmi beşi. Yunan ordusu, Eskişehir Kütahya'dan yüklendi ordu muza. Kanlı çarpışmalar oldu. Ne var ki, askerimizin eksigi çok, gediği çok, çarığı yok, çediği yok. Yunanlıların ordusu ise Avrupalı dostlarından almışlar ki silâhı yepyeni, yiyecekleri öyle, giyecekleri öyle. Tüm giyinik, baştan ayağa donanık. Bizim ordumuz ise, savaştan yeni çıkmış yoksul Anadolu'nun ordusu, derlenmemiş, toparlanmamış daha: Beslenecek ve donatılacaksa, Anadolu'nun her biri yoksul evi vere-

cek de öyle beslenecek, donatılacaksa halkın gücüyle ve de halkın kaynağından. Vakit kazanmak ve de ordusunu iyi besleyip, iyi giydirmek, iyi donatıp iyi silâhlandırmak için Mustafa Kemal Paşa şu kararı verdi: Ordumuzu Sakarya ırmağının doğusuna çekeceğiz. Ordumuz Eskişehir kırından, Sivrihisar ovasına, yaya yürüyüp geldi, Sakarya doğusunun tepelerine kondu. Bu işin sakıncalı yanı da var. Birtakım umutsuz, karamsar adamlar, “Ne oluyor? Ordumuz neden çekildi? Yoksa savaşı yitirdik mi? Mustafa Kemal Paşa ne yapıyor?” demeye başladılar. Hadi günüdür, Başkomutanlığı alsın da, bizi bu kötü durumdan kurtarsın diye, aldılar verdiler. Bu sözler üzerine, Mustafa Kemal Paşa, Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisinde kürsüye fırladı:

“— Peki efendiler, dedi, Başkomutanlığı kabul ediyorum. Halktan çok şey isteyeceğim, vermeyen olmayacak. Milleti bir imeceye çağıracağım ki, gelmeyen olmayacak. Ne istersem yapılacak, ne söylersem yerine getirilecek.”

Böyle söylemesinden belli ki, aslında pek güç, pek belâlı bir işi alıyordu üzerine. Kolay mı? Yunanlılar gelip Ankara topraklarına dayanmıştı. Yürekler pek sarsılmıştı, umutlar kırılmıştı, Ankara halkının bir bölümü Yunan gelir de bizi keser diye, Kaman yollarından, Keskin dağlarından göç tutmuştu Anadolu içerlerine. 5 Ağustos 1921 günü Başkomutanlığa seçilen yürekli adam, Mustafa Kemal, elbette bir şeye güveniyordu. Bir tek şeye güveniyordu: Türk ordusuna. Güvendiği için de, umudunun ince da-

lı kararmamıştı onun. Düştü ulusun önüne ve dikildi dünyanın karşısına ve şu yürekli, güzel sözleri söyledi:

“— Boynu bükük ulusumuzu tutsak etmek isteyen düşmanları yüzde yüz yeneceğimize olan inan ve güvenim bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada, bu tam inancımı yüksek kurulunuza karşı, bütün ulusa karşı ve bütün dünyaya karşı ilân ederim.” Bu sözleri söyledi ve, halkı, Anadolu imecesine, kurtuluş imecesine çağırdı. Sözleri buyruk olacaktı ya o günden, “Ulusal salma Buyrukları” ile salma yani bir çeşit vergi saldı. Ne dediği; Ordunun silâhı, gereci, yiyeceği giyeceği, atı arabası azdı demiştik. Arkamızda Yunanlılar gibi Avrupa’nın zengin uluslarından destekçiler yoktu. Bizim ordumuzun arkasında yoksul ama iç zengini, can verici yurt vermeyici Anadolu halkı vardı. İşte, Mustafa Kemal, “Ulusal salma Buyrukları” ile halktan istedi, halkı savaşa, yardıma, kurtuluş savaşı imecesine çağırdı.

Başkomutan olur olmaz 1. buyruğunu ilettiler halka ve: “Her ilçede birer “Ulusal salma kurulu” kurdum, dedi. Ordumuza ne gerekiyorsa, halktan bu kurullar toplayacaktı. Anadolu imecesine katmak için halkı 2. buyruğunda: “Yurtta her ev birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp ulusal imcece derneğine verecek” dedi. Kardeşler, bu savaş bir halk savaşı idi. Ordusu halktan, silâhı halktan, gücü halktan, dayanağı halktan idi. Askerin unu bulguru halktan; askerin giyeceği yün ve tiftik halktan geliyordu. Bu toprak kimindi? Sakarya toprağı ve

de bütün Anadolu toprağı? Halkın değil miydi? Bu toprağı kim ekiyordu? Halk. Bu ağacın çiçeğı ki-meydi? Halka. Bu ırmağın suyu hangi değirmene? Halkın değirmenine. Bu kuş en güzel nerede ötüyor-du? Halk türküsünde. Bebelere dökülen gözyaşı ne-reden? Halktan. Bu ana kimin anasıdır, yoksul ve kurban? Halkın. Öyleyse, halk kendi toprağı, buğda-yı, çiçeğı, kirazı, türküsü, dili, bebek, gözyaşı için çarpışmalıydı. Sadece cephede savaşmakla iş bitmi-yordu. Ordu ulusun ordusu idi ve şimdi, ulus bir or-du idi: İşte, Ulusal kurtuluş ordusu bu idi ve bu sava-şın adı Ulusal kurtuluş savaşı idi. Ulusun bütün in-sanları, kadın erkek, çoluk çocuk, yaşlı genç, yalnız düşman karşısında olanlar değil, yani yalnız savaş-çı askerler değil, "Köyde evinde, tarlasında bulunan herkes, silâhla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli bilerek, bütün varlığını savaşa verecektir." Böylece bu savaş köy evinden, Sakarya'daki siperlere kadar bütün bir ulusun katıldığı bir savaş olacaktı. Bir halk savaşı, ulusal kurtuluş savaşı. Bir ulus ancak köy evindeki yaşlı anadan, ön siperlerde vuruşan as-kerlerine kadar tek tek savaşır ve neden savaştığını bilirse kurtulabilirdi.. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bunları söylüyordu. Bir savaş imecesine çağırı-yordu herkesi tek tek: Kendi yurdumuzu kurtaracak-tık, elbirliğiyle, vuruşarak, dövüşerek, her şeyimizi, bir yerde canımızı, bir yerde malımızı, bir yerde atı-mızı, bir yerde gömleğimizi, bir yerde gönlümüzü ve-rerek...

*Biz Niğde ovasının buğdayları
Biz esintili arpa tarlası Sungurluda
Biz Havza değirmenlerinin unu
Biz Çankırının bulguru
Biz nohut, biz mercimek
Bekliyoruz karavanaya girecek
Yaralı ellerinde bir tahta kaşık
Siperlerde askerler yiyecek.
Şekerimiz bir topak, veriyoruz
Yemeyi veririz.
Tuzumuz bir tutam, veriyoruz
Tuz ekmeyiz aşımıza.
Bir avuç pirincimiz, veriyoruz
Saklamıştık düğüne
Davarların sütüne
Yaylayı katan yağ
Çorbalarımızda az
Veriyoruz, veriyoruz
Asker çorbasız olmaz.
Zor bulduk gazımız az
Geceleri, o dağlık tepelik haritalara
Lambasız bakılmaz
Veriyoruz gaz yağını.
Ve yoksul gecelerin mumlarını
Dikiyoruz istasyonlara
Askerler geçip gidecek tirenlerde
Demiryolları ışıksız olmaz.
Biz ustalar, biz kalfalar, biz çıraklar
Hepimiz hazırız paşam, selâm olsun*

Erzurum çarşısı, Kayseri çarşısı, Maraş

çarşısı

Çekiç seslerinden inler karşısı

Başlar demiri, köseleyi eğitmeye ellerimiz

Biz biliriz yaşamının kadrini insanca

Varolmayı vatanca dokumayı biliriz

Namushu ellerimizle...

İşte kardaşlar, 1921 yılı ağustosunda, Anadolu'da böyle yaman bir imece başladı. Anadolu halkı, Sakarya'da vuruşan ulusal halk ordusuna böyle arka verdi.

Yürekli Mustafa Kemal'in halkıma güvencesinden ve bu Anadolu imecesinden bir güzel hasat kaldırıldı ki: gelin ne olduğunu gelecek sefere söyleyelim, bal dilimizi kan gülüne katarak..

14.

SAKARYA MEYDAN SAVAŞI

*Özeti sözlerimin, Anadolu askerleri
Bir çizgi değildir vatan
Bir geniş, sonsuz alan
Kahyan yaşantımızın düzeyini
Çizgiler yiter
Ve başlar toprağı vatan yapan
Halk balının çiçek alanı!
Sözlerim sizedir vatandaş askerler
Durabildiğiniz yerde
Tutunabildiğiniz yerde
Dayanacaksınız yeniden!
Kannızla ıslatacaksınız
İllâki bırakmayacaksınız
Ödemedi kan borcunuzu
Direndiğiniz toprak parçasını
Bir avuç topraktır Türkiye
Umudu, kurtuluşu ve türkûleriyle.*

(Ceyhun Atuf Kansu :
Sakarya Meydan Savaşı)

Kardaşlar, Mustafa Kemal Paşa Başkomutan olup, Anadolu halkını imeceye çağdırdıktan sonra, ağustos ortasında, karargâhını kurduğu Alagöz kö-

yüne gitti, Yunan ordusu, Sivrihisar ovasını geçip, Sakarya kıyılarına dayanmıştı ve kanlı gün geldi çattı, 23 ağustos 1921 seher vakti, düşman topçusu Sakarya tepelerini dövmeye başladı ve de böylece dünyanın en kanlı, en uzun süren savaşlarından biri koptu. En kanlı savaşlardan biri, şundan ki, bu savaşta askerlerimiz bir tek tepeyi vermemek için yüzlerce şehit verdiler. Kurtuluş savaşında en çok şehidi, Sakarya topraklarında verdik. Binlerce şehit, bu toprakları al güllerle boyadı. Hele yiğit Türk subayları, bıyığı yeni terlemiş genç teğmenler çok kırıldı bu savaşta, çoğu şehit oldu, vardı Tanrının elinden cennet şerbeti içti. En uzun meydan savaşlarından biridir dedik, düşünün kardaşlar, bu savaş yirmi iki gün yirmi iki gece sürdü. Kavga seherde başladı, öğle geldi kızıştı, ikindide kan sel gitti, gece bile durmadı, yıldızları bile kan aldı. Askerlerimiz durmadan savaştilar, bir dayangayı bırakıp, bir dayangaya geçtiler, akşam yıldızı inip ortalık karardı mı, komutanlar buyruk verdiler, gündüz savaşmış askeri yürüyüşe geçirdiler, gece yüründü, bir başka tepe tutuldu. Uyku dinek olmadı. Bir kavga verildi ki, gündüziyle gecesi ayrılmazdı.

Bizim Karaisali'dan İmdat Çavuş, İkinci İnönü savaşından sonra, Eskişehir - Kütahya savaşlarında da bulunmuş, ordumuz geri çekilince, birliği Sakarya'nın doğu tepelerini tutmuştu. Bu Sakarya'nın doğu yüzü Ankara'ya doğru tepe tepe uzanır. Meydan savaşlarında askerler bu tepeleri almaya bakarlar. Tepeleri alan başat olur. Topunu çıkarır, düzdekini dö-

ver. O yüzden savaşta, askerler tepeleri vermek istemezler. Yunan Kralının ve de onun başkomutanı Papulas'ın derdi de, Sakarya tepelerini ala ala varmaktı Ankara'ya. Ankara Mustafa Kemal'in kenti ve de, dünya emperyalizmine kafa tutan Türk Kurtuluş savaşının kaynadığı yer.

Bu kaynağı ele geçirdin mi, Türk ulusunun kurtuluş umudunu kurutur, döner dünyaya: "İşte Mustafa Kemal'i de, ordusunu da altettim!" dersin. Yunan Kralının hesabı buydu.

Kardaslar, bu hesap tutmadı. İlk günlerde başlayıp, Yunanlılar adı güzel tepelerimizi bir bir düşürdülerse de; ve de, Ankara toprağında iyice ilerleyip, doğu yüzü Ankara kalesine bakan Çaldağını aldılarsa da, Türk askerleri sonradan bu tepeleri bir bir geri aldılar ve de, Mustafa Kemal'in tepelerini düşman da komadılar. Şimdi unutulup gitmiştir ya, Sakarya savaşının kanlı günlerine karışmış ve hepsinin başında Mehmetçiğin al çiçekleri açan bu tepelerin güzel adlarını sayalım bir: Alıcak tepesi, Velidede tepesi, Karailyas tepeleri, Dikilitaş tepesi, Yıldız tepe, Soğucalı tepesi, Beştepeler, Güzelcekale tepeleri, Basrikale tepesi, Duatepe, Kartaltepe, Türbetepe.

Bu tepelerden, Türbetepeyi, Karaisahlı İmdat Çavuş iyi tanır. Türbetepe, Sakarya batısına bakan, koyun tüyü kokan, kekik otlı o güzelim bozkır tepelerinden biridir. Doruğuna vardın mı Sakarya'yı görürsün. Sakarya, bir bozbulanık sudur ki iki yanı sazdır. 25 ağustos günü, tüfekler patlayınca, sazlar arasından yaban ördekleri kalktı. Yunanlılar Türbete-

peye doğru yürüdü. İmdat Çavuş, Türbetepeyi savunan, vermemek için direnen birliklerimizdeydi. Ne var ki, Türbetepenin bahtı karaydı. Yunanlıların eline düştü. Dedik ya, tepeyi vermek iyi değil. Yürekli askerlerimiz, tepeyi geri almak için, düşmana yürüdüler, kanlı döğüş verip geri aldılar. Ama bu sevinç kısa sürdü. Bu sefer düşman, taze birliklerle saldırıya geçip Türbetepeyi yeniden elimizden aldı. Tepe elimizden gittiğinde İmdat Çavuşun içinden de, bebesi gitmiş gibi, kan yaş gitti.

Asıl Sakarya savaşı da, bu ilk tepeler elimizden çıktıktan sonra kızıştı ve de Yunanlılar geldi Çaldağına dayandı. Ağustosun son günleriydi. Polatlı ovası ve de Haymana ovası gündüzleri yalazlanmış yanıyor, geceleri ayazlanmış donuyordu. Bu Çaldağını vermek demek, Ankara'yı vermek demektir. Öyle ise asker dayanacaktı. İmdat Çavuşun bildiği bir tek şey vardı: Çaldağını vermemek.

O günlerde, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Ulusal Kurtuluş ordusuna şu haberi uçurdu:

“Savunma hattı yoktur. Savunma alanı vardır. O alan bütün yurttur. Yurdun her karış toprağı, yurttaşın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılamaz. Onun için, küçük büyük her birlik bulunduğu dayangadan atılabilir; ama küçük büyük her birlik ilk durabildiği noktada yeniden düşmana karşı cephe kurup savaşı sürdürür. Yanındaki birliğin çekilmek zorunda kaldığını gören birlikler ona uyamaz. Bulunduğu dayangada sonuna dek dayanır ve direnir.”

İmdat Çavuş, Mustafa Kemal'in bu haberini ve

de buyruğunu kendi kendine yorumladı. Kendiliğinden kendine pay çıkardı. Hele bak Çavuş, dedi, eski savaşlarda, sözgelisi, diziliyorsun düşman karşısına, düşmana karşı duruyorsun bir belli çizgide... Düşman geldi çattı, seni bulduğün yerden söktü attı, o zaman dağılıp gidiyorsun, çizgi gitti, savaş bitti deyip, silâhı bırakıyordun. Mustafa Kemal paşamız diyor ki: Efendi, seni düşman oradan söküp attıysa, her iş bitti deyip, çözülmek, bozulmak, dağılmak yok, yenden siper tutup dayanacaksın ve de direneceksin, bir kayanın ardında mı olur, bir koyakta mı nerede olursa. Neden mi efendi? Şundan ki, senin vatanın savunduğun çizgi değildir, koca bir bahçedir ve uçsuz bucaksız bir topraktır ki, her yerinde durup direneceksin ve de her karış toprağına kanını akıta akıta savaşacaksın.. Savaşacaksın ki, vatan, vatan olduğunu bile, ayakta dura senin kanın ile. Benim anladığım budur ve Mustafa Kemal Paşa: Askerlerim, demektedir, Çalıdağında zaman zaman çözülüyorsunuz, bir dayangayı bırakıyorsunuz, ama Çalıdağı bir koca dağ, şuradan söküp attıysa sizi düşman, yiğit askerlerim, şurada yeniden tutunacak ve direneceksiniz.

İşte, kardaşlar, biz sonunda, böyle vermedik Çalıdağını, çok kırdıysa da bizi düşman, bozulduğumuz yerin ardında yeniden düzüldük ve yedi gün yedi gece, bir Çalıdağının eteklerinde, tepelerinde, her karış toprağı alkanlarımızla ıslata ıslata, sonunda, bu sefer biz kırdık Yunanlıların gücünü. 7 eylül günü, keşif kollarından bir güzelce haber geldi ki, Yunanlılar siperlerini boş bırakıp gitmişler... Gitmişler

de, keşif kollarımız, o siperlerden bırakılmış makinalı tüfekler alıp geldiler. Aldık bu güzelce haberi ki, anladık o zaman adı güzel Çaldağı bize kalmış.

Şimdi sıra Mustafa Kemal'in askerlerine gelmişti. Aldılar bizi, Çaldağından Polatlı'ya yürüttüler. İşte, bu sefer saldırı sırası bizlere geçti. Duatepeyi aldık ve de Kartaltepeyi. Bu tepelerden inip, Sakarya suyunun karşı kıyısına geçtik ki, Yunanlıları kovalamaya. 13 eylül gününde, süvarilerimiz Fettahoğlu köprüsünden dörtlüye geçip, akşamına Sivrihisar'a girdiler. Kanlı Sakarya meydan savaşı da bitti.

Mustafa Kemal'in bayrağı Ankara kalesinde dikili kalmakla, Anadolu halkının imecesi, dünya saldırganlarına yaman bir ders verdi. Çok yiğitler candan oldu, ama Kurtuluş Savaşının halk bayrağı kurtuldu.

Biri öldü, biri yerini aldı

Böylece vatan oldu

Issız bozkır toprağı

Yıllar sonra alsanız koklasanız

Bir avuç kıvr toprağına

Çaldağıyla Haymana arasında

Bayburt kokar avazıyla, Ürgüp kokar üzümüyle

Gerze tuzlu deniziyle

Manyas gölü kanlı yeşil sazlarıyla

Anamurdur yeşil limon gözleriyle

Sillelidir kaşık oynar nazı ile

Pütürge'dir ulaşılmaz yazı ile

Uhukışla melim melim kuzu ile

*Burdur öter göllerinin kazı ile
Bolu iner çıkar dağı ile düzü ile
Muğla tüter tütün yaprak dizi ile
Pülümürdür bir incecik sızı ile
Gördes yatar halısında gün görmemiş kızı ile
Birleşmişler çizgi çizgi
Çiçeğe durmuş bakarlar
Eğilmişler bir şey söylerler hepsi
Kendi topraklarından bu topraklara
Arzu ile..*

.

*Mustafa Kemal Paşa durmuş bakar
Tepelerin birisinden hepisine
Gerilmiş acılı yiğit yüzü ile
Hepisine bakar kardaş gözü ile*

15.

GAZİANTEP

Gelin kardaşlar, bugün yola, Gaziantep halkının yaktığı bir ağıtla, Şahin Bey ağıdıyla girelim:

*Şahin bey kavgada ilk kurban oldu
Kâfirin ordusu Anteb'e doldu
Analar babalar saçını yoldu
 Uyan Şahin uyan, gör neler oldu
 Sevgili Anteb'e düşmanlar doldu.
Uyan Şahin uyan, uyanmaz mısın
Diz çöküp düşmana dayanmaz mısın
Al kızıl kanlara boyanmaz mısın
 Uyan Şahin uyan, gör neler oldu
 Sevgili Anteb'e düşmanlar doldu.
Şahini sorarsan otuz yaşında
Süngüyle delindi köprü başında
Çeteler toplanmış ağlar başında
 Uyan Şahin uyan, gör neler oldu
 Sevgili Anteb'e düşmanlar doldu.*

Kardaşlar, bu Şahin Bey, yaman bir Kuvayı Milliyevidir ki, başına topladığı yüz kadar gönüllü ile Antebi Fransızlara vermemek için direnmiş ve de Antebin Kilis yolunda, Elmalı köprüsünde vuruşa vuruşa ölmüştür. Şahin Beyi anlatmadan önce, tarihe

Gaziantep diye geçen bu şanlı kentimizin Ulusal kurtuluş savaşımızdaki yerini kısaca söyleyelim ki, neden adı Antep'ken, Gazi olmuş anlaşılsın.

Fıstığı ve üzümü bol olan Antebin, yiğidi de ünlü ve boldur. Fıstık kokusunu duydu mu, fıstık ağacına uçarcasına atılan ok yılanı gibi, ilkönce İngilizler ve de sonra Fransızlar, bu eski ve güzel Türk kentine saldırdılar. Saldırdılar ya, Antep'li de kentlerini ve kalelerini, çarşılarını ve bağlarını kolay vermediler. Gaziantep çarşısı deyip geçmeyin, bu çarşı bir zamanlar pek ünlü bir çarşı olup, bir yanda dokumacılık, bir yanda boyacılık; bir yanda yağ işi, bir yanda deri işi öyle bir gelişmişti ki, Avrupa'da fabrikalar kurulup da, Osmanlı çıkırıklarını yıkmadan önce, yani tüfenk icat olunup mertlik bozulmadan önce, Antep'te 4000'e yakın pamuklu tezgâhının tıkr tıkr işlediği ve o güzelim Antep dokumalarını dokuduğu söylenir. Elişi çıkırıkların karşısına, fabrikaların dikilmesine; el gücü yerine makine gücünün geçmesine "Endüstri devrimi" deniyor ki, bu devrime Avrupa milletleri, İngilizler, Fransızlar ve Almanlar, yüzlerce yıl önce giriyorlar. Pamukluyu çıkırıklarda, el tezgâhlarında değil, fır fır dönen makinelerde dokuyorlar. Bu fabrikalara bol pamuk gerekiyor. Ucuz ve de bol pamuk.. Makinanın bir ucundan pamuğu koysunlar, öbür yanından metrelerce dokunmuş kumaş çıksın. Bu fabrikalara İngilizin, Fransızın ve de öteki fabrikacı ulusların kendi topraklarındaki pamuk yetmiyor. Dünyanın başka yerlerinden pamuk getiriyorlar. Getiriyorlar ya, pamuk

ekilen o yerleri de bol pamuk eksin, bir de pamuk ucuza gelsin diye el altında, göz altında bulunduruyorlar. Avrupalı milletlerin böylece el attığı, göz ve baskı altına aldığı, pamuğunu, çayını, kahvesini sömürdüğü ülkelere “Sömürge” deniyor. Anlayacağınız. “Endüstri devrimi” ile, “Sömürgecilik çağı” da başlıyor. Kardeşlar iyi dinleyin burayı: İş, fabrikaların ucuz ve bol pamuklu kumaş dokumasıyla bitmiyor. Bu dokunmuş kumaşın satılması, tüketilmesi gerekiyor. İyi ya diyeceksiniz bu Avrupalı milletlerin, bunca adamı var, urba giyerler, içlik giyerler, gömlek giyerler, dokudukları pamukluyu tüketirler. Tüketiyorlar tüketmesine ama, gene de fabrikalar öyle çok pamuklu dokuyor ki, geriye artıyor. Ne yap-sınlar? Dokudukları, işledikleri pamukluyu götürüp, ham pamuklarını ucuza satın aldıkları, fabrikasız yani endüstrisiz milletlerin çarşısına, pazarına sürüyorlar. İşe bakın siz: Hem o milletlerin emeğiyle pamuğu ucuza alıyorlar; hem de bu sefer, o pamuğu dokuyup, o milletlere fabrika fiyatına kâr da ekleyerek satıyorlar. Sömürgeciler, böyle pazar haline getirdikleri milletlerin kendi pamuklarını dokumasını istemedikleri gibi; işlenmiş kumaşları, eliş dokumalardan daha ucuz daha bol çarşı pazara sürdükleri için, o milletlerin halk işi sanatını da öldürürler. Fabrikalar ve fabrika malları karşısında yavaş yavaş çıkırıkları susar, dokumacılar çarşısı çöker, yerine Avrupa malı satan pazarlar geçer.

Lâfı, Gaziantep'ten başlatıp, buraya getirmemi-

zin bir anlamı var: 1920'lerde filân, İngilizler ve de Fransızlar, Antep topraklarına elbette, bal yiyip, yağ sürmeye gelmediler. Nerde ürünü bol, çarşısı zengin kentimiz varsa, o ürünleri elde etmeye ve de bizim çarşımızı çökertip, kendi pazarlarını kurmaya, mallarını sürmeye geldiler. Sömürgecilik için geldiler. Bu böyle biline ve hiç unutulmaya.

Ve de, Antepliler, bu yüzden, "Avrupa rüzgârının hilesini" sezdiklerinden, çarşılarını topraklarını, bağlarını, fıstık ağaçlarını, kilimlerini, tezgâhlarını kurtarmak için kıyam ettiler. Antebi, sokak sokak, sömürgecilere karşı savundular. Bütün Antep kenti, halkıyla kadını erkeğiyle ve ala tay bebesiyle bir ordu olup tam 10 ay 9 gün savaşıp direndi.

Antepliler sokak sokak çarpıştılar, çarşılarını, tezgâhlarını, ele vermemek için. Fransızlar Antebi durmadan topa tuttular. Antepliler ise, baba yadigârı tüfeklerle ve de demirciler çarşısında, tenekeden fişek kapsülü, kurşundan mermi yaparak karşı koydular. Antebin halk savaşçıları gönüllü askerleri, 2000 kişiye bile varmıyordu. Fransızlar ise tank, top tüfek 12000 kişiydi. O günlerde, Fransız komutanı Anderya, Kuvayı Milliyecilerin başı Özdemiş beye bir mektup yazmıştı ki, gönüllülerin teslim olmasını, Antebin Fransızlara bırakılmasını istiyordu. Yiğit başı Özdemiş bey verdiği cevapta, Albay Anderya'ya "Türk yumruğunun gücünü bilirsiniz. Bu kavga, dünya tarihine öyle bir yaprak ekliyecek ki bu yapıp, dünya durdukça emperyalist devletlerin kara

yüzü okunurken; Türk kurtuluş savaşçıları şan, şeref ve yiğitliği okunacak!" diye yazdı.

Antep iyi dayandı. Ne var ki, cephanesizlik bir yandan, açlık bir yandan, Fransızların kuşattığı bu kentin belini büktü. Halk üzüm fıstık ve de zerdali çekirdeği yemeğe başladı. Sonunda, bir avuç yiğit kurtuluş savaşçısı, Fransız kuşatmasını yarıp kurtuldu ama, şanlı Antepde Fransızların eline düştü. O acı, gün 9 Şubat 1921 günü, kaleye beyaz teslim bayrağı çekmek gerekti, ama Antebın bunca açlık çeken, bunca acı çeken halkından hiçbirisi beyaz bez parçası vermedi evinden. Antep, açlığa, cephanesizliğe, çaresizliğe yenilmişti, düşmana değil. Bu yiğitçe direnişten ötürü ve yarasını, ulusal kurtuluş adına aldığından, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6 Şubat 1921 oturumunda Antebe, Gaziantep adını verdi. İşte ağdıyla söze başladığımız Şahin Bey, Gaziantep savunmasının ilk şehitlerindendir. Ne diyor ağıt:

Uyan Şahin uyan yaran çok mudur

Düşmandan öcünü alan yok mudur

Saplanan bağına yoksa ok mudur

Uyan Şahin uyan gör neler oldu

Sevgili Antebe düşmanlar doldu.

Kimi yaralanmış kanlar saçıyor

Kimi süngülere bağıın açıyor

Kimi yavrusunu almış göçüyor

Uyan Şahin uyan gör neler oldu

Sevgili Antebe düşmanlar doldu.

Şahin Bey, Antebe düşmanlar dolmasın diye, daha 1920 yılının şubat ayında, çevresine yüz kadar millici toplayıp Kilis yolunu tutmuştu. Bu yolda, Şahin Bey Fransızların bir birliğini darmadağın etti. Fransızlara haber göndererek, Antebi bırakmalarını, çekilip gitmelerini bildirdi.

Fransızlar bu sefer, 8000 piyade, 200 süvari, bir batarya top ve on altı makinalı tüfekle yola çıktılar. Şahin Bey, karşılarına dikildi, kendisi ve yüz kadar Antep yiğidiyle... Antep kapılarında, Fransızları dört gün tuttular, yol vermediler. Ne var ki ölüm çoğunu aldı. Şahin Beye:

— Aman yiğit düşman pek çoğumuş dediklerinde, Şahin Bey Elmalı köprüsünü tutup:

— Benim ölü bedenime basmadan buradan geçemezler, deyip son kurşunu bitene değin direndi. Gerçekten, Fransız birlikleri onu köprü başında süngüleyip şehit ettikten sonra, Antebe girebildiler.

Ağıt ondan öyle söylüyor: Uyan Şahin uyan gör neler oldu! Şahin Bey Antebin daha acılı, daha kanlı günlerini görmedi. Ama Şahin Bey yiğitliğinden süzülen Antep direnmesidir ki Ulusal kurtuluş savaşının bıçağını bile di. Uyan Şahin uyan gör neler oldu. Bu sefer haber güzel haber:

Sakarya savaşından sonra, Gaziantep kurtuldu, Fransızlar çekilip gittiler ve kaleye Ulusal kurtuluş ordusunun bayrağı dikildi. Köprü başında Şahin Beyin akıttığı kutsal kan Gaziantep kalesinde dalgalandı, durdu.

DEMİRCİLER ÇARŞISI

“Türk, Oğuz beyleri, Türk ulusu iyi dinle, iyi işit. Yukarıda gökyüzü çökmedikçe, aşağıda yer delinmedikçe, Türk ulusu senin ülkeni, töreni kim bozabilir? Ey Türk Ulsu kendine dön.”

(M.S. 732’de Bilge Kağan’ın diktirdiği Göktürk yazıtından)

Kardeşlar, bu sözleri yüzyıllarca önce, Göktürk hanlarından Bilge Kağan söylemiştir. Söylediği yıl 732. Dünya dönmüş güneşin çevresinde 1188 kez, gelmişiz 1920 yılına. 1920’de, Anadolu Türklerinin başında bir kara duman ki, gökyüzü çökeyazıyor. Yer delineyazıyor. Türkün ülkesi bozuluyor, töresi bozuluyor. Öyle bir kargaşa ki, gökyüzünü tutmaya direk yok. Yer kaynıyor, tutunacak dal yok: Töremizin güzel bayrağını kim yücede tutacak, ülkemizin dört bir yanı bozulmuş kim düzeltercek? Geldi, Anadolu, 1188 yıl önce söylenmiş Atalar sözüne dayandı: Türk ulusu kendine dön. Gücüne dön, törene dön, kendine dön: Gökyüzünü ala direk başında tut, toprağını sağlam vatan bağrında tut. Ey Türk ulusu, senden sanadır destek ve sen, gene töre sahabı, yurtsever çocuklarıyla kurtaracaksın kendini. 1920’de böyle oldu. Türk ulusu, kendi gücüne, kendi töresine döndü

ve bağımsızlık kılıcını çekip, gökyüzünü yüceltti, yer yüzünü dinceltti ve de töresini, ülkesini kurtardı.

Daha önce, sözü şanlı Gaziantep savunmasına getirip, Antebin demirciler çarşısında, demirci ustalarının nasıl yurt sevgisiyle örs başına geçip, demiri inceltip bağımsızlık kılıcı dövdüklerini anlatmıştık.

Antep çarşısındaki demirciler değil yalnız, tüfekçiler, dökmeçiler, marangozlar ve barutçular işliklerine kapanıp teneke parçalarından fişek kapsülü ve de kurşundan mermi, el bombası yapmışlardı. Hele barutçu ustaları, küherçile ile kükürdü birbirine katarak, Fransız birlikleri Antep kalesini topa tutarken halkın tüfeğine kara barut yetiştirmeye çalıştılar.

Ulusal Kurtuluş savaşında, İstanbul'dan kaçırılan mermi, tüfek, kağıt, eşek kollarında Ankara'ya taşınadursun, Anadolu'nun çarşılarında da bizim yiğit demirci ustalarımız ateş yakıp, kol sıvadılar, ordumuza kılıç dövmeye, süngü parlatmaya başladılar. Cephede, asker vururken cephe gerisindeki çarşılarımız da çalıştı. Bu çarşıların en canlıları Ankara'da Samanpazarındaki ve Tahtakaledeki demirciler çarşısı idi. Bu çarşılarda eski demir eğitiliyor, dövülüyor süngü yapılıyordu. Anadolu pek yoksuldu. Öyle uzun bacalı fabrikaları, top tüfek yapan dev işlikleri yoktu. Elimizde ne varsa onu kullanacaktık. Tepelerimize çıkarıp, düşman dayangalarını döveceğimiz toplarımız da pek eski idi. Çoğunun kaması, yani top namlusunun gerisini kapayan demir kapak yoktu. Bu kapak olmadan da, top güllesini istediğin gibi, istediğin yere yollayamazdın, iki elin iki ya-

nında bakar kalırdın. Şurdan burdan elde ettiğimiz demir parçalarıyla top kaması yapamaz mıydık? Samanpazarında, demirci ustaları süngü, kılıç yaparken, başka ustalarımız da kama dökemezler miydi? Ah, kardaşlar, o zamanlar bizim ustamız da azdı, bu çeşit eliş sanatçımız da azdı.

Demircilerimizin çoğu, teker, sapan, nal, kaşığı gibi Anadolu'nun gündelik işlerine, köylü pazarının alışverişine göre yetiştirmişlerdi kendilerini. Eloğlu, demirden öyle işler yapmış ve de topraklarının altındaki demiri çıkarıp, çeliğe çifte su vermişti ki, bizim çarşılarımızdaki demirci işlikleri, bunların karşısında tenekeci dükkânı gibi kalıyordu. Hem bir çekiç, bir örs, bir parça demir ve bir soluk ocak ateşiyle ne yapabiliirdik? Avrupa ulusları yüksek fırınlar kurmuşlardı ki, ağızlarından çelik, ırmak olup akıyordu. Bu çelikten onlar herbir şey, ray, motor, top kaması yapıyorlardı. Biz, kurtuluş savaşında yurdumuza ayak basmış yaban askerleriyle değil yalnızca, onları yurdumuza saldırtan emperyalizmin çelik gücüyle de çarpışacaktık. Bakmayın, dünyanın çelik endüstrisi almış yürümüş, ezilen ulusların karşısına top olup, tank olup dikilmişti. Ama, çelik çeliktir, insan da insan. Eni sonu, savaşta asıl çarpışan insanoğludur. Çeliğin aklı yok ki, nettiğini bilsin. Gönlü yok ki insanın yüreğinde neyin yattığını bilsin? Demiri çeliğe, çeliği akıla çeviren ve de, gönül çeliğine çifte su veren insanoğludur. Anadolu'ya ayak basan düşmanların bundan haberi yoktu. Bu topraklarda insanlar yaşıyordu, Türk oğulları ya-

şıyordu ve elbette, çeliği gücüne karşı, yurtlarını kurtarmanın bir çaresini bulacaklardı, demirin yabancısı da değildi bu insanlar. Onu yüzyıllarca önce tanımışlar, işlemişlerdi. Demircilik bizim, çok eski ulusal sanatımızdı. Dünyanın en eski demirci ustalarından biri de Bumin usta idi.

Anadolu demirci ustalarının piri olan bu yaman usta, adı güzel Bumin usta, gene böyle karanlık bir günde, Türk halkını Ergenekondan çıkarmış, kurtarmıştı. Bu öyle güzel bir hikâyedir ki, kurtuluş savaşı demircilerini anarken, bu hikâyeden söz etmemek olmaz.

Kardeşlar, biz gün görmemiş, toy, yeni bir ulus değiliz. Çok görmüş, çok deneyler geçirmiş, acı tatlı yıllar yaşamış çok eski bir ulusuz. Yüzyıllarca önce, Orta Asya'da yaşarken, yani, güzelim Anadolu toprağına göç tutup yeni bir yurt edinmeden önce, bir vakitler Göktürkler diye anılırmışız. Her bir ulusun başına gelir. Hele çok yaşamış ulus, kötü gün görmemiş olmaz. Bizim Göktürk atalarımızın başına da bir kırım gelmiş. Düşmanlariyle vuruşmuşlar, çocuk çocuk kırılmışlar, koca Göktürk halkından ortada bir Kayı ile bir Dokuzoğuz kalmış, güzelce kadınlariyle kalmışlar ya, bahtları kara ki, düşmanın eline düşmüşler. Düşmeleriyle yiğitliği ata sürüp ve de kadınlarını terkilerine alıp kaçmaları da bir olmuş. Az gitmişler, düşman ilinin çadırı, uz gitmişler düşman yakmış ateşini, Göktürk ili bozulmuş ya, her bir yanları düşman. Dere düşman tepe düşman. Öyleyse, bir yere varalım ki, düşman gözünden ırak o-

lalım deyip dağlara vurmuşlar. Bir ince, bir uçurum ipi yoldan geçip yayla başına vardıklarında, bakmışlar ki, sular çağlar, kaynaklar buz bağlar, gül menekşeye karışır, zerdali elma ile öpüşür, geyikler seker, çiçekler bal döker. Burası tam yaşanılacak yer deyip göçü indirmişler oraya ve de Ergenekon adını vermişler bu yurtluğa. Sözü uzatmayalım hikâye bu ya, Kayı'nın ve de Dokuzoğuz'un çocukları olmuş, çoğalmışlar, Göktürk soyunu yeniden diriltmişler. Gitmiş zaman, gelmiş zaman, öyle çoğalmışlar ki, Ergenekon yetmez olmuş onlara, su yetmez, aş yetmez, toprak yetmez olmuş. Bir daralmışlar, bir bunalmışlar, Ergenekondan çıkıp yayılmaya, göç etmeye karar vermişler. Vermişler ya, Ergenekon dediğin, dört bir yanı dağla çevrili Kayı ata ile Dokuzoğuz ata, göçüp gittiğinden, o ilk yolu, o ince, iki atlıya yeter yolu da bulamamışlar. Daha bir daralmışlar, daha bir bunalmışlar. Bu bunalıtı bu daraltı yürekleri iyice ezip sıkıdığı bir sırada, çıkmış ortaya bizim demirci Bumin usta, "Durun, demiş, kardaşlar. Her bir dağın yolu vardır, her bir derdin dili vardır. Ben de demirciyim, dağdan anlarım şurası bir demir madenine benzer. Onu eritirsek, bir çıkar yol buluruz.."

Bumin usta, düşmüş öne, dağın o yamacına, bir kat odun, bir kat kömür, bir kat odun, bir kat kömür yığmışlar. Büyük körükler yapıp yığının karşısına koymuşlar. Ateşlemişler odun ile kömürü ve de vermişler körüğü, şişirip şişirip vermişler, ateşe can solugunu. Demir dağ erimiş mi sana? Açılmış Ergenekonun yolu ve bunaltıdaki Türk halkı, dizilmiş

yola, Bumin ustanın açtığı yoldan çıkmışlar yeniden, ferahlatıcı, güzelim yeryüzü yaylasına, oh demişler, bayram etmişler. O günden bugüne de demiri kutlayıp, demirci ustası Bumin'in güzel adını, sevgiyle anar olmuşlar. Ve de, gelmiş sıra, 1920'lerde, Anadolu demircilerine, Türk halkı bir sıkıntıda, bir bunalımda ki kurtuluşa yol arıyor. Askerine mermi, topuna kama, tüfeğine süngü arıyor, arıyor ki, yarıp çıksın tutsaklığı, özgürlüğün, bağımsızlığın çiçek yaylasına varsın oh desin. Haydi yiğit Bumin usta, haydi Samanpazarı demirciler çarşısı, haydi Ankara demircisi Ahmet usta, haydi yak ocağı işlet körüğü.. Haydi Eskişehir'den gelme demiryolu ustaları. Kama dökün Mustafa Kemal'in toplarına ve de, şimdi Yunanoğlu, Polatlı ile Eskişehir arasındaki demiryollarını bozmuştur ki, düzeltmeye Bumin usta ister. Yorulmaz ve usanmaz demiryolu ustaları, her rayı kese ekleye onarırlar ki, Ankara'dan kalkan tren, Polatlı - Ankara demiryolunu, sevinç düdüğüyle geçer gider asker yüklü..

Gözel kardaşlar, ama, demirciler ustası Bumin usta der ki: "Hey oğul, güzel oğul, demirci ocağının övünceği oğul, bağımsızlık için yaptığın kılıç yetmez bir gün.. Anadolu toprağının altındaki demiri yüze çıkarıp ve de eritip koca ocaklara dökmelisin ki, bir daha böyle dara düşmeyesin. Bir daha bunalıp sıkışmayasın. Hey oğul, kendi demirini kendin işleyesin. Bir daha bağımsızlığını yitirmemek için ha göreyim seni, adı güzel Türk halkı, kendi çeliğine çifte su ver ki bağımsızlık kılıcı bir daha bükülmeye..."

17.

DAĞLARDAKİ DİRENME

*Sarı zeybek şu dağlara yaslanır
Yağmur yağar silâhları ıslanır
Deli gönül bir gün olur uslanır
Yazık olsun telli doru şanına
Eğil bir bak mor cepkenin kanına.
Şu dağları kara duman бүрүдү
Uç yüz atlı beş yüz yaya yürüdü
Sarı zeybek bu dünyada bir idi
Yazık olsun telli doru şanına
Eğil bir bak mor cepkenin kanına.*

Gelin, can kardaşlar, bu sefer biz, dağlarımızdan haber verelim. Dağlarımız ki, özgürlüğün has yelini çiçekli bağırırlarında, dumanlı başlarında taşırlar, bakalım bu dağlar kurtuluş savaşında ne yaparlar?

Ne zaman ki düzde zulüm alıp yürür, düşman ovamıza ayak basar ve de, vatani kurtarmaya silâhlanıp, dövüşmekten başka çare kalmaz; özgürlüğün güzel çimeni ovalarda kurur, o zaman, dağlar da açar dağlarımızda. Ne demiş zulüm yenicisi, özgürlük binicisi halk yiğidi Köroğlu:

*Benden selâm olsun Bolu beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır*

*Ok gıcırtısından kalkan sesinden
Dağlar gümbür gümbür seslenmelidir.*

Katmış peşine bunalmışları, çıkmış yurdunun dağlarına, özgürlük âşığının meskeni dağlara ve yiğitlerini komuş kayaların ardına:

*Asıl koç yiğitler pusuda saklı
Belleri kılıçlı eli mızraklı.*

Özgürlük dendi mi türkçede dağlarımız gelir akla, hele Bolu dağları, hele Çamlıbeller ve de Koçyiğit Köroğlu gelir ki dile, halkın zulme karşı direnişinden, özgürlük aşkından ses verir. Kurtuluş savaşımızın başında da, işte Türk halkının geleneğindeki yiğit Köroğlu, çete olup çıktı, fişek kuşanıp, filinta omuzladı ve vardı Türk yurdunun özgürlük yatağı dağlarına. Denizli dağlarına, Aydın dağlarına, Gâvur dağlarına, Murat dağlarına, Bolkar dağlarına, düşmanla vuruştu, zulüm ile çarpıştı: Halkı düşman askerinin zulmünden korumak için düze inip baskın verdi, nice Yunan birliklerini bozdu, sonra at şahlandı, yeniden dağların kucasına döndü: Halk böylece, Köroğlu gibi dağlarda direndi ilkönce, yurdu basan zulüm kesen Yunanlılara karşı. Biz şimdi, verelim sözü Karaisalı'dan İmdat Çavuşa da, bu dağlardaki direnmeyi anlatsın, gördüklerini, bildiklerini, duyduklarını anlatsın.

Yalnız, Karaisalılı İmdat Çavuşun bal diline geçmeden önce biz araya karışıp bir şeyi aydınlatalım. Bu ilk direnme, bu Köroğluca direnme, Kurtuluş savaşımızın ilk yıllarında başladı, asıl gücünü düzenli

ordumuzun kurulmadığı sıralarda gösterdi. Ne zaman ki, Türkiye Büyük Millet Meclisinin orduları kuruldu ve Birinci, İkinci İnönü, Sakarya Meydan savaşlarını verip, düşmanı ovalarda bozdu, işte o zamanlarda, dağlardaki halk savaşçıları, dağ direnici-leri yavaş yavaş düze indiler ve birer ikişer, güzel ordumuza katışmaya başladılar, dağdaki özgürlüğü, düzdeki askerliğe kattılar.

Karaisalı'dan İmdat Çavuş da işe Pozantı dağlarında çetecilikle başladı, orada dağlarda direndi, sonra Ankara'ya varıp düzenli ordunun yaman bir eri oldu. Bu sözleri de, 1922 yılının ağustos ayında, Mustafa Kemal ordusu Afyon gerilerinde yığınak yaptığında ve de, büyük zafer saldırısı için donanıp beklediğinde Sultan dağının eteklerinde, Nasrettin Hoca'nın memleketi Akşehir'in topraklarında bir dinlenme vakti anlattı arkadaşlarına ki, vakit akşamdı, yıldızlar Sultan dağlarından inip gelmişlerdi. Özgürlük çakmağının şavkı gibi, gecede kararan Sultan dağlarına bakıp bakıp, Karaisalı'dan İmdat Çavuş bakalım dağlardan neler anlattı:

— Hele kardaşlar, Gâvur dağlarını bilir misiniz? Bahçe derler, bir Adana kasabası vardır, Gâvur dağı karlarının serinliği oraya iner. Düşman, Çukurovayı bastığında ve de köylerimizi aldığından, işte ilk Gâvur dağları yürüdü bu düşmanın üzerine. O zaman, bizim böyle toplu, tüfekli, yüzbaşılı, albaylı güzelce ordumuz yoktu daha. Bir tek dağlarımız vardı, dayanacak. Bahçe kazasının Kaman köyünden Cebbar oğlu Mehemed de çeteci Ökkeş ve kirveleri

Durdu ve Süleyman'la çıktılar ki bu Gâvur dağlarının başına, çok düşman kırdılar. Gelin kardaşlar, İmdat Çavuşun bal sözüne bir ara verip, bir başka âşığın şiir balıyla haber verelim Gâvur dağlarından, Attilâ İlhan ozanın yiğitlenmesinden övelim bu direnmeyi:

*Yılların yücesinden şöyle bir seyrân edelim:
 Bir avuç toprağıma çöreklenmek için
 Yürümüş selâmsız sabahsız
 Destursuz girmiş memleketime
 Yedi çeşit Frenk askeri.
 Uğursuz bir hava çökmüş
 Ustüne memleketimin!
 Uğursuz ve karanlık
 Çocuklar gülmemiş artık.
 Sessiz sessiz ağlamış analar,
 Oduna giderken vurulmuş
 Ve yahut harman yerinde,
 Avuçları buğday kokan delikanlılar.
 Yalvarmış ihtiyarlar Allaha.
 - Rivayet şöyledir kim! -
 Dumanlı bir güz akşamı
 Şu mor dağlar efendim
 Destur demiş de yürümüş
 Silkinip kalkmış ayağa.*

Zulme dayanamaz, işte böyle silkinip kalkar ayağa Türk yurdunun dağları deyip, sözü almış İmdat Çavuş, bakalım Kurtuluş savaşımızın dağları neler söylemiş, Sultan dağının eteklerinde:

— Hele, kardaşlar, bu Gâvur dağları güneydedir.

Bir de batıda Simav dağlarında olan bitenler vardır ki, buradaki çeteciler de çok düşman kırıp geçirmişlerdir ve Yunan'ın zulmünü yanına komamışlardır. Namus uğruna, özgürlük uğruna dağlara vuran bu Koca yayla çetecilerinin yasası şu idi ki: Düşmanı ardından vurmamak, yolunu kesmek, baskın verip bozmak, bir; düzdeki halkın, köylülerin yılgınlığını önlemek, onlara dağlardan haber verip yurdun dağlarda yiğitlendiğini anlatmak, iki; bir de, kardaşlar, kasabalarda filân Yunan ile işbirliği edip ulusal direnmeyi bozan, iç bozguncunun tepesine inmek ki; üç... Çetelerin görevleri bunlardı işte. Yaşantıları da hem güç, hem de güzel: Dağlarda çiçek yaşayışı, ve de her daim tetikte, uçan yelden hile sezerek; yatakları çınar yapraklarından ve dahi eğrelti otlarından. Yedikleri birtakım ekmek ve de kuru. Arasıra, köylere inerlerse, bal ile kaymak. Bol dağ havası ve de, kaynakların güzel serin şerbet suyu. Atları Köroğlu atı ve de silâhları filinta. Bu dağ çetelerinin "mevcudu"nu da çok bellemeyin arkadaşlar: On kişi, yirmi kişi, bilemedin üçten-beşten ekle öyle. Aralarında candarmalar, pehlivanlar, öğretmenler, subaylar, kaymakamlar, köy delikanlıları var. Bu çetelerin içinde kadınlar da var, kardaşlar. Hepsini erkek bellemen. Yurdun dağ kızları ki bunlar, Aydın dağlarının çetecileri: Ayşe bacı, Aliye bacı, Şerife bacı. Şimdi sıra, Simav'ın oralarda, Koca yaylada şehit düşen bir başka efede. Şaşman, adı Gülkonca efe ki yirmi yaşlarında, gül, yasemin kokuyor. Ama yanına varmadan, tatlı sesini, kokusunu almadan, onun

kadın olduğunu anlayamazsınız. Mümkünü yok uzaktan bilemezsiniz. Kara pantıl çekmiş, üzerinde avcı ceketi ve de ayaklara kadar uzun manto, mantonun altında bacaklarda çizme, başında kara başörtü, yüzü örtülü, bir gözleri ıştır arada, yıldız suyu, altında doru at ve omuzunda Capon filintası. Ya... efendi, iyi dinledin mi? Bu efe kadın efedir, adı da Gülkonca efedir ve de Simav dağlarında Yunan'a baskın verirken şehit düşmüştür. Böyle geldik biz buraya kardeşler. Sultan dağının eteklerine. Bizim dağlarımız çiçek kokar... Gül konca kokar, ilkönce bu dağlar direnmıştır ki, Mustafa Kemal de askerini toplaya, ordusunu güzel güzel hazırlaya. Hamdolsun dağlarımızı za ve de, nur insin ölen efelerimizin çimenli toprağına, hele, Simav dağlarının bir yerinde Gülkonca efenin toprağına rahmet yağmalı ki, özgürlük yase-min olup ak çiçek açıla... Ve de hiç solmaya.

ÇANKAYA

*Çankaya bağlarında zerdeli
Düşer deyince yaz yeli
Sallanır dallarda ballı armutlar
Geçer Kemal Paşa'nın otomobili.*

Kardeşlar,

Çankaya Ankara'nın güney yamaçlarına düşer. Buralar, 1920-1922 yıllarında, yani Kurtuluş Savaşı yıllarında onca ağaç bağ idi. Kavaklıdere yolundan, iğde ağaçları arasından, kıvrıla kıvrıla tepeye vurdun mu, iki katlı bir bağ evine varırdın. Damında ince kiremit ve akça kavakların hisırtılı gölgesi. Üst kat duvarları ağaç direkler arasına yerleştirilmiş kırmızı tuğla ve Ankara toprağıyla örülmüş karşıdan baktın mı, gelincik kırmızısı açmış sanırdın. Gelincik ve bağ toprağı kokardı bu evler.

Ankara ovasına açılan iki kanatlı bir kapı... Açıldı mı, akşam yeli estikçe ağustos kırlarının ve de pişmiş kızarmış üzümlerle, sararmaya yüz tutmuş havuzlu bir oda. Evin önünde bir çeşme ve Çankaya tepelerinin bağrından gelen ince, serin bir su. İşte, Mustafa Kemal Paşanın evi. Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş savaşı yıllarında, Çankaya'daki bu bağ evin-

de yaşırdı. İşlemeye başladı mı, gürültüsü bütün o-
vayı tutan eski model bir otomobille Taşhan önün-
den yola çıkan Mustafa Kemal, şimdiki Ulus alanı ile
Kızılay arasındaki toz, çamur, bataklık bölgeyi geç-
ti mi ve baharsa, gelin olmuş zerdali ağaçlarının in-
ce kokusunu duya duya; yaz ise, ballanmış yaz ar-
mutlarının temmuz ikindisinde yaydığı bozkır yelini
ala ala; hele güzse, renk renk giyinmiş elma, zerdali,
armut, ayva ağaçlarının düğününe baka baka, bir
yaşlı kaplumbağanın bir asma kütüğüne tok... tok...
vurduğunu duya duya ve de kıssa, o derin sessizlik-
te, ince iğde dallarına yüklenen kar gülünü koklaya
koklaya, günün yorgunluğundan, Çankaya'daki bağ
evine varırdı.

Ankara bağlarının her mevsim için yoluna ser-
diği bu binbir güzellikten; ağaçların, asmaların, çi-
çeklerin, böceklerin, kuşların, ince akan suların, ot-
ların, allı mavili sınır taşlarının ve de kar güllerinin
döşediği bu can besleyici, dinlendirici, yüreklendirici
bağ yolundan, yorgun başını tabiat ananın yumuşak
göğsüne gömerek geçer; Çankaya'daki bağ evinin
önünde indi mi, çeşmedeki ince su ile yüzünü gözü-
nü yur, yurdunun kaynağıyla arınır, dirilirdi. Bu kı-
sa dinlenmeden sonra yeniden çalışma başlardı.

Bağ serinliğinin indiği alt kat odada, ya savaş
arkadaşlarıyla, komutanlarla, ya da devlet yönetici-
leriyle günün konularına, binbir sorunun üzerine eği-
lirler, çareler ararlar, kararlar verirlerdi.

Böyle bir gün, bir yaz günü, ağustos böcekleri,
uzaktan uzağa bozkır sazının telini gıcırdatırlarken,

bağ evinin aşağı odası, Ankara'dan kimi faytonla, kimi at üzerinde gelen devlet adamları ile dolup taşmaya başlamıştı. Biri girip, biri çıkıyordu. Çoğunun getirdiği haber, iç açıcı, gönül yeşertici değildi. Bu günü, Kurtuluş savaşı yazarlarımızdan Ruşen Eşref Ünaydın, Özleyiş adlı kitabında can alıcı, yürek titretici bir dille anlatmaktadır.

Biz de, can kardaşlar sizlere, bu günü, yazarımızın kitabına dayanarak anlatacağız. O gün ilk gelen, zamanın İçişleri Bakanı Atâ Bey olmuş. Söyledikleri iç açıcı şeyler değil: Anadolu'da yer yer eşkiyalar türeyip halkı soymaktalarmış ki, kimsenin canından, malından güveni kalmamış. Çare?

Atâ Beyin ardından, bağ odasına, Milli Savunma bakanı Kâzım paşa girmiş, hoşbeşten sonra onun söyledikleri de iç açıcı şeyler değil: Askerin ayakka-bısı yokmuş, silâh kayışı yokmuş. Çare?

Çare, altı-yedi yüz bin lira kadar bir para. Eee, nerede para? Bu sefer bağ odasına Maliye bakanı Hasan Fehmi bey girmiş ki, kötü haberlerin üzerine acıtıcı tuz ekmiş: "Maliye kasasında, hiç hazır para yoktur paşam!" Eee.. Çare?

Bütün bu çareleri Mustafa Kemal paşa bulacak. Bir oh, diyecek hali yok. Dışarıda, Çankaya bağlarında, bozkır yazı, kız göğsü gibi alıp vermekte ki, Mustafa Kemal paşanın bu güzelliği tatmaya vakti yok. Odaya, Azmi efendi girip de: "Aman paşam, kutsal dinimizi ve güzel tanrısal inancımızı, kendi çıkarları için sömürenler orda burda halkı Ulusal Kur-

tuluş savaşına karşı kıskırtıyorlar” demez mi. Ona da çare?

Mustafa Kemal paşa bun alıyor ki iyi bun alıyor. Ama, durun bir kardaşlar. Şimdi odaya, “ak sakallı, ak sarıklı, esmer yüzlü, mor cübbeli Ankara mebusu Âtîf efendi” giriyor. Anadolu halkının tabiata âşık bilge gönlünden estiriyor ki Mustafa Kemal’in bağ-rına halk yelini, bunca ezici, üzücü haberden sonra, bağ odasına umudun gül kokusu, iyimserliğin fesle-ğenleri doluyor.

Âtîf efendi, Mustafa Kemal paşaya :

— Bildir ben sana bir gül fidanı verdi idim, di-ye soruyor. Noldu? Bu bahar, çiçek açtı mı? Biçimi-ni bir gördün mü? Pek dilberdir... Çiçeğini bir yol kokladın mı? Pek lâtiftir amma! Beğendin mi?

Sağ olasin Ankara bilgesi Âtîf efendi, çareyi buldum ben: Çare halkın gülündedir ve halkın gön-lüne dayanmaktadır. Çare... Çare? Bir yüce ülküye inanmaktır.

Âtîf efendi, ben senin halk gülündeki umuda da-yanıp bir gün mecliste şöyle konuşmadım mı:

— Ben ordumuzun varlığını ve gücünü paramız-la ölçmedim, her işi para ile ölçenlerden değilim. “Pa-ramız vardır, ordu yaparız; paramız bitti, ordu da-ğılsın...” Benim için böyle bir sorun yoktur. Baylar, para vardır, ya da yoktur; ister olsun, ister olmasın, ordu vardır ve olacaktır. Bu noktada bir anımı da canlandırayım. Ben ilk kez bu işe başladığım zaman, en akıllı ve düşünür geçinen birtakım kişiler bana sordular: “Paramız var mıdır? Silâhımız var mıdır?”

“Yoktur” dedim. O zaman: “Öyleyse ne yapacaksınız?” dediler. “Para olacak, ordu olacak ve bu ulus bağımsızlığını kurtaracaktır!” dedim. Görüyorsunuz ki, hepsi oldu ve olacaktır. (K. Atatürk. Söylev II. Sh: 451-454).

Böyle de oldu ve bir ağustos sabahı, Mustafa Kemal paşa Çankaya tepelerinden inip, yaz alavında yanan Tuz gölünü geçip 20 ağustos 1922 günü Sultan dağlarının eteklerindeki Akşehir’e vardı. Akşehir, büyük saldırıya hazırlanan ordumuzun genel karargâhı idi. Kardeşler, bilirsiniz, Akşehir, Türk halkının güler yüzü, bal dili Nasrettin Hoca’nın da memleketidir. Nasrettin Hoca, en bunaltılı bir çağda, halkın gülen düşüncesiyle, sorunları tatlıya ve bilgeliğe bağlayan insandır. Onda, Türk halkının, hayata iyimserlik, umut ve hoşgörüsüyle bakan, gerçekçi gözleri ve gerçekçi sözleri vardır. En bunaltılı bir günde, Mustafa Kemal paşaya halk gülünü uzatan Ankara bilgisi Âtîf efendi gibi, Nasrettin Hoca da, yüzlerce yıl önce yaşamış ve bunaltının sert cevizini gülen ayvanın tatlılığına çeviren bir halk bilgesidir. Onun yoğurt gölü öyküsünü bilirsiniz. Gelin onu, bir de sevgili Türk ozanı, Orhan Veli Kanık’ın dilinden dinleyelim:

*Bir gölün kenarında Hoca bir gün,
Kendi kendine bir şeyler yaparmış;
Epey yakınlarında da o gölün
Bir adamcağızın bir evi varmış.
Tam da adam geçiyormuş oradan
Hoca, elinde kaşık, suya eğildiği an*

Merak etmiş, sormuş: — “Hayrola, Hoca?

*Böyle kendi kendine bu koskoca,
Gölün kenarında ne yaparsın ki?”*

Hemen bir doğrulup bakmış seninki:

Sonra yeniden koyulup işine:

*— “Merak mı ettin? demiş,
Biraz büyükçe bir iş.”*

— “Anladık, büyükçe bir iş; ama ne?”

*— “Göle biraz yoğurt mayası katsam;
şöyle bir iki kaşık...*

Bir tutarsa yaşıdık.”

Hiçbir şey anlamamış lâkin adam;

*— “Göl, demiş yoğurt mu olacak yani,
Göl maya tutar mı? Olur iş mi bu?
Gözüm çıksın, sende de akıl varsa.”*

Hoca kızmış: — “Ben bilmez miyim onu?

Elbet tutmaz... Ama ya bir tutarsa?”

Nasrettin Hoca'nın sözlerine bakarsanız büyük anlam var. Büyük işler, büyük düşlerle kurulur. Mustafa Kemal, bağrına düşman hançeri saplanmış vatanın ortasına varıp ordusuz, parasız ve dört bir yanı iç ve dış hainlerle çevrili işe başladığında: “Tutar mı bu iş? Olur mu bu halkla?” diye soruyorlar karamsarlar ve düş yoksulları. Büyük adam, iyimser adamdır, umut adamıdır ve halkın duru gönlündeki değerlere inanan adamdır. Mustafa Kemal, kendisine böyle soranlara, ve başladığı işin çıkmaz olduğunu söyleyenlere: “Olur, diyordu, tutacaktır bu iş..” Büyük adam, halkın gölüne ve gönlüne maya

çalan adamdır. Düş nerde biter, gerçek nerde başlar bilir o; ve çalar mayayı, Kurtuluş Savaşı başlar.

Halkın durgun sanılan gölüne büyük bir inançla Kurtuluş savaşı mayası katan adamdır Mustafa Kemal paşa. Çareyi halkta görendir. Çankaya'dan, Sultan dağlarının eteklerine, Nasrettin Hoca'nın memleketi Akşehir'e geldiğinde, halkın gölüne kattığı maya çoktan tutmuş, koca bir kurtuluş ordusu, Afyon-karahisar kapılarında, düşmana son yumruğu indirmek için sabırsız beklemekteydi. Gelin, Anadolu halkının, kurtuluş gölüne kattığı bu kan mayasından, nasıl bir gül fışkırdı, ilerde anlatalım.

19.

K O C A T E P E

*Ala sabah vakti öter boru
Kişneyi kişneyi uçar atlar
Şu dağlara kanat açar atlar
Gönlümüz şahlanır göğe doğru.*

*Anamın ak südü zafer kokar,
Yıllarca süzülüp sanki sinmiş,
Zafer yaylasından kopup inmiş
Soydan soya, boydan boya akar.*

*Kaldırın sancağı, vatan bizim,
Öpülesi toprak, kanlı beşik
Uğrunda göğüsler delik deşik
Yaşayan, uyuyan, yatan bizim.*

*Söyle yurdum, söyle, ne dilersin?
Göğsüne çizilmiş yol olayım
Ulu bir ormanda dal olayım
Destanlar boyunca çiçek versin.*

(Zafer Poemi'nden :
Ceyhun Atuf Kansu)

Kardaşlar,

25 ağustos 1922 sabahı, Mustafa Kemal paşa
çadırını Kocatepe'nin güneybatısında kurdu ve Baş-

komutanlık bayrağını oraya dikti. Daha, 6 gün önce, Çankaya tepelerinden Akşehir'e vardığında, ayağının tozuyla Kurtuluş Ordusunun paşalarını toplamış ve hemen o gün, 26 ağustos günü tanyeri ısırken, saldırıya geçip Yunanlıları bozup dağıtmaya karar vermişlerdi. Önlerine haritaları sermişler, Yunan ordusunun gücünü ölçmüşler biçmişler; Türk ordusunun gücünü de tartıya koymuşlardı. Evet, Yunan ordusu, arkasını dünyanın yıkılmaz çelik fabrikalarına dayadığından makinalı tüfek, top, uçak, taşıt, cep-hane ve teknik araç bakımından çok üstündü. Ne var ki, Türk ordusu da, bir halk ordusuydu, dünyanın en güzel, en işlek, en eski silâhına dayanıyordu ki, bu; yurdunu kurtarmak isteyen halkın kendisi idi. Türk halkı, kendi yurdunu kurtarmak için bir Kurtuluş savaşı veriyordu ve bağımsızlık aşkı en güzel, en haklı bıçağı bilemişti ki, işte halk gönlünün bileyi taşında bilenmiş bu bıçak Yunan ordusunda yoktu. Yurt sevgisinin çakmak taşı, Türk halkının gücünü pırl pırl bilemişti. Bu iki gücü ölçüp biçti Mustafa Kemal ve halkının, ordusunun gücüne güvendi.

Bu güvencin güzel bir örneğini anlatalım;

Kocatepe'ye bayrak dikmeden bir gün önce, Şuhut kasabasında akşam vakti bir köy evinde yemeğini yerken, emir subayı geldi, rap selâm durdu. Cephe durumundan haberler getirdi. Eskişehir - Afyon arasında Döğër denen bir yer vardı. Gelen haberlerde, Yunan yedeklerinin Döğër'de toplandığı bildiriliyordu. Gaz lâmbası yanıyordu. Işığına, haritayı aç-

tırdı. Subaya; “Ölç bakalım şu Döğer’le Dumlupınar arasını” dedi. Sonra elindeki kalemle, haritada Döğer diye yazılan yere, noktaya vurdu, vurdu... gözleri lâmba ışığında parlayıp, dedi;

— Döğer... Döğer... Ama dövemeyecekler.

Büyük saldırının tan yerinde, halkına, ordusuna böyle güveniyordu. O günleri iyi hatırlıyor bizim, Karaisalı’dan İmdat çavuşumuz. Onun birliği de Akşehir’den kalkıp, Kocatepe eteklerine doğru yürüyüşe geçmişti. Düşman görmesin diye ve de sezmesin diye yalnız geceleri yürüyorlar, gündüzleri ağaç altlarında, yol üstü köylerinde gizlenerek dinleniyorlardı.

Gelin o günleri, Karaisalılı İmdat Çavuşun dilinden dinleyelim;

— Geldik, 25 ağustos gecesı, gizli gizli Kocatepe eteklerine dizildik. İlkönce, topçu, karşı tepeleri dövecek, tepelerde düşman kırılınca, biz de Allah Allah deyip Yunanlıların dikenli çitlerine saldıracağız ki, yok etmecesine. Karşıda tepeler duruyor; Tınaztepe, Kalecik sivrisi, Çiğiltepe. Gece devrildi. Uzaklardan, bir dereden şehir bülbülleri ötmeye başladı, söğüt yaprakları hışıladı, ortalık söğüt yaprağı koktu. Tanyeri, batıda, yeşil elma ışıyır. Ses yok, seda yok. Soluğumuzu kesmişiz ki, Çobanlar istasyonundan atılacak işaret topunun gümbürtüsünü bekliyoruz. Mustafa Kemal paşam, çok erken uyanmış, tıraş olmuş, beline tabanca kemerini kuşanmış, eldivenlerini takınmış, kalpağını çatmış kaşlarının üzerine. Daha çok erken. Ortalık karanlık. Kocatepe’ye yol

yok. Taşlı tepeyi yürüyerek çıkacaklar. Bir er, gemici fenerini almış, gelmiş, yolu aydınlatacak. Önden yürüyor. Hayal meyal, Mustafa Kemal paşamızın doruğa çıktığını görüyoruz. Başı öne eğilmiş. Titrek fener ışığı gölgesini büyütüyor. Hele... Seyyid Battal Gazi midir? Büyüye büyüye varıyor tepeye.

*Petrol ışığı, karanlık gecesinden halkın
Düşüyordu titrek ve çekingen
Köylü işi bir fenerden;
En önde gidenin kara kalpağına
Öne düşmüştü başı ve dolgun başak düşüncesi
Çok yakındı toprağa
Ardında halk askerleri
Çadır bezinden ceketleri
Ve Ilgınlı müslüman piyadelerin
Söğüt kabuğundandı tüfeklerinin kayışı
Bir avuç un verilmişti
O akşam bütün erlere.*

(Gemici Feneri'nden -
Ceyhun Atuf Kansu)

Alacakaranlık. Getirdiler, başkomutanlık bayrağını Mustafa Kemal paşanın yanına diktiler. Tepenin başında, seher yeli estikçe halk gelini gibi dalgalanıyor. Soluk tutuyor, kulak kesiliyoruz, nerdeyse top patlayacak.

Seherin en güzel vakti. Ağaçların kuşlarla, insanların düşlerle kardaş olduğu vakit. Çobanlar istasyonundan bir top gürlledi. İçimiz ısıdı. Gökyüzü de alazlandı. Saat 5.30 diyorlar. Aman Allah! Kocatepe'den yayılım ateş bir top gürlemesidir başladı ki,

ortalık ateşe yandı, dumana boyandı. Veriyor gülleyi topçularımız. Al bu sana; zalım düşman, İzmir'e girdiğinden. Al bu sana; zalım düşman, Aydın bağlarını bozduğundan. Al bir daha, bu da Bursa'nın acısıyla. Al, al. bir, bir daha; güzel yurdumuzu yıktığından, köylerimi yaktığından, bebelerimi öldürdüğünden, kızlarımı gelinlerimi saçlarından sürdüğünden. Al, al, al! bir, bir, bir daha, al bu gülleyi ki çık git yurdundan. Yarım saat geçti geçmedi, buyruk geldi ki, tüfeklerimizi ateşlemeye.

Güzel haber: Kalecik sivrisi ve de Tınaztepe, top ateşimizle düşmüş. Sarıldık tüfeklere. Bir yandan makinalı tüfekler işliyor ki, soluk aldırıyor düşmana. Sıra bize geldi, tepelerden sökölüp gelen düşmanın üzerine açtık tüfek ateşini... Kırdık onları, iyice kırdık. Aman Allah! Benim eski tüfek bir çalışıyordu ki merminin birini alıp, birini veriyordu. Hey güzelim gün, ne güzel başladın. Benim beklediğim gün de bugünkü. Karaisali'dan Pozanti'ya çıktığımda, Allahıma dua edip beni de Mustafa Kemal'in ordusunda dövüşmeye nasip et, demiştim. Nasipmiş. Hemide, öyle bir günde ki, ana-baba gününde ve de düşmanlarımızın tuttuğu tepelerimizin bir bir elimize düştüğü günde. Yunanlılar, tel örgülerle dikenli çitler yapmışlar ki, İngilizin biri, oraları görmüş de, Türkler burayı altı ayda aşarlarsa, bir günde aştık saysınlar demiş ve de, ille ki, Türkler burayı aşamazlar diyesiymiş. Kardeşlar, kardeşlar, bu çitleri biz, 6 ayda, bir ayda, bir haftada, bir günde değil, bir iki saat içinde aşıp, düşman siperlerine vardık

ve, önceden, topçumuzun döğdüğü, döğüp de düşürdüğü Kalecik sivrisine ve Tınaztepeye dövüşe dövüşe eriştik, bayrağımızı da bu tepelerin doruğuna diktik.

Bu işler, bir günde oluyor arkadaş. Geldi, 27 ağustos günü. Mustafa Kemal paşa, o gün, Kocatepe'den indi. Arabasına binip tozlu yolları geçti. Kocatepe eteklerinde Çakırözü derler bir köy vardı. Gözlerimle gördüm; köylüler, çoluk çocuk arabasının çevresini alıverdiler. Paşa, tozlu arabadan indi. Sağ elini kalpağına götürüp aziz halkını selâmladı. "Bu işi başardık arkadaşlar, dedi. Düşmanı söküp attık..." Köy bebeleri, çıplak ayak, onu sarmışlardı. Başlarını okşadı onların. Sonra köylüye dönüp;

"Afyon yolu açıldı. Canı isteylen Afyon'a gidebilir..." dedi. Köylüler alkış tutup, gözyaşı döktüler.

O gün, sabah vakti, 1310 rakımlı tepe ve de, Çiğiltepe de, elimize düşmüştü. Afyon yolu essahtan açılmıştı. Biz ilerleye duralım, o güzel haberi ikindiye doğru almıştık, yol boyu rasladığımız askerler ve de köylüler, kalpaklarını, kabalaklarını, başlıklarını havaya atıp; ordumuz Afyonkarahisar'a girdi, ordumuz Afyonkarahisar'a girdi, dediler. Bizim bölük de o gün akşama doğru Afyonkarahisarına girdi. Gök-yüzü alava dönmüştü. Yunanlılar kaçarken, Afyon'u ateşe vermişler. Acısı içimize çöktü. Sevincimiz tıkım oldu boğazımızda kaldı. Çarşıya varıp bir sıcak çorba içecek ve de üzerine tatlı Afyon kaymağından yiyecektik ya, yangın ateşinden içimiz çekmedi, hele Yunan, bu sevinci bize çok gördün, deyip hemi sevin-dik, hemi dövündük.

20.

İZMİR YOLLARINDA

*Yüzbaşılar yüzbaşılar
Tabur taburu karşılar
Yağmur yağıp gün değince
Yatan şehitler ışılar.*

Kardaşlar;

Afyonkarahisar çarşısının orta yerinde bir anıt yükselir. Yolu oraya düşmeyenlere biz anlatalım: Bir insan ayakta, bir insan da yerlerde kıvranır; ezilmiş ve yenik. Ayaktaki insan kollarını kaldırmış, avuçlarını açmış ve parmaklarını germiştir, yerdeki insanı ezer, ve ona bir ders vermek için, kasılmış pazuları ve gerilmiş elleriyle diker; üzerine atılmak üzere. Çöksün ki üzerine, yerdeki bir daha kalkamasın ve dirilemesin. Yerde kıvranan, ezilmiş ve yenik insan, sözgelişi ve anıdın diliyle, emperyalizmin çökmüş, bedenidir; ayakta duran, utkulu ve öfkeli insan ise, bağımsızlığın diri gücüdür, emperyalizmi ayakları altında ezen Türk halkıdır.

Ve de Türk halkı, emperyalizm denilen, saldırı-ganlık ve sömürgeçlik dünyasını 46 yıl önce, 30 ağustos 1922 günü Dumlupınar ovasında yerle bir etmiş, paramparça etmişti. 26 ağustosta tanyeri ısırken, saldırıya geçen Türk ordusu, Yunan ordusunu

öne katıp sürmüş ve Yunanlılar çareyi kaçmakta bulmuşlardı. Afyon güneyinden Sincanlı ovasına vurmuşlar, yol üzeri köylerimizi yıka yaka, Dumlupınar ovasına doğru kaçıyorlardı. Ne var ki, Mustafa Kemal Paşa, onları rahat rahat kaçmaya komadı.

Bozulunca, yolu tutup rahat rahat kaç ve de, Anadolu Türk yurdunda yaptıklarının hesabını verme, nice yiğitlerin, nice kızların, nice anaların ahı yanına kâr kalsın... Olmaz! dedi, Mustafa Kemal, onlara öyle bir ders vermeli ki, Türk yurduna girmek ve bozulunca kaçmak nedir anlasınlar, bu da, ulusumuzun başına belâ olan, saldırgan ve sömürgenlere bir ders olsun ki, bir daha gelmesinler ve de, bağımsızlık sevgisiyle silâha sarılmış yoksul ama içi engin bir ulusun gücü neymiş anlasınlar.

Kardaşlar; topçularımız bir yandan, piyadelerimiz bir yandan ve de, yalın kılıç süvarilerimiz beri yandan, bir saldılar ki düşman üzerine, 30 ağustos 1922 günü, Yunanlıları dört bir yandan kuşattılar. Süvarilerimiz, düşman kolay kaçamasın diye, Afyon-İzmir demiryolunun bir bölümünü havaya uçurup, vardılar Murat dağı eteklerine, Kızıldaş deresini tuttular ki, bu derenin koyağı düşmanın gerisine düşüyordu ve Yunanlılar buradan akıp İzmir'e varmak, canlarını kurtarmak istiyorlardı. Süvarilerimiz atları ılgar edip, Kızıldaş deresine, Yunanlılardan önce yetiştiler ve karanlık vâdileri bir tuttular ki, düşmanın arka kapısını iyice kapattılar.

Kardaşlar; güzel haritamızda, Dumlupınar ovasında Çalköy diye yazılı bir köy vardır. Aman, par-

maklarınızı o köye değdirin. Seve seve oksayın orayı. Orası, düşman ordusunun iyice bozulduğu yerdir ve bizim Karaisalı'dan İmdat çavuşun bu Çalköy'de de savaşmışlığı, vuruşmuşluğu vardır ki kan sel gide... gide.

30 ağustos gecesi sabaha doğru Afyonkarahisarında, Mustafa Kemal paşamıza bir haber getirirler ki haberlerin en güzeli: Türk orduları Yunanlıları Dumlupınar ovasında sarmıştır. Mustafa Kemal geceyi yatağa bırakıp, fırlar ki, kurt fırlaması; ne yapılır şimdi? Şimdi, otomobile binilir, mermi yağmurunun ortasından geçilir, ateş ormanına girilir, askerın arasına karışılır ve de, hep birlikte düşmanı ezmecesine dövüşülür. Başkomutan ve Mehmetçik yanyana, omuz omuza. Mustafa Kemal paşa da öyle yapar; savaşın en kızıştığı Çalköy sırtlarına ulaşır tez ayak, yanından yöresinden uçan mermilere aldırmadan. Öğleden sonra saat 2.00. Ağustos güneşi kızdırıyor ki, kızdırıyor. Karşıda Çalköyü yandırıyor. Dur hele, muhannet düşman, bu yangınların, bu zulümlerin, bu ölümlerin, bu yıkımların, bu kırımların hesabının sorulacağı, ödünün alınacağı gündür, bugün. Haydi, güzel piyadelerim, süngü takın ve de, Çalköy siperlerine saldırın ki, düşmanı yok etmecesine. Allah Allah! deyip, Mustafa Kemal'in piyadeleri, ve de Karaisalı'dan İmdat çavuş saldırırlar ki düşmana, düşman siperlerde tutunamayıp Çalköy'ün ardındaki dereye, Kızıltaş deresine doğru atar kendini, can havliyle ve de Murat dağı ormanlarından dolaşnıp kaçmaya. Güneş... Güzelim baba Anadolu güne-

şı, süngülerimizin ucuna vurur, vurur balkır, vurur vurur balkır, sanki o da vurur düşmanın tepesine... Çalköy tepelerinin ardına inmeden önce, biler durur süngüleri, vurur vurur balkır... Vurur vurur balkır ve akşam olur...

İmdat çavuş Allah! Allah! dedikçe, Murat dağının yıldızları da Allah! Allah! der;

Şol cennetin ırmakları

Akar Allah! Allah! deyu.

Süvarilerimiz ki, yoksulluğumuzdan, ceketleri çadır bezindendir ve gündüz at sürerlerken, seçilmesinler diye ceketlerini taze ceviz kabuğu boyasıyla boyamışlardır, Kızıldağ deresinde keserler yolunu kağan düşmanın, çalarlar kılıcı, çalarlar kılıcı...

Mustafa Kemal paşamız, Kurtuluş ordusu paşalarını da alarak, Dumlupınar köyüne gider o gece. Dumlupınar köyü savaş yıkığı bir köy, ne evi var yıkılmamış, ne döşegi var yakılmamış. Mustafa Kemal paşa o gece, bir yoksul köy evinde, yer toprağına koyar başını, bir kısa uyur. Sabah çok erken uyanıp ve Dumlupınar suyundan içip, el yüz yıkayıp alır paşalarını ve de albaylarını, gezer savaş alanını. Kızıldağ deresine varırlar ki, süvarilerimiz netmiş, neylemiş görürler; düşman toplarını bırakıp kaçmış ki, yirmi top, yirmi beş top bir yerde; Anadolu halkını yaylın ateşine tutmak için çelik fabrikalarından gönderilmiş makinah tufekler tosbağalar gibi sırtüstü, tepetaklak yatmış, uyumuş; otomobiller devrilmiş ve

de üstüste ölüler.. Yunan ölüleri. Kızıltaş deresinde yığılıp kalmışlar. Kaçamamışlar. Mustafa Kemal paşanın yüreği, Anadolu halkının yüreğidir; sıcak, yumuşak insan yüreği. Ölümden tat alan adam değildir o. Halkını ölüme vermemek için dövüşmüştür o. Bu ölülere bakıp bakıp: “Acıdır, acıdır!..” der de, yüreği acır. Tutsakları dizmişler ki sıraya, eller yukarıda, gidiyorlar Yunanoğulları, yorgun, yenik. Vay babam vay! Perişan olmuş, bando mızıkla, 15 Mayıs 1919’da İzmir’e çıkan ve Anadolu’yu ateşe veren Yunan ordusu! Döner gelir, Mustafa Kemal paşa Çalköyüne.

Çalköyü de yanmış, yıkılmış. Varırlar bir köy evinin avlusuna. Avluda kırık bir kağıt. Oturacak yer yok. Mustafa Kemal paşa, ilişir kağıt okuna. Kurtuluş savaşı paşalarına: “Bu iş bitmiştir ve Anadolu ordumuzda kalmıştır arkadaşlar!..” der. “Şimdi Yunanı İzmir’de denize dökmenin zamanıdır ve de, şimdi, ordularımızın denize varması zamanıdır!..” Buyurur ki:

“Yaz bakalım yazıcı başı, güzel askerlerime sözüm şudur;

Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir ileri!..”

Başlar denize doğru bir koşu. Anadolu halkının ırmağı akıyor ki denize, İzmir denizine, gürül gürül, çağıl çağıl Uşağı alarak ve Alayşehir’i... Salihli’yi alarak ve de Manisa’yı... Düşmanın kılıç artıkları da kaçıyorlar ki, yala taban, yola düşman, yele düşman, ile düşman, Uşağı yakarak ve Alayşehir’in güzel evlerini ateşe vererek.. Manisa’yı bir ucundan tutuşturup, ö-

bür yanından kara yalaz çıkararak... Bu son zulüm. Mustafa Kemal, halkının yanık yarasını sarmaya ve yangınları söndürmeye iniyor dağlardan.. Uşağa varıyor ki, Yunan başkomutanı Trikopis'i, tutsaklayıp getiriyorlar ayağına. Bizim Ahmet çavuş yakalamış onu Elmalı dağda. Kaçarlarken yakalamış. Hoşluğu da şu, Trikopis kendisini yakalayan Ahmet çavuşa sormuş:

— Hangi kıtaya kumanda ediyorsun? demiş. Ahmet çavuş:

— Alay kumandanıyım, demiş.

Rütbesini sormuş Trikopis, Ahmet çavuş da gülererek:

— Başçavuşum ben! demiş.

Bu sırada, Ahmet çavuşun komutanları gelmişler. Ahmet çavuş, tutsakladığı adamın kim olduğunu bilmiyormuş.

Yarbay Hüsnü Bey:

— Oğlum, demiş, bu subayın kim olduğunu biliyor musun?

— Ne bileyim, demiş Ahmet çavuş, elin düşmanı.

O zaman komutan:

— Trikopis! Trikopis bu! diye bağırmış. Yunan ordusu başkomutanı.

Mustafa Kemal paşa, Uşak'tan Alâşehir ovasına aşağıya, İzmir'e doğru inmiş. Yanık köylerinden, köylüler ona karşıcı çıkıyorlar, ellerini öpüyorlarmış. "Yaşa, vatan babası, yaşa!.." diye, sevinç gözyaşlarını yollarına döküyorlarmış. Hele, Alâşehir köylerin-

den geçerken, bir yaşlı köylü, otomobil durduğunda, birden ortaya fırlamış, ilkönce koynundan bir fotoğraf çıkarmış bakmış bakmış, sonra otomobile doğru atılıp:

— Sensin ha! Sensin ha! deyip, Mustafa Kemal'in kalpağını, omuzlarını, gözlerini öpmeye başlamış.

Bir ordu, Mustafa Kemaliyle, paşalariyle, albaylariyle, yüzbaşılariyle, genç teğmenleriyle, piyade erleri, topçu erleri ve süvarileriyle ve de Karaisalı'dan İmdat çavuşun gencelmış ayaklarıyla İzmir'e doğru akıyormuş. Sevinç gözyaşlarıyla... Halkın en güzel ırmağıyla. O günlerden kalma, güzel bir şiir vardır: "İzmir yollarından Son Mektup" diye, bir Kurtuluş savaşı ozanı, Erzurumlu Kemalettin Kamu yazmış. Bir Kurtuluş savaşı askeri, şehit olmadan önce, bu mektubu anasına yollamış, İzmir yollarında, bu kanlı ırmağın yatağında akarken, yollarına rahmet yağası güzel şehit, gel duyuralım mektubunu anana:

*Ey genç gecelerinde,
Beşiğimi bekleyen!
Ediyorum emanet
Seni Anadoluya!
Sütünden ekmeğinden
Ne verdinse helâl et!
Söyle Hacer'e o da
Hakkım helâl etsin
Gönülcüğü dilerse,
Başkalarına gitsin...
Ben ermeden murada,*

*Ecel kıldı kolumu;
Artık beyhude yere
Beklemesin yolumu.
O ne anne, o güzel
Gözlerinden akan ne?
Geri dönmedim diye
Ağlıyor musun anne?*

21.

İ Z M İ R

*Izmirin içinde gül ile diken
Kör olsun dikenini yoluma diken
Ayrılık değil mi belimi büken
Vermem seni yadellere, ellere
Heyyy kara gözlüm hey
Heyyy sürmelim hey.*

Süvarilerimiz yollarındaki dikenini söke ata, bel büken ayrılığı öne kata, İzmir'i yadellerinden almak için atlarını ılgar etmiş gidiyorlardı ki, yollarının sonunda Anadolu güzeli İzmir vardı. Bizim Karaisalı'dan İmbat çavuş, Murat dağının oralarda, Belve geçidinde kalmıştı. İş, düşmanın peşine düşmeye vardı mı süvariler, piyadelerden yeğin gider. Biz İmdat çavuşu, Belve geçidinde bırakalım da, düşelim süvarilerimizin ardına, yel gibi İzmir'e girelim de bakalım neler olmuş, bir görelim?

Mustafa Kemal paşa, Dumlupınar savaşıyla sona eren, Kurtuluş savaşı kıvancıyla ne demiş ilk önce dinleyelim, şu güzel sözleri ediyor ki Mustafa Kemal paşa, sevincini kıvancını söylüyor:

"Her evresi ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve utkuyla sonuçlandırılmış olan bu savaşlar, Türk ordusunun, Türk subaylarının ve komutanları-

nın yüksek güçlerini ve yiğitliklerini tarihte bir daha saptayan ulu bir yapıttır. Bu yapıt, Türk ulusunun özgürlük ve bağımsızlık düşüncesinin ölümsüz anıtıdır. Bu yapıtı yaratan bir ulusun çocuğu, bir ordunun Başkomutanı olduğum için sevincim ve mutluluğum sonsuzdur.” (Söylev II - Türk Dil Kurumu).

Mustafa Kemal’in sevinç ve mutluluk atlıları ikinci süvari tümeninin koşu tutmuş yiğit atlıları, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 eylül demeden, at üzerinde uyuyarak, durmadan ve yollarda, köy çocuklarının uzattığı saç ekmeklerinden bir tıkım yiyerek ve de nerde yangın görürlerse, buradan zalim düşman geçmiş diyerek, 8 eylül 1922 günü Sabuncu boğazına vardılar. Bu boğaz aşıldı mı uzaktan, birdenbire İzmir ve suların anası deniz görünür. Mustafa Kemal paşanın, “Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir!” dediği deniz, çok eski, çok güzel, sevgili bir deniz.

Mustafa Kemal paşanın ordularım varıp erişsinler dediği deniz, Akdeniz! Türk halkı da varsın bu denize... Kardaşlar, bu denizin çalkıyıp çalkıyıp vurduğu topraklar, İzmir toprakları çok eski topraklardır. Ve de aydınlık topraklardır. Çok... çok eski zamanlarda buralara İyonya derlerdi. İnasanoğlunun yarattığı en güzel uygarlıklardan biri, Ege uygarlığı bu topraklarda yeşermiştii ki, güneş ve deniz uygarlığı. İnsanoğlu yeryüzüne çıkalı beri, aklını ve ellerini kullanarak, dünyanın her bir yerinde uygarlık dediğimiz ve insanı insan eden, insanı kulluktan kurtaran ve de güçlü kılan, hayatı güzelleştiren yüce bir çabaya girişmiştir ki, ateş, at, sapan, ev, çanak çöm-

lek, yazı, resim, türkü, yol, saray, tapınak, çeşme, cami, yasa, okul, bilim, saz, bahçe, ekin, adalet, özgürlük, demirci işliğı, dokuma tezgâhı, kitap, tiyatro hep, bu uygarlık çabasının ürünleridir.

Uygarlık çabasından önce, insan kendi çevresindeki ve kendi üstündeki güçlerin, göğün, fırtınaların, karanlıkların, soğüğün, çıplaklıkların ve yoksunlukların tutsağıydı. Sonra sonra, kendi gücünü sezdi. Aklın ellerini kullandı, gökleri, fırtınaları, azgın suları, karanlığı, soğucu, ısıtıcı çıplaklığı ve açlığı yendi. Bu savaştan ortaya uygarlık çıktı. İnsan uygarlığının en güzellerinden biri de, Anadolumuzun batı kıyılarında, İzmir yöresinde yeşerdi. Bu uygarlık insana en yüce değeri veriyordu. İnsanın yüce gücünü, aklını ısıtıyordu. Işımış akıl, herbir şeye, suya, göğce, dağlara, topraklara araştırmacı gözlerle bakıyor, birtakım yeni bilgilere varıyor ve insan aklı durmadan soruyordu; daha güzel, daha rahat, daha özgür, daha insanca nasıl yaşayabiliriz?

İnsan aklının karanlıklardan kurtulup ısıması ve dünyamızı ısıtması, çok eski bir masalda dile getirilmiştir. Promete denilen bir eski masal kişisi, ateşi gökyüzünden alıp insanlara veren, yani sözün özü, insan aklını tek ışık haline getiren bir yiğittir. Çok eski bir ozan, Prometenin dilinden anlatıyor bu büyük işi, insan aklının herbir güzel şeyi buluşunu. Promete'nin türküsünü bugünün türkçesiyle Erhat ve Eyüboğlu ustaların dilinden dinleyelim:

*Önceleri insanlar görmeden bakıyor,
Dinlediklerini anlamıyorlardı.*

Uzun ömürleri boyunca düş görüntüleri gibi
 Düzensiz gelişi güzel yaşıyorlardı.
 Bilmiyorlardı duvar örmesini
 İçine güneş giren evler yapmasını
 Ağacı kullanmasını bilmiyorlardı.
 Yerin altında, karanlık mağaralarda
 Karınca sürüleri gibi yaşıyorlardı.
 Ne kışın geleceği belliydi onlar için
 Ne çiçekli baharın, ne bereketli yazın.
 Bilinç yoktu hiçbir yaptıklarında
 Ben gösterinceye kadar onlara yıldızların
 Doğuş batışlarını kestirmenin yolunu.
 Sonra sayı bilgisini verdim onlara
 Bu kaynak bilgiyi onlar için ben bulup çıkardım.
 Sonra harf dizilerine geldi sıra
 O diziler ki belleğidir her şeyin
 Anasıdır bilimlerin ve sanatların.

(Aiskhylos - Zincire Vurulmuş
 Prometheus'tan: Çevirenler :
 A. Erhat - S. Eyüboğlu)

İşte, bizim Mustafa Kemal paşamız, süvarilerini
 eski İzmir topraklarına sürerken ve de yürüyün! va-
 racağımız konak Akdenizdir, derken, 'Türk halkına
 da insan aklı, insan özgürlüğü ve insan değeriyle yoğ-
 rulmuş bir uygarlığın, insanlığın en güzel uygarlığı-
 nın yollarını da açmış oluyordu. İzmir, bu aydınlık
 toprak, bu uygarlığın da beşiğiydi. Nice ulusları,
 halkları beslemişti mavi üzüm göğüyle. Selçuklu a-
 kıncısı Kutalmış oğlu Süleyman, Anadolu'nun yayla-
 larından sürüp gelmiş, 1076'da, Türk Selçuklu bay-

rağını İzmir'in kalesine dikmişti. O günden bugüne, zaman zaman yadellere düşmüşse de, İzmir hep Türkün yurdu kalmıştı. 15 mayıs 1919'da bu sefer, Yunanlılar, İzmir'e çıkmış, Anadolu Türklüğünün yurdunu çiğneyip geçmiş, ta Ankara'ya dayanmıştı. Ama yel değişmişti, Türkler esiyordu batıya, İzmir yeniden Türkün olacaktı. Tam 3 yıl, 3 ay, 25 gün çizmeleri altında inleyen İzmir, 9 eylül 1922'de, yeniden kurtulacaktı. Mustafa Kemal'in süvarileri, atları ılgar edip Bornova'ya girmişlerdi bile. Dur yok, durak yok. İzmir'e varmadan, at üzerinden inmek yok.

İkinci süvari tümeninin yiğit komutanı albay Zeki bey, İzmir özlemiyle tutuşan süvarilerinden iki bölüğü doğruca İzmir'e öncü çıkardı. Bölüğün başında binbaşı Şerafettin bey vardı. Süvarilerin önünden, eski serdengeçtiler gibi, yaya koşa, askerler gidiyordu. Halkapınar'dan geçtiklerinde, orada, Tuzakoğlunun fabrikası vardı ki, kaçan düşman orada gizlenip pusu kurmuştu, ateş açtı, süvari bölüğünün önünden koşan askerlerimizden dördü, oracıkta, denize varamadan şehit düştüler. Ne var ki, süvarilerimiz bu ateşe aldırmadılar, İzmir'in Kordonboyuna çıktılar, nallar taşları çakmaklayıp ısılattı. ılgar edip konak alanına vardılar. Hükümet konağında Yunan bayrağı dalgalanıyordu. Şefarettin bey ile teğmen Rıza efendi atlarından inip ve de kapısı kapalı konağın ardından dolanıp, hızla konağa girdiler, yel olup balkon çıkıldılar ve sevinç gözyaşlarının yağmur olup sel aktığı İzmir denizine karşı nazlı Türk bayrağını çek-

tiler. Süvari tümeni komutanı Zeki bey, bir alayını da ossaat Kadifekale'ye doğru sürdü ki, yarbay Reşat bey at üzerinde süvarileriyle uçup Kadifekale'nin başına erişti. Kadifekale'nin bir burcunda Yunan bayrağı dalgalanıyordu. Reşat bey, Bilecikli süvari askeri Celil'e buyurdu ve de Celil koynuna bir Türk bayrağı sokup, kalenin duvarına tırmandı. 3 yıl, 3 ay, 25 gün o burçta, zulüm yeli gibi esen Yunan bayrağını indirip, Kurtuluş Savaşının bağımsızlık bayrağını direğe çekti ki, orda da, artık, İzmir'in denizine karşı Türk bayrağı dalgalanmaya başladı. Alkış verdi halk, gözyaşı aldı. İzmir, yeniden Türk İzmir oldu.

Uzun olur gemilerin direği

Ne sert olur efelerin yüreği

Sen şöyle dur kızlar çeksin küreği

Güzel İzmir Kordonboyu şen olsun

Beni senden ayıranlar kör olsun.

Uygarlıklar, ışıklar toprağı İzmir halkının türküsü tuttu, kör olmak ne demek, İzmir'i Türkten ayırmak isteyenler, bir denize döküldüler ki, dünyaları tüm karanlık kesildi. 9 eylülde, ikindi de imbat yeli esende, Kordonboyunda bir şenliktir başladı, ağlayan İzmir gülen İzmir oldu, davullar gümbürdedi, efeler dağlardan indi: Güzel İzmir kurtuldu.

22.

B U R S A

Kardeşlar,

Kurtuluş Ordusu süvarileri, 9 eylülde İzmir denizine vardıklarında, bir süvari tümenimiz de Kütahya'dan vurup eski bir Türk denizi olan Marmara'ya doğru at sürdü. Yunanlıları Kütahya ve Eskişehir'de bozup, İnönü, Bozüyük üzerinden sarı ayva güzeli Bileciğe vardılar. Bilecik yolundan Bursa'ya yöneldiler. Bileciğin kurtuluş haberi Türkiye Büyük Millet Meclisine vardığında, herkes bir oh, dedi, Bursa ovasının tatlı şeftali kokusu gönüllere doldu ki 6 eylül 1922 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kürsüsüne örtülmüş kara örtü kaldırıldı. Kardeşlar, Yunanlılar Anadolu içerlerine ilerleyip, 8 temmuz 1920'de Türk ve müslüman Bursa'yı aldıklarında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde gözyaşı kan gitmişti. Biliyorsunuz, Bursa, Osmanlı Türklerinin kurduğu devletin ilk başkentidir. Orada, Oğuz töreli, adaletli Osman Gazi ve de, yiğit savaşçı, kale alıcı Orhan Gazi yatar. Türkiye Büyük Millet Meclisine, Bursa'nın düştüğü haberi gelince, yurtsever milletvekillerinin can evlerini yitirmişler gibi bir acıdır aldı. Sözler acı, eleştiriler bıçak idi. Onun üzerine Mustafa Kemal paşa kürsüye çıktı:

“Efendiler, dedi, memleketimizin ellide biri değil, her yeri yıkılsa, her yeri ateşler içinde bırakılsa, biz bu toprakların üstünde bir tepeye çıkacağız ve oradan, yurdumuzu savunacağız.”

Bu sözler üzerine yüreklere inanç doldu, Bursa'nın acısı unutulmasın diye de, milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin konuşma kürsüsünün kara bir örtü ile örtülmesini önerdiler, o gün, kürsüye bir kara örtü örtüldü ki, Bursa kurtulana değin orada dura. İşte, Bileciğin kurtuluş haberi üzerine Bursa yolunun askerlerimize açıldığı öğrenildi ve 6 eylül 1922 günü kürsüdeki bu örtü kaldırıldı. Yerine umudun, sevincin ve kurtuluşun örtüsü örtüldü. Mustafa Kemal paşa, Bursa Yunanlılarca alındığında da, düşman Ankara'ya doğru yürüdüğünde de ordularının varacağı kurtuluş gününe inanıyordu, bu inancını hiç yitirmemişti.

En kara günlerde bile, Türk yurdunun üzerinde bir inanç ve umut yıldızı gibi parladı. Bir gün, Türkiye Büyük Millet Meclisinde şöyle konuşmuştu:

Efendiler, biliyorsunuz bizim büyük vatan ozanımız Namık Kemal demiştir ki:

*Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini.*

İşte ben bu kürsüden, bu yüce Meclisin başkanı olarak, bütün yurtseverler ve bütün Türk halkı adına diyorum ki:

*Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini.*

“Bahtı kara mader..” türkçe ile, “Kara bahtlı ana” demek. Yani Türk vatanı. İşte, Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları, Bilecik’ten yürüyüp, arabacı ustalarının tekerlekleri sevincin çiçeklerine boyadıkları İnegöl üzerinden aşip, vatanın bağrına dayanmış düşman hançerini, kara bahtlı anamızın göğsüne saplanmış zalim hançeri çekip çıkardılar ve 10 eylül 1922 günü Bursa’ya girdiler. 9 eylül 1922’de, İzmir’de Akdenize varan süvarilerimiz, 10 eylül 1922’de, Bursa’da Marmara kıyılarına kavuştular.

Bursa, yüzyıllık çınarların kenti. Osmanlılardan kalma çınarlar hâlâ durur topraklarında, yaşlı ve güzel: Baba Sultan çınarı, Ali Paşa çınarı, Orhan çınarı. Yüzyıllar önce, Orhan Gazi atamız, kısaca açıklarsak, Bilecik Tekfurunu yenip ve de İnegöl’den yürüyüp Bursa’yı almış ki, o günden bugüne, Bursa, bir Türk çınarı gibi boy atıp, gelişmiş; gölgesinde Türk tarihi büyümüş...

Ovasında şeftali ağaçları almış gitmiş ki, Bursa’nın ufak tefek kızları, ballı şeftalileri yumuşak yumuşak toplarlar, sepetlere selelere doldururlar. Dut ağaçları da, bir uçtan bir uca sarmış ki ovayı, ipek böceği buraları benim has yurdumdur deyip kozasını sevinçle örmekte. Ve vakterişince, Bursa halkı, bu kozaları toplayıp, Bursa işliklerine vermekte ki, Bursa’nın çalışkan ipekçi ustaları, dut yaprağından ve ipekten dünyaya ün salmış Bursa ipeklilerini işleyip dokumakta... İnegöl’den aşağıya, kestane ağaçlarının örttüğü ormanları aşip Bursa ovasına varan Kurtu-

luş Ordusu süvarileri salmışlar dut ağaçlarının ve şeftali ağaçlarının denizine. Yas bitti artık.

Dut ağaçları ve de şeftali ağaçları artık bizimdir. Kızlar yayılın, korkusuz ve de sevinç türküleriyle ki, dallarda ballanmış şeftaliler toplana. Haydi, cümle ipekçi ustaları, geçin tezgâhların başına, gün, kendi ipeğimizin dokunması vaktidir ve Bursa kurtulmuştur, şeftali ağaçlarımız, dut ağaçlarımız ve de, ellerimiz, ışıklerimiz, tezgâhlarımız kurtulmuştur, bağımsızlık çıkarı yeniden gölgesini salmıştır ki Bursa ovasına, gökyüzünün mavi yeşil ipeği örtmüştür minarelerin, türbelerin ve halkımın üzerini.

Bu Bursa üzerine, Türk ozanlarından biri, Ahmet Hamdi Tanpınar, bir güzel şiir yazmıştır ki, adı: "Bursa'da Zaman"dır. Gelin bu şiirden bir parça okuyup, soluyalım güzel Bursa'nın çınarlı kokusunu:

*Bursada, bir eski cami avlusu,
Küçük şadırvanda şakırdayan su,
Orhan amanından kalma bir duvar
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar
Eliyor dört yana sakın bir günü
Bir rüyadan arta kalmanın hüznü
İçinde gülüyor bana derinden
Sanki bir hâtıra serinliğinden
Ovanın yeşili, göğün mavisi
Ve mimarilerin en ilâhisi..*

Ozan, "Mimarilerin en ilâhisi.." diyor. Gerçekten Tanrıya adanmış yapıların, camilerin, türbelerin en güzelleri Bursa'dadır. Çınar ve gök yeşilinden ö-

rülmüş Yeşil Türbe, Bursa'nın bir yamacında, Tanrıya adanmış gönlün, ölüm mü hayat mı belli değil, yaşayan, yüzyıllarca yaşayan bir çiçeği gibi güler. Bu camilerin ve türbelerin çinileri o zamanlar, İznik'ten gelirmiş. İznik toprağına, bir parça çınar, bir parça gökyüzü ve de çokça umut ve sevgi karıştıran İznikli çinici ustaları, sanatın ve gönüllerinin ateşinde toprağı pişirip, dünyanın en güzel çinilerini yaparmışlar. O zaman hayatın ve ölümün bir çiniyle kutlandığı zamanlarmış. Tanrıya, bir çini güzelliğiyle, gönlü pişmiş ve arınmış olarak yönelirmiş insanlar. Bunlardan biri, Bursalı Süleyman Çelebi, adı güzel Muhammet'in doğuşunu anlatan coşkulu Mevlût'unda; Tanrının adını bir umut çinisi gibi anar. İslâm öğretisinde, nice akıncıları, nice gazileri, nice ustaları, nice bilginleri toplayan Tanrısal inanç, bir çinili pencereden bakarmış dünyaya: Bilgelik, temizlik, hoşgörü, adalet, gönül aklığı, kardeşlik, sevgi, iş sevgisi, alçak gönüllülük, sadelik, cömertlik, yiğitlik, inancını, birtakım bilgisiz, kötü niyetli kişiler gide gide boş inançlarla, karanlık düşüncelerle, ve her yeniliğe, her güzelliğe karşı çıkarak, karartmaya çalışmışlar.

Tanrı ile insan arasına girmişler. Dini devlete, devleti dine karıştırmışlar ve insanların temiz, güzel inançlarını işlerine geldiği gibi kullanmışlar. Mustafa Kemal paşa, Söylev'inin bir yerinde şöyle anlatıyor:

“Ama, bunca yüzyıllarda olduğu gibi, bugün de, ulusların bilisizliğinden ve bağınazlığından yararla-

narak binbir türlü siyasal ve kişisel amaç ve çıkar sağlamak için dini araç olarak kullanmaya kalkışanların yurt içinde ve dışında bulunuşu, bizi bu konuda söz söylemekten, ne yazık ki, şimdilik alakoyamıyor. İnsanlıkta din duygu ve bilgisi, her türlü boş inanlardan sıyrılarak gerçek bilim ve teknik ışığıyla arınıp olgunlaşınca da, din oyunu oyuncularına her yerde raslanacaktır." (Söylev II. Sayfa 486-487).

Lâiklik, lâiklik dedikleri şey, işte, bağnazların ve çıkarıcıların ellerinden kurtarılıp, Tanrısıyla baş-baş bırakılmış insanın tertemiz, ıslıl ıslıl inanç çini-sidir. Bu çiniye ne devletin, ne zorbanın, ne de din oyuncusunun gölgesi düşer, sadece, Tanrısal inancın umut dolu, avutucu, artırıcı çınar gölgesi düşer.

Bursa, Türklüğünün ve müslümanlığının ilk yıllarında ve uzun yıllarında, çinileriyle, çıkarları ile ve gerçek müslümanlarıyla, işte bu inancı büyüttmüş bir vatan toprağıdır. Düşman ayağı görmüş bu toprak, 10 eylül 1922 günü, kurtuldu. O gün, Mustafa Kemal paşa da eski bir otomobille Kordonboyundan İzmir'e giriyordu. Bursa'nın kurtulduğu haberini de alınca, Türk ulusuna bir bildiri yayınladı İzmir'den: Ey Türk ulusu! dedi, zaferini kutlarım. Kurtuluş Savaşı vererek vatanını kurtardın ve senin sevgili ordun şimdi Akdeniz ve Marmara kıyılarındadır, Türk Kurtuluş Savaşı orduları, ey Türk ulusu, sana şimdi İzmir, Bursa ve Akdeniz ufuklarından selâm yollar.

İSTANBUL

Kardeşlar,

1922 yılının 9 eylül günü İzmir, 10 eylül günü de Yeşil Bursa kurtuldu. İstanbul'da ise, hâlâ Padişah vardı. Padişah Vahideddin, Osmanlı Devletinin son padişahı idi. Padişahın türkçesi hakan'dır. Eski, büyük Türk devletlerinde, devlet başkanına hakan denirdi. Ama, gelmiş geçmiş Türk devletlerinde hiçbir hakan, son Osmanlı padişahı Vahideddin'in yaptığı hainliği yapmamış, hiçbiri düşmanla birleşip, tahtı uğruna ulusunu satmamıştı. Kurtuluş savaşı orduları, Anadolu'yu kurtarmış, düşmandan temizlemişti, İzmir ve Bursa'dan sonra İstanbul'un da Türkiye Büyük Millet Meclisinin eline geçmesi, yani, Anadolu'da kurulan Ulusal Halk Devleti'nin yönetimi ve bağımsızlık bayrağı altına girmesi gerekiyordu. Bunun için, ilkönce, Anadolu toprakları gibi Türk İstanbul'u da düşmana satmış olan Padişahlığa son verilmeliydi. İşte, 1 kasım 1922 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanarak, saltanat yönetimini kaldırdı ve Türk halkının artık Padişahlığı tanımadığını dünyaya duyurdu. Böylece, İstanbul da Anadolu'nun eline, Mustafa Kemal paşanın deyimiyle "Türkiye Ulusal Halk Hükümeti"nin eline geçti.

Yüzyıllar önce, Anadolu'nun bağrında kurulan, temiz Türk töresine dayandığı ve de buyruğu altına aldığı halklara adalet ve hak dağıttığı için hızla gelişip yayılan Osmanlı Türk Devleti, nice güzel yaşantılardan, nice şanlı anılardan sonra, yönetimin yozlaşması, çağının gerisine düşüp içten içe bozulması ve en kötüsü son padişahının ulusun bağımsızlığını satması sonucu, Kurtuluş savaşı vermiş Türk halkının kurduğu taze Halk Devletinin karşısında yıkılıp battı. Artık padişah ve saltanat yoktu. Ankara'da "Halk Hükümeti" ve bu hükümetin dayandığı Türk halkı vardı.

Kardaşlar, dünya tarihinde böyle olaylara "Devrim" adı verilir. Devrimlerde, bozulmuş, yozlaşmış, eskimiş düzenler yıkılır ve yerine halk kaynağından halkın gücüyle yeni bir düzen gelir. 1 kasım 1922'de saltanatın kaldırılması ile Türkiye'de de bir devrim gerçekleşiyor, saltanatın yerine ulusal egemenliğe dayalı, halk devleti geçiyordu.

Bu devrimi Mustafa Kemal paşa şöyle anlatıyor:

"Arkadaşlar, saraylarının içinde Türkten gayri insanlara dayanarak, düşmanlarla birleşerek, Anadolu'nun, Türklüğün kötülüğe yürüyen çürümüş gölge adamların Türk vatanından atılması, düşmanların denize dökülmesinden daha kurtarıcı bir harekettir. Türk ulusunun ata armağanı bu kutsal topraklarda tam anlamıyla efendi olarak yaşaması ancak, gereksiz ve anlamsız olmaları bir yana, varlıkları zarar ve kırım getiren sultanların ortadan kaldı-

rılmasına bağlı idi.” (Atatürk: 30 ağustos 1924 Dumlupınar Söylevi’nden, sadeleştirilerek).

Bu devrimle, “hanlar, hakanlar, sultanlar, padişahlar, halifeler” yönetimi sona ermişti. Sona ermesi de gerekiyordu, nasıl uzun yolu otomobil yerine kağıyla almak geri kalmak demekse, nasıl demiryollarında trenler gidip gelirken, deve kervanlarıyla mal taşımak garip düşüyorsa, öylece her ulusun, kendi kendini yönetmek için çabaladığı, kiralıkların, prensliklerin, zorbaların ve bir bir devrilip gittiği bir dünyada, Türk halkının başında bir padişah beslemek, bir ulusun yönetimini bir padişahın tek sözüne bırakmak, öylece geri kalmak, dünyadan habersiz, dünyanın dışında kalmak demektir. Hemi de, Türk ulusunun sırtına yük olan son padişah, Anadolu halkı bağımsızlık ve kurtuluş için kıyam ettiğinde, bu müslüman halkı yalnız bırakmış, üstelik, düşmanlarla birlik olup, kendi halkının kurtuluş savaşına karşı durmuş, bağımsızlık tekerine taş koymuştu.

Aslına bakarsanız, Osmanlı Sultanlığının işi daha, Kurtuluş savaşının başında bitmişti. Türkiye Büyük Millet Meclisinin 23 nisan 1920’de Ankara’da açılmasıyla ve yönetimi ele almasıyla, Anadolu’da bir halk devleti kurulmuş oluyor, Anadolu halkının işlerini bu devlet yürütüp yönetiyordu. Türk yurtseverleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ocağı başında toplanmışlardı. Padişahın elinde bir sarayı, bir de, çevresini kuşatan adamları kalmıştı. İstanbul’un namuslu halkı, Kartal bostancısı, Şile kömürçüsü, Üsküdarlı memur, Beyazıtlı ayakkabıcı, Aksa-

raylı üniversite öğrencisi, Şişliden fayton sürücüsü, Ayvansaraylı kayıkçı, Çengelköylü genç subay ve de Beykozlu öğretmen hepsi, hepsi, Sultan, Padişah tanımaz olmuş, Ankara'daki Kurtuluş savaşı ateşine gönül vermiş, gizli açık Anadolu hükümeti adına çalışıyordu. Ankara, bir kurtuluş kavalıyla, yurt ve bağımsızlık âşıklarına seslendiğinde, İstanbul'da yaşayan yurtseverlerin çoğu, kimi denizden, kimi karadan, kimi atla, kimi yaylıyla, kimi yaya, kimi trenle, Ankara'nın yolunu tutmuşlardı. İstanbul'da kalıp, Millicilerin sesini yayan gazeteciler, Ankara adına çalışan aydınlar, subaylar da vardı. İngiliz polisine ve de padişah cellâtlarına aldırmayıp Ulusal Kurtuluş savaşına baş koyanlar vardı. Bunlar, ya, İngiliz nöbetçilerin kuş uçurtmadığı depolardan silâh kaçırıp Anadolu'ya geçiriyorlar, ya da Ankara için gerekli, değerli insanları, binbir tehlikeyi göze alarak Ankara yoluna çıkarıyorlardı.

Üsküdar'da, Küçük Çamlıca'da, Bostancı sırtlarında, nice evler, nice konaklar, nice tekkeler Kurtuluş savaşımızın gizli karakolları gibi işliyor, burardan, yurtseverler akın akın Ankara'ya geçiyorlardı. İstanbul'un yüreği, padişah ve işbirlikçi hainlerin dışında, Ankara için çarpıyordu. Şile kömürcüsü kılığına girmiş bir millici, bir Mustafa Kemalci, bir kurtuluş savaşçısı, Sultanahmet'ten kalkıyor, gece vakti gizliden Üsküdar iskelesine iniyor, padişah hafiyelerinin ve İngiliz polisinin gözlerinden kurtulunca, Küçük Çamlıca tepesinde, bir tekkeye varıyor, orada geceliyordu. Tekkenin şeyhi Mustafa Kemal'i

tutuyordu. Kömürcü kılığındaki adam, gün doğmadan uyanıyor, bir kömürcü arabasına binip Bostancı sırtlarından Gebze tepelerini tutuyordu. Dağlardan, bellerden, naneli, kekikli tepelerden geçiliyordu. Tavşancıda, bir kuvay-ı milliyeci, halktan bir adam, bağı poyraz bir kaptan, İstanbul kaçağını evinde saklayıp konukluyor, oradan İzmit dağlarına vuruluyordu. Geyve boğazında, padişahın kolcuları yol göz-lüyor, adam kolluyorlardı. Oraları da tehlikelerle, pusularla doluydu. Ama, İstanbul'da Geyve'ye, ve de İstanbul yurtseverlerinin işlettiği, yürüttüğü bir gizli örgüt, ne yapıp ne ediyor, kömürcü kılığındaki yurt-severi Ankara'ya ulaştırıyordu. Fatihiyle, Eyübüyle, Üsküdariyle, Çamlıcasıyla, namuslu ve yurtsever İstanbul halkı, bir gizli soluk gibi, Kurtuluş savaşı-mız için alıp veriyordu.

Evet, aslında çoktandır, İstanbul, padişahın mül-kü olmaktan çıkmıştı. Namuslu halkıyla, yurtsever halkıyla İstanbul; Anadolu'dan gelen Mustafa Kemal'in sesini duyalı beri, Ankara'nın, Halk Hükümetinin, Ulusal Kurtuluş Cephesinin mülkü olmuştu: Yanan, özleyen, bekleyen, çarpan ve direnen bir gö-nüllü yürekle... Padişah, İstanbul'u da çoktan yitirmiş-ti. İstanbul, artık, Anadolu millicilerinin direnen kentiydi. Kurtuluş savaşı, İstanbul'u, padişahın ve sultanın elinden kurtardı ve halkın eline verdi.

Bu savaşı, yürüten Anadolu Halk Hükümeti, bir tek egemenlik tanıyordu: Ulusal egemenlik, Halk egemenliği! Sonunda ne oldu biliyor musunuz?

Anadolu halkını ve de kutsal yurdumuzu düş-

manlara satan padişah Vahideddin, bir İngiliz gemisine sığınarak İstanbul'dan kaçtı. Bir insan ki, kendisini ulusun üzerinde görür ve bir insan ki, kendisini ulusundan daha çok düşünür, elbette o insan, bir padişah da olsa, can pazarı geldi mi, ulusunun haklarını satarak, kendi hayatını kurtarmak ister. Ulusal egemenliğin taht kurduğu Halk Hükümeti ise, adı üstünde, ulusun haklarını koruyarak, ulusun haklarını savunarak, ölüm bahasına da olsa, can pazarında, bağımsızlık için savaşır. Savaşır ve kazanır. Ulusal egemenlik, ulusun gücüdür de ondan. Ulusun gücü, ordularla, İzmir'e ve Bursa'ya vardığı gibi, İstanbul'a da ve Türk halkının yüzyıllar boyu soluk alıp verdiği, donatıp bezediği, bahçe çiçek döşediği, çeşme sebil suladığı, gülüp ağladığı, yaşayıp öldüğü yedi tepeli güzel İstanbul'u, padişahların elinden alıp, halkın kendisine verdi.

Kurtuluş savaşımızın vardığı en güzel devrimdir bu kardaşlar: Ulusal egemenlik devrimidir bu. Düşmanlardan ve padişahlardan aldığı en güzel kenti bu: Halk egemenliği kenti bu. Mustafa Kemal paşa, bu devrimi ateşten sözlerle anlatıyor ki bize, kulak verip dinleyelim;

“Efendiler! Ulusal egemenlik öyle bir ışıktır ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, yıkılır gider. Ulusların tutsaklığı üzerine kurulmuş yapılar her yerde yıkılıp yıkılıp gideceklerdir.”

24.

BAĞIMSIZLIK BARIŞI

*Erenler bunda kalmadı
Vardı, yoluna durmadı
Hakkı gerçek sevenlere
Cümle âlem kardaş gelir.*

Ulu Türk ozanı Sarıköylü Yunus Emre demiş bunları, hak yolunda insanları barıştırmaya, barışın güzelliğini, Tanrısal gücünü övmeye... Barış bir yağmurdur, ekin yeşil biter rahmetinde; barış bir güneştir, çiçek güler ışığında; barış bir seher yelidir, bebekler güle büyüye, süt eme anadan olmadan, ekmek yiye babadan olmadan, cümle âlem birbirine selâm verip, merhaba diye, el sıkı öpüşe, çalışmaya koyula, ölümden, kırimdan korkmaya, sağ, esen, güler yüzle yaşaya.

Barış böyle bir güzel kardaştır da insanlara, bir kardaşı olmadan, ulusların yüzü gülmez, beli doğrulmaz, ili yücelmez, dili çiçek olup açmaz ki, barışın ulus toprağındaki, güzel kardaşı bağımsızlıktır. Halkın gülü barış ise ulusun gülü de bağımsızlıktır. Barışla güzelleşir bağımsızlık ve bağımsızlıkla yücelir barış...

Kardaşlar, herbir savaşın ardından barış gelir. Dünya kurulu, uluslar kavgasının yasası bu. Ne

var ki, savaşın ardından bir barış gelir onurlu barış, bir barış gelir onursuz barış; bir barış gelir ulusu tutsak kılar, bir barış gelir ulus özgür, dimdik durur; bir barış uydu eder ulusu, bir barış bey eder başına buyruk; bir barış sömürme barışıdır, bir barış kurtulma barışı...

Savaşın ardından, onursuz bir barış, tutsaklık, uyduluk, sömürme barışı gelirse, halk dikilir bu barışın karşısına, yeniden savaşa girer ki, kurtulmaya bu soy kötü barıştan. Savaşı barışa yeğler, başlar kurtuluş savaşı. Ve de kurtuluş savaşı ardından gelen barış, işte o güzel barış, o onurlu barış, o kurtuluş barışı olur ki, buna Bağımsızlık Barışı denir.

Türk Kurtuluş savaşında Türk halkı, Birinci Dünya savaşından sonra, dış düşmanın iç hainlerle birleşip Türk Ulusunun boynuna taktığı onursuz barış halkasını, bir demeye tutsaklık barışını kabul etmedi, savaş bitmişti de, yorgun ve bitkindi, ama böyle gelen barış senin olsun ey padişah deyip, yeni çıktığı savaş alanından, yorgun yoksul yeniden savaş alanına girdi ki, onurunu, yurdunu ve gerçek bağımsızlığını kurtarmaya, yani bağımsızlık barışlarının anası, güzelim, kutsal kurtuluş savaşını vermeye. Kurtuluş savaşı ardından, onur gülü, tam bağımsızlık geldi ki, işte hepimizin dilediği, Türk halkının kan gözyaşı suladığı gül bahçesi güzel barış: Bağımsızlık barışı.

Kardeşlar, tam bağımsızlık nedir? Soralım da, bağımsızlık âşığı Mustafa Kemal'in yiğit dilinden alalım karşılığını:

“Tam bağımsızlık demek, elbette, siyasa, maliye, iktisat, adalet, askerlik, kültür gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.”

Bu sözleri, daha, 1921’de, Kurtuluş savaşının ateşi içinde söylüyor Mustafa Kemal paşa, söylüyor da, Kurtuluş savaşının nasıl bir bağımsızlık için yapıldığını, bütün dünyaya duyuruyor.

Tam bağımsızlık demek, ulus yurdunu istediği gibi yönetecek, parana gelirine giderine sahip olacaksın, madenini fabrikayı demiryolunu toprağını ormanını kendin işletip buralardan çıkardığın zenginliği kendin için kullanacaksın, kendi orduna kendin sahip olacaksın, adalet direğini kendi yasalarıyla ve kendi yüce yargıçlarıyla dik tutacaksın, ve de kendi çocuklarını, kendi dilinle, kendi dileğinle, kendi kültür peteğinin balıyla besleyip büyüteceksin, demek. Ve de sözün kısası, tam bağımsızlık güzel vatan ilimize, türkü masal dilimize, topraktaki gülümüze sahip olmak.

Kardaşlar, Türk ulusu, baktı ki Birinci Dünya savaşının ardından bir onursuz barış gelir, bir tutsaklık, bir sömürme barışı gelir, tam bağımsızlığı elde etmeye yeni baştan savaş gerekir deyip silâha sarıldı ki, girdi bu sefer savaşların en güzeline, en soylusuna ve de onurlu barışı getiren Kurtuluş savaşına...

Birinci Dünya savaşından sonra Türk halkının

başına çöken bu tutsaklık, bu onursuz barış ne idi? Bu barışı, padişahın adamları, hemide Anadolu halkı Yunanlılarla savaşa tutuşmuşken ve de bağımsızlık için direnirken, gittiler Fransa'nın Sevr kentinde, masaya boyun eğik oturup imzaladılar. Mustafa Kemal paşa, halkı silâhlandırıp toplamış ki başına bu onursuz barışa hayır der, siz imzalasanız da biz kanımızla sileriz der, bağımsızlık der, bağımsızlık barışı der, onursuz adamları gidip hem halkı, hem yurdu satarlar Sevr'de ki, gelin nasıl satarlar anlatalım:

Şimdi alın çizgiyi ele, çekin Trakya'da Çatalca çizgisini: Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve de güzelim Ergene ovası dışarıda kalıyor. Oraları veriyorlar Yunanlılara. Güneyden çekin bir çizgi: Gaziantep, Urfa, Mardin, çıkıyor elimizden. Oraları veriyorlar Fransızlara ve İngilizlere. Kuzeyden alın çizgiyi, fındık bahçesi Giresun'un doğusundan yurdun bağrını kanata kanata geçin Erzincan batısından ve de bal çiçeği kırlariyle Bitlis'in, ak koyun yaylağı Van'ın güneyinden... Bu çizginin doğusunda ve kuzeyinde kalan yerler de koparıyor yurdumuzdan. Gidiyor elimizden. Gidiyor ki, çifte minare Erzurum gidiyor, elma güzeli Gümüşhane gidiyor, deniz gülü Trabzon gidiyor, horon bıçak Rize gidiyor. Mavi karpuz içi İstanbul boğazı ile Çanakkale boğazını da kesiyorlar mı iki yandan bıçakla, kesip alıyorlar boğazları. Batıda, İzmir ve de çevresini Yunanlılara veriyorlar. Durun bre, bize yaşayacak, ekecek, soluk alacak toprak bırakmıyorsunuz demeye kalmıyor, padişahın adamları peki deyip basıyorlar imzayı, ve de hep satıyorlar bu-

raları. Sevr'de oturmuşlar karşı karşıya, oturmuşlar ya, onlar söyleyici, bizimkiler padişahın adamları dinleyici. Yaz, diyorlar, yazıcı başına. Türklerin ordusu kalkacak, askeri olmayacak. Yolda belde eşkiya olur bunun için, yeter onlara 3500 candar. Ordu subay, topçuları, piyadeleri ve de uçakları olmayacak. Durun bre, biz ne ile savunacağız, nasıl koruyacağız yurdumuzu, biz ordusuz edemeyiz demeye kalmıyor, padişahın adamları peki deyip basıyorlar imzayı, tüfekleri, topları, ve de ordumuzun onurunu vererek...

Hele ulusun gelirine giderine, geçimine karışıyorlar ki, bezirgân başı gibi. Boyun eğip dinliyor padişahın adamları, İngiliz, Fransız ve İtalyan ve yedi devlet delegeleri yazdırıyorlar yazıcıya: Türk bütçesi elimizden geçecek, parayı biz vereceğiz, Türk halkını borca batırıp alacağımızı biz alacağız, her bir türlü gelirinizi biz denetleyip, topraktan, madenden, sudan elinize ne geçerse biz bilip, biz göreceğiz... Durun bre, biz nasıl geçineceğiz, yurdumuzla halkımızla aman, eloğlunun eline düşüyoruz demeye kalmıyor, padişahın adamları peki deyip basıyorlar imzayı, buğdayımızı, kömürümüzü, tütünümüzü, üzümümüzü, pamuğumuzu, bakırımızı, emeğimizi, aşımızı ve de can evimizi vermesesine...

Sınırları buduyorlar yurt gidiyor; tüfekleri topluyorlar ordu gidiyor; kasamıza, kesemize, çarşımıza, pazarımıza el koyuyorlar ki, ekmeğimiz, aşımız, tuzumuz her şeyimiz gidiyor. İşte bu yüzden, bu onursuz barış yüzünden gelmiş sürüyor Kurtuluş savaşı, ata

binmiş Mustafa Kemal'le, tepelere çıkmış dağ toplarıyla ve de kızgın ateş yürüyen halk oğlu piyadelerle...

Kurtuluş savaşı geliyor da, tutsaklık barışı, onursuz barış gidiyor, bağımsızlık barışı, onur gül lenip geliyor: Silâhlarımızın gücünden ve de ordumuzun korkusundan, padişaha boyun eğdirenler bu sefer oturuyorlar Lozan'da karşımıza İsviçre'nin bir kentinde. Şimdi boyun eğici, evet deyici padişahın adamları yok karşılarında: Mustafa Kemal paşanın adamları var. Var ki, satıcı değil alıcı, evet deyici değil, hayır deyici, dinleyici değil söyleyici, yazıcı değil yazdırıcı hepsi ki, kara kalpak Kurtuluş savaşının adamları.

Yazın öyleyse onurumuzu en başa.

Yazın öyleyse, ulusal andımızı: Türk yurdundan tek yer vermek yok. Edirne, İstanbul, İzmir, Van, Kars, Gaziantep ve de dağlarımız, ırmaklarımız, köylerimiz, akar çeşme akmaz çeşme her bir kırımımız bizim olacak.

Yazın öyleyse, dediğimiz gibi yazın: Çarşımızı, pazarımızı, akşamızı, pulumuzu, gelirimizi, giderimizi biz yöneteceğiz ki, dışardan karışma yok.

Yazın öyleyse, hele alın kan kalemimizi de öyle yazın: Güney idi, batı idi, kuzey idi, pamuk idi, maden idi, bizim verilecek sömürge bölgemiz yok. Hepsini biz işleyeceğiz ve de halkımızın iyiliğine akıtacağız herbir değirmenin suyunu. Sizin keselerinize akıtmak yok emeğimizin tek damlasını.

Yazın öyle ise, kapitülâsyon yok. Yani ki, yaban-

cı devletlere, topraklarımızda verilecek ayrıcalık bir hak yok.

Yazın öyle ise, kanlı güzel kılıcımızla ki, biz ordusuz edemeyiz. Halkımızın evlâtlarından istediğimiz kadar asker alıp istediğimiz gibi silâhlandıracağız ve de ister savaş, ister barış, bir Ulusal ordu tutacağız ki ayakta, dimdik; piyade, süvari, topçu, uçak, tüfek istediğimiz kadar ve de kendi şanlı ordumuz...

İşte kardaşlar, böyle yazdırdılar barışı, kurtuluş savaşı yiğitleri Lozan'da yetmiş iki devlete ve de kardaş, onurlu barış dediğin böyle olur, ardından bağımsızlık barışı gelir ki: Bağımsızlık için savaşmanın, barış içinde bağımsız yaşamının onur gülüdür ve de Mustafa Kemal'in has gülüdür:

Yerine koymak, kutsamak o gülü

Hangi yerine?

Mustafa Kemal'in bahçesine

Bir ulusun suladığı, beslediği

Yediveren bağımsızlık gülü.

25.

YAŞASIN CUMHURİYET!

29 Ekim geldi

Sanki İzmir'den sevdiğim geldi

Kurtarmış toprağımı yorgun askerler

Halk Babası devletim geldi.

Kardeşlar,

Bağımsızlık barışından sonra, 1923 yazında, Kurtuluş ordusunun yiğit askerlerini köylerine, yurtlarına koyvermeye başladılar. Bizim, Karaisalı'dan İmdat Çavuş ta, hemi yorgun, hemi kıvanç dirisi Afyonkarahisar'ına geldi ki, kara vagon asker trenine binip Karaisalı'ya, yurduna ocağına gitmeye. Ana baba günüydü o gün. Trenden salkım salkım insan sarkıyordu. Bir eski lokomotif oflaya puflaya Çobanlar yaylasını alıyor, kimi yerde odunu bitiyor, kimi yerde suyu yetmiyor, kimi yerde de, istasyon olmadığı halde duruyor, babacan bir lokomotif maki-nisti;

— Trende, bu köyden olanlar varmış, haydi onlar için durdum, torbalarını alıp insinler, bir an önce köylerine, analarına, çocuklarına, yuvalarına kavuşsunlar diye, bağıırıyordu.

İmdat çavuş, geçtikleri bu yerleri hep hatırlı-

yordu. Çobanlar istasyonu... İşte, 26 ağustos sabahı, Kocatepe topçularına ilk işaret topu, buradan gürlemişti. Gölünden akça kanat yaban ördekleri kalktığında, Akşehir'e vardıklarını anladı. "Mustafa Kemal paşamız, Fevzi paşamız, İsmet paşamız nerede olalar?" diye sordu kendi kendine. Herhal Ankara'dadırlar ve de daha çetin işlerin savaşındadırlar. Bir ara, Akşehir'de otururlardı da, ordan hatırladım. "Halları, yolları ne durumdadır" deyip hatırladım. Akşehir'i geçince tren, gide dura, yanan yaz tepsisi Konya bozkırına daldı. Ağustos güneşi bir kağıt teker gibi ağır ağır dönüyor, çatlamış bozkır toprağından kızgın ateş çıkıyordu. Yer yer, çingiraklar, ağaç bozkır kuyuları gürliyordu. Bir kova, bir çingirak... Susuzluğa dayanıklı yavşan dikenleri, yeşil yeşil bozkırı alıp gitmişti.

Bakarsan, çok yoksuldu buralar, köyler yalaz kerpiç, ortalık sessiz ve yıkındı Asker savaşmıştı ya, halk da ardında direnmişti, nesi var, nesi yok savaşa vermişti. "Mustafa Kemal paşam, elbet bozkır halkının halini düşünür, bir çaresini bulur" diye umutlandı, vagonun açık kapısından güneş toprağı bozkıra bakarken İmdat çavuş. "Bu halkın işi pek güçtür ve hali yaman. Ağızda yok, omuzda yok. Yol yok, çul yok. Şimdi bu halkın geçimini, dirliğini, düzenini düşünmek zamanı gelmiştir." Tren öğle sıcağında Konya'ya vardı. Kerpiç bağı Konya, gönül üzüümü gibi pişiyordu. Pişiyordu ya, istasyondaki kardeşlerine bakınca, İmdat çavuşun içi yanar oldu. Efendi, bu yoksulluk hiçbir yerde yok, Mustafa Ke-

mal paşamız, bu yoksulluğa bir çare düşünmeli ki, İzmir'e varışımızın tadına acı tuz karışmasın.

Kimi ine, kimi bine, yol bel dura kalka, kara tren, Karaman köylerine üç beş gazi bıraka, Ereğli'nin kavaklarına kara duman baka baka ve de, Ulukışla'ya, Niğde, Kayseri yolcusu bir bölük Anadolu askerini indire, köylüyü köyüne, evliyi geline, oğulu anaya kavuştura Torosların ağzına doğru vurdu gitti. Çevresine baktıkça da İmdat çavuş: "Hal pek yaman, Kemal paşam bu duruma bir çare aman!" dedi, durdu. Çare, çare derken, Pozantı istasyonuna varmışlardı ki, çamlar birbirine vura bir güzelce akşam inmişti dağların başına. İmdat çavuş, Pozantı'da Fransızlara karşı savaşıırken, yani Adana çetecisi iken, burada genç bir teğmen tanımıştı. Teğmen, öğretmenken, askerliğe gönüllü geçmiş genç bir adamdı. Pozantı günlerinde, çetecilere Ankara'dan haber verir, Mustafa Kemal paşanın herbir güçlüğü çare bulacağını anlatırdı. Yol boyu, çare, çare? derken İmdat çavuş, bu genç teğmenin bir gece, dal ateşinde okuduğu bir yazıyı hatırladı. Yazı, köylü diliyle yazılmamıştı ama, teğmen, "Türkiye Büyük Millet Meclisi", "Halk hükümeti", "Hududu millî", "İstiklâl", "Emperyalizm" deyimleri geçtikçe, yer yer açıklamalar yapıyordu. "İşte arkadaşlar" demişti teğmen, "Bu yazı Mustafa Kemal'in Anadolu halkına bildirisi ve de adı "Halkçılık Bildirisi"dir ki, Kurtuluş savaşının yoludur. Halkı bağımsızlığına kavuşturunca, halkı baskıdan, zorbalık, zulüm ve tüm

kötülüklerden kurtaracak Mustafa Kemal!" Bu sözleri, gözlerinde ateşler yana yana dinlemişti İmdat çavuş. Şu Çukurova'da, o çok zulüm, çok baskı, çok zorbalık görmüştü. Teğmen; "Mustafa Kemal, bir halk yönetimi kuracak ki, halk kendi kendisinin sahibi olacak ve yurdun herbir yerinde ve de herbir işinde halkın sözü geçecek!" İyi dedi, çeteci İmdat çavuş, Fransızlarda dövüşmeye ve de ölmeye değer... O gece, öyle demişti İmdat çavuş.

Şimdi, kara tren, Pozantı'dan aşağıya Çukurova'ya inerken, İmdat çavuş, genç teğmenin şu sözlerini de, sanki yanbaşında konuşuyormuş gibi hatırladı;

"Çeteci arkadaşlar! Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti halkın yoksulluğunu, uğradığı haksızlıkları ve de bu yoksulluğa sebep olan engelleri, gerilikleri de yok edecek, halkla birlik olup, halkın mutluluğu ve esenliği için çalışacaktır. Bakın ne diyor, Mustafa Kemal'in bildirisi: Halkın gerçek dileklerine, çağımızın gereklerine göre çok yeni işler yapacağım, diyor. Köylünün toprağını, geçimini, hakkını hukukunu, okulunu uyanışını, ürününü tarlasını, ışığını pazarını düşüneceğim ve bütün bu işleri halk için, halkın iyiliğine yapacağım, diyor."

Tren Çukurova'da alıp giderken, İmdat, çareyi bulmuş gibi sevindi, bir sarma tütün tüttürüp: "Hele Çavuş! Şu gördüğün yoksulluğa ve yokluğa çareyi bulur gibi oldun, çare, Mustafa Kemal'in sesine koşup, devleti halk için işletmek, halkı devletin sahibi kılmaktır. Devlet işlerinde, halkın sözü, halkın közü,

halkın gözü, halkın özü başa geçerse, çareyi de halk bulur ki, çare budur İmdat çavuş, çare budur: Halkın kendi kendisini yönetmesidir. Yoksulluktan çekenin yoksulluğu yenmesidir.” Kara tren bir istasyonda durduğunda, İmdat çavuş: “Bizim Karaisalı’dan buraya bir iki saat çeker yaya,” deyip trenden indi. Çukurova’nın hali de yamandı, sıtma halkı yere sermişti. “Vay babam, düşman belâsını yere ser, sıtma belâsından seril!” deyip, akşam sıcağı, yaya vardı, Karaisalı’ya. Çok şükür Karaisalı yerinde duruyordu. Hamdi üç dört yıllık dal olmuş, bülbül dili döküyordu. Kızlar büyümüş, oğlu İbrahim demirci ocağını boş komamıştı. Acı, tatlı, ev halkı direnmiş, dayanmış, yaşamıştı. Sarıştılar, koklaştılar. Duyan geldi, duyan geldi İmdat çavuşun evine. Çok görmüş, çok çekmiş İmdat çavuştan aldılar haberi, dinlediler Kurtuluş savaşı seferini. Komşulardan biri:

— Şimdi ne olacak? Savaş bitti, barış geldi, şimdi ne olacak, anlat bize çavuş? dediğinde, İmdat çavuşun gözleri çakmaklı tüfek ateşi gibi ışladı;

— Ne olacak? Ne olacak? Ne mi olacak komşu? diye aldı sözü. Halkın devleti işe girecek ki, Karaisalı’dan sıtmayı kaldırmaya, buğday ekmeğini güldürmeye, halktan yükü kaldırmaya, toprakta gül birtirmeye.

Komşu:

— Nasıl bir devlet ola bu yeni devlet? diye sorduğunda;

Hele yiğen, diye sözü ballandırdı İmdat çavuş, bu devlet, benim anladığım bak nasıl olacak: Evimiz

gibi... Nasıl bir ev istersek öyle. Devleti bir eve benzetirsek, bu evin tavanı gök mavisi özgürlük olacak ki, zulüm gidecek, karakuş yok olup, akkuş gelecek. Orta direği, adalet olacak. Tabanı, döşemesi buğday yeşili geçim, harman sarısı kilim olacak ki, herbir insanın karnı doya, sırtı pek ola. Bu evin, yani devletin duvarları, evimizdeki gibi, sevgiden örülecek ve de kardeşlik dört duvarın temel taşı olacak. Pencereden baktın, ne görmek istersin evinden; gülyüzlü gün ışığı. İşte öyle olacak, pencereleri güzelliğe, bilgiye, aydınlığa bakacak. Ve de, bahçesi, ellerimizle, emeğimizle işlenecek ki, herbir köşesi gül uygarlığı olacak. Evinin sınırına gül çiti örer gibi, devletin sınırlarında kan gülleriyle öreceksin ki, bu çitin adı bağımsızlık olacak ve de, kimse bahçene, evine izinsiz, düşmanca ve de bahçeni yağmalamaya, giremeyecek.

Komşular: "Bu devlete güzel bir ad vermeli!..." diye alkışladılar İmdat çavuşun sözlerini.

İmdat çavuş da: "Öyle, öyle... dedi, bu devlete bir ad vermeli. Dedem Korkut, nasıl ad verirdi, bir kişi benliğine, yiğitliğine eriştiğinde, öyle bir ad vermeli bu devlete..."

Gün sektirmeyip, demirci ocağının başına geçti İmdat çavuş ve de, çalışmanın kutsal ocağını barışın ateşiyle yaktı, o demiri erite dursun, günlerden bir gün, devletin adı da geldi: Türkiye Cumhuriyeti...

29 ekim 1923 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da toplanmış ve de, yasaların güzel anası Anayasa, "Bundan böyle Türk Devletinin adı, Tür-

kiye Cumhuriyetidir” diye vermiş, güzelim halk devletin adını. Davullar dövülmüş, Ankara kalesinden toplar atılmış ve Mustafa Kemal paşa ilk Cumhurbaşkanı seçilmiş. Haberi, Karaisalı’ya bir iki gün sonra geldi. O zamanlar radyo yok, gazete yok. Güzel haber ayakla geliyor ki, yol aşarak, bel aşarak. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal paşa, top sesleri arasında demiş ki:

“Her zaman, ulusun sevgisine dayanarak hep birlikte ileriye gideceğiz. Türkiye Cumhuriyeti mutlu, başarılı ve utkulu olacaktır.” Bu haberi aldığında İmdat çavuş, oğlu İbrahim’le demirci ocağı başında çalışıyordu. Öyle sevindi, öyle kıvandı ki:

“Hey oğul, dedi, sen benim bir oğlumsun. Anan, bağlıca kadınımdır. Adını ben verdim senin. Cumhuriyet ise ulusun oğludur. Anası, güzelce Kurtuluş savaşıdır. Adını, halk verdi, yaşını çok uzun etsin, adı güzel Tanrım versin!”

26.

ATATÜRK İLKELERİ

*Nasıl söylerim öldüğünü
Atatürküm karşımda.
Yatmış uyumuş karlar üstüne
Kalpağı başında.*

*Nasıl söylerim öldüğünü
Çenesine uzanmış eli
Atatürküm çıkar Kocatepe'ye
Dalgın, düşünceli.*

*Nasıl söylerim öldüğünü
Elinde beyaz tebeşir
Geçmiş tahta başına
Atatürküm ders verir.*

*Nasıl söylerim öldüğünü
Başında yeni şapkası
Yola çıkmış yürümüş
Kalabalık arkası.*

*Nasıl söylerim öldüğünü nasıl
Bir ışık vurmuş yüzümüze
Atatürküm bakıyor besbelli
Çeki-düzen verelim üstümüze.*

Kardaşlar, bu deyişi Âşık İlhan Demirarslan söylemiş. Dili varmıyor Atatürk öldü demeye. Öyle yaşıyor ki, o, öldü diyemiyor. Ölüsü, dirisi kadar güçlü olan Atatürk kim? O, şimdiye değin, Kurtuluş savaşında adını ettiğimiz Mustafa Kemal paşadır. Halk direği Cumhuriyeti yükseltip, yurdunda yeni işlere, güzel işlere girdiğinde ve de, bağımsızlığı orta direk yurt bayrağı tuttuğunda, ona Türkler bir soyadı verdiler ki, vatan babası, millet atası, halk dayanağı demeye gelen ATATÜRK dediler. Kurtuluş savaşının Gazi Mustafa Kemal paşası, halkın dilinde ve gönlünde, Mustafa Kemal Atatürk oldu. Güzel gelir ağaç yaprak döker, vade yeter insan ölür, ayrılıkla ölüm iki acı çiçeği ki dünyamızın, gün gelince açar, açar da ağıt açar. Mustafa Kemal Atatürk de, 10 kasım 1938 perşembe günü öldü. Yurt rahmeti üzerinde olsun. Tabutunu İstanbul'dan alıp, yiğit denizcilerimiz Zafer Torpitosuna bindirdiler ki, İzmit'e getirdiler. Oradan tren, o sevgili yiğit ölüyü, Kurtuluş savaşı toprağı Ankara'ya aldı götürdü.

Gece bastı, tren yolu boyunca, Mekece, Geyve köylüleri dizildiler ki, çıra ateş yakmacasına, halk yağmuru ağlamacasına. Bilecik, Bozüyük, ceviz, çınar hep ağladı. Alpu köyde güzel ağladı, Sarıköy'de, Yunus Emre kalktı selâm durdu öz ağladı. Polatlı'da, topçu askerleri sıra olup ağladı. Engürü suyunda söğütler ağladı. Yol boyu, Bilecik toprağı, Eskişehir toprağı, Ankara toprağı, geceye ateş yakıp, ağıt çıralandırıp ağladı ve, Atatürk'ün ölüm treni, Ankara'ya varıp, tabutu Ankara toprağına yatırıldı ki,

kutsal Anadolu toprağı bedenine yatak olsun, güz bahar yağmurları üzerine rahmet olsun. Yiğit ölür, adı kalır. Atatürk öldü, bize adı ve de ölümleri aşan yolu kaldı ki, biz bu yola Atatürk İlkeleri diyoruz. Çıkarsak dağın başına ve tan yerine bu ilkelerle çıkarız, çıkamazsak, karanlığa gömülür, yerlerde sürünürüz deyip Atatürk yolunun gündüzlere güneş, gecelere yıldız ışığını, Atatürk İlkelerini bir bir anlatalım dedik. Dedik ya, sözü de Adana köylerinden birinde köy öğretmenliği yapan Hamdi Yurdakul'a verdik. Hamdi Yurdakul, yabancımız değil, hani Kocaisali'dan İmdat çavuş, millici olup Pozantı dağlarına sardığında, beşikte gül bebe Hamdi'yi bırakmıştı ya, Hamdi işte o Hamdi. İmdat çavuşun oğlu Hamdi.

Mustafa Kemal, Atatürk adını alınca, ulusa dönüp her soy soylansın, her boy boylansın Türk töresince herkes kendi kendine bir soyadı alsın deyince, İmdat çavuş da: "Biz de yurda kuluz, töremizde yurda, halka kul olmak vardır ve de bu kulluğu biz Kurtuluş savaşı ateşinde pişirdik ki, soyadımız Yurdakul olsun," dedi.

Şimdilerde İmdat çavuş seksenlik bir kocadır. Oğlu Hamdi Yurdakul da ellisine varmıştır. Bu Hamdi, 1925'de fesi atıp kasket giydi, kasaba ilkokuluna yazılıp yeni yazı ile alfabeyi öğrendi, Cumhuriyet ustalarının döşediğı demiryolları üzerinden geçip, Hamdi, öğretmen okuluna gitti, Cumhuriyet nedir, halk nedir, yurt nedir, dünya nedir öğrendi, vardı halkını ışıktandırmaya, öğretmen oldu. Güzel günler gördü, acı günler gördü. Ne var ki, Atatürk'ün yolundan

hiç ayrılmadı. Verdiği sözü tuttu, dağ başına çıkan yolun yolcusu oldu. Varalım, ona soralım, Atatürk'ten bize kalan yolun adı nedir, ilke nedir, Atatürk'ten bize kalan gün ışığı gölge nedir?

Verelim sözü şimdi, öğretmen Hamdi Yurdakul'a, İmdat çavuşun oğluna:

— Kardeşlar, ilke demek, yol başı demek, kaynak demek. Nerden çıkacağız yola ve hangi sudan içeceğiz dirilmeye? Türk ulusunun yol başına, kaynağına Atatürk İlkeleri derim, ben. Yol bizim, kaynak bizim. Atatürk'ün ilkeleri de, bu topraktan, yurdumuzun güzel, soylu toprağından çıkar. Yol burdan başlar, kaynak burdan kaynar. Atatürk İlkeleri, Atatürk'ün sözlerinden, Söylev'inden, ve de yaptığı güzel işlerden çıkar. Kitabı var, okunacak, sözleri var dinlenecek ve bir güzel işi var ki, her zaman tutulacak. Ne yaptı Atatürk, en güzel işi nedir? Kurtuluş savaşıdır. Atatürk, bir Kurtuluş savaşı verdi, halkıyla. Onun en güzel işi budur. Atatürk İlkelerini de, onun en güzel işinden, Kurtuluş savaşından çıkarırız. Atatürk'ün temel ilkesi Kurtuluş savaşı ilkesidir de ondan: Tutsaklığa, geriliğe, karanlığa, hainliğe karşı bir ulusun Kurtuluş savaşı vermesidir. Bu savaşı nasıl verdi Atatürk? Halka dayandı da, öyle verdi. Herbir iş halkla, halk için olur, dedi. Atatürk'ün, bu güzel işinden çıkan ilkelerin biri de budur, Halkçılık ilkesidir, çıktığı yol Halkçılık yoludur. Yasalarda, yönetimde, dilde, yolda, halka dayanmak, halk için çalışmak ve halkı, yurdun baştacısı etmek. Bu ilkenin yurt yönetimi ile ilgili, uygulaması: De-

mokrasidir. Halkın sesine, halkın oyuna değer vermektir. Herbir güzel işe halkı inandırmaktır. Halkın sesiyle, halkın oyuyla başta durmak, halkı halkın sesiyle, halkın oyuyla, halkın gücüyle yönetmektir. Kurtuluş Savaşına girdiğimizde Anadolu ne haldaydı? Yoksuldu, geri kalmış idi, okulu yoktu okunacak, yolu yoktu yürünecek, köylü perişan, buğday boyun bükmüş ağlar idi, urba için dokuma, çorba için bulgur yoktu. Bir şeyler eksik, bir şeyler bozuktu ki düzeltmeye yürek ister, akıl ister, emek ister.

Baştakiler, sultanlar, beyler düzeltmemişler işleri ki, Anadolu halkı bu hale düşmüş, öyle ise dedi Atatürk, işin başına halk geçmeli ki, kendi işlerini düzeltsin. Sultanları, beyleri attı. Halk yönetimini kurdu. Bu bir devrimdi, devrim. Çok şey atılmalı, çok şey değişmeliydi yurdumuzda. Yürekle, akılla, emekle, kötülöklere, bozukluklara son verelim ki, halk ışığı parlaya, buna da, Atatürk'ün Devrimcilik ilkesi derler. Dur otur, eski düzenin başını bekle, olmaz, dedi Atatürk, çağdaş bir uygarlık düzeyi var, ona varmalıyız, varmalıyız ki, güzel Türk ulusu güçlenip ayaklansın, toprağı şenlenip gülü allansın. Bu devrim, Atatürk Devrimidir. İnsan olma, yurttaş olma, uygarlaşma ve bir güzel ulus olma devrimidir. Çok söyledik, Mustafa Kemal paşa bir millici, bir ulusçu, bir ulussever idi. Kurtuluş savaşı da bir ulus olma savaşı idi. Mustafa Kemal'i en kutsal saydığı değer, Türk ulusu idi. Bu ulusun bir dili, bir ili, yaşamış bir uzun yolu, halk bağrından açmış uygarlık gülü vardı. Ulusa öyle inanırdı ki, bir gün, bir

güzel törende, gönlünün bahçesinden dünyaya: "Ne mutlu Türküm diyene!" diye haykırdı. Kurtuluş savaşından çıkan bir Atatürk ilkesi de budur işte: Dünya bahçesinde onurlu, uygar, bağımsız bir ulus olarak kalmak, yaşamak ilkesidir. Ne diyor Atatürk? Çağdaş uygarlık, devrim, ulus olmak, kurtulmak, yükselmek, bağımsız kalmak, ilerlemek diyor, durmadan, durmadan bunları söylüyor. Güzel işini de bu sözleriyle sürdürüyor. Sözü işine, işi sözüne, özü sözüne uyuyor. Bu işleri de, yürekle yapıyor, emekle, akılla yapıyor. Boş inançlara, akıl dışı çarelere metelik vermiyor. İnsana, halka, ulusa, dünyaya değer veriyor. Tanrı gülünü, insanın gönlüne, dünyanın gülünü insanın aklına bırakıyor. Bu tutumundan lâik ilkesi çıkıyor ki, din işini dünya işinden ayırıyor. Dünya işine akıllı, din işine gönlü koşuyor. Bütün bunlarla ne yapmak istiyor? Kurtuluş savaşıyla, devrimle, halk yönetimi ile, ulusal inançla, lâik toplum düzeniyle ne yapmak istiyor Atatürk? Atatürk, Türk ulusu kurtulsun, tam bağımsız yaşasın istiyor. Kurtuluş savaşından çıkan temel ilke, Atatürk ilkelerinin özü budur kardaşlar: Tam bağımsızlık ilkesidir. Tam bağımsızlığın ne olduğunu, Kurtuluş savaşını anlatırken söyledik, tam bağımsızlık için Türk halkının ne çilelere katlandığını duyurduk ve de, uzun yolculuğumuzda hep tam bağımsızlığın türküsünü, Mustafa Kemal Atatürk'ün has türküsünü şakıyıp durduk. Tam bağımsızlık demek, diğer uluslarla eşit olarak ilişki kurmak, dostluk yapmak, insan olarak özgür yaşamak ve ulus olarak yeryüzünde onurumu-

zu, dilimizi, yurdumuzu, topraklarımızı, madenlerimizi, fabrikalarımızı, yollarımızı, çarşımızı pazarımızı ve de ordumuzu, yabancı gölgesinden uzak tutmak, yalnızca, kendi ulusumuzun gücüne, kendi ulusumuzun yaratışına, kendi ulusumuzun emeğine dayanarak ve de, yalnızca kendi ulusumuzun gölgesinde özgür ve onurlu yaşamak demektir. İşte arkadaşlar, benim bildiğim ve Kurtuluş savaşımızın demirci ocağından çıkarabildiğim Atatürk İlkeleri bunlardır.

Hamdi Yurdakul'dan dinledik bu sözleri ve de bizim sözlerimiz de burada biter. Gelin sözlerimize gül düğümü atmadan, gene güzel halkımızdan haber verelim ve köy kahvelerinde, köy odalarında duvarlara asılan ya da, halk çarşılarında satılan taş basması Atatürk resimlerine bir bakalım da, Anadolu halkı, söylerse güzel söyler, ama Mustafa Kemal Atatürk için ne söyler dinleyelim ve de, sözlerimizin atını yüce dağlarımıza vurup, halk ormanında yitip gidelim:

*Seyyid Battal Gazice boyu
Uzar dolabın aynasında
Odamızın paşası elinde kılıç
Bir vurdumu düşer zalimin başı.*

*O benim komutanımdır senin habarın yok
Selâma dururum horozlar ötende
Tekmil veririm bir bölüktük ya
Bir ben kaldım Sakarya'dan*

*O benim babamdır senin habarın yok
Gelin etmeye gelecek beni
Gül üzümleri kızaranda
Veriverecek sevdiğime.*

*O benim adamımdır senin habarın yok
Buğday ekmeğidir bir sözü
Bir sözü Mardin'in oralarda
Tapulu toprak yoksula.*

*O bizim arkamızdır sizin habarınız yok
Bir gün gelecek işleri düzeltmeye
Garip halkın hakkını istemeye
Dağların ardından binmiş atına.*

(Ceyhun Atuf Kansu: Taş Basması,
Atatürk, Türk Dili, sayı: 158)

S O N

İÇİNDEKİLER

1. Kurtuluş Savaşı	5
2. İzmir'in Kavakları	11
3. Pozantı İstasyonu	16
4. Ya Bağımsızlık Ya Ölüm	22
5. Erzurum Günleri	28
6. Sivas Telgrafhanesi	35
7. Bozkır	42
8. Ankara	48
9. Halkçılık Bildirisi	55
10. Ulusal Kurtuluş Ordusu	62
11. İnebolu Kayıkçıları	68
12. İnönü'de Bir Tepe	74
13. Anadolu İmecesini	81
14. Sakarya Meydan Savaşı	88
15. Gaziantep	95
16. Demirciler Çarşısı	101
17. Dağlardaki Direnme	107
18. Çankaya	113
19. Kocatepe	120
20. İzmir Yollarında	126
21. İzmir	134
22. Bursa	140
23. İstanbul	146
24. Bağımsızlık Barışı	152
25. Yaşasın Cumhuriyet	159
26. Atatürk İlkeleri	166

Gönüllü bir Atatürkçü'dür Ceyhun Atuf Kansu, ilk yazmağa başladığı günlerdem bugüne değin. Ve gönüllü bir halkçı. Onun için Atatürk'ün önderliği altında Anadolu halkının başardığı Kurtuluş Savaşı mucizesine hayranlığını anlatmaktan hiç geri durmamıştır. Burada o savaş yıllarının hikâyesini halk ağziyle dile getirilmiş bulacaksınız. Türkiye radyoları için yazılan ve radyolarımızda sürekli konuşmalar halinde büyük bir merak ve heyecanla dinlenen bu güzel eseri tümüyle Türk gençliğinin önüne koymak istedik. Okurlarımızın beğeneceğinden şüphe etmeyerek.